

*Občianske združenie pre genealogický výskum
dolnozemsých Slovákov so sídlom v Galante*

NAŠI PREDKOVIA NA STRÁNKACH DOLNOZEMSKÝCH MATRIK

Zborník príspevkov z odbornej konferencie

Galanta, 9.september 2022

**Občianske združenie pre genealogický výskum
dolnozemsých Slovákov so sídlom v Galante**

**NAŠI PREDKOVIA NA STRÁNKACH
DOLNOZEMSKÝCH MATRÍK**

Zborník príspevkov

z odbornej konferencie Združenia pre
genealogický výskum dolnozemsých Slovákov
poriadanej v Galante dňa 9.septembra 2022

Galanta 2022

Názov: **Naši predkovia na stránkach
dolnozemských matrík**

Editori: PhDr. Ján Hovorka
Ing. Ľubomír Kmeť

Vydavateľ: Občianske združenie pre genealogický výskum dolnozemských Slovákov,
Železničiarska 1441/52, 92401 Galanta

Rok vydania: 2022

Vydanie: prvé

Rozsah: 156 strán

Formát: A5

ISBN: 978-80974426-0-6

Galanta 2022

PREDHOVOR

Historický región tzv. Dolnej zeme na rozmedzí dnešného Maďarska, Rumunska a Srbska je oddávna spätý s príchodom prvých slovenských kolonistov od začiatku 18. stor. z vtedajších severných stolíc Uhorska, ktorí po ústupe Turkov postupne osídľovali tieto vyľudnené územia. Zakladajúc tu nové a nové osady a kultivujúc spustnutú rovinu vtlačali svojou neúnavnou prácou tomuto úrodnému územiu, ďaleko od slovenského etnického územia, no v tom čase predsa len v hraniciach jednej krajiny svojráznu pečať „slovenskosti!“. Dolná zem sa v daných rokoch stala pre nich útočiskom pred rastúcim feudálnym útlakom, náboženským prenasledovaním aj východiskom z ekonomických problémov spojených s demografickým tlakom a rokmi neúrody v svojej pôvodnej domovine. Vníмали ju ako „zem zaslúbenú“, azyl pred prenasledovaním aj úrodný kus zeme, zaručujúcej im a ich rodinám ďalšiu nerušenú existenciu. So vznikajúcimi obcami a mestečkami vznikali aj miestne evanjelické cirkevné zbory vedené farármi, ktorých prvými organizačnými aktivitami okrem výstavby kostolov a cirkevných škôl bolo aj zakladanie cirkevných matrik. Cirkevné matriky ako vtedy jediné uchovávali v písomnej podobe mená a priezviská obyvateľov obcí – členov cirkvi. Dnes je to vzácny zdroj pre všetkých bádateľov, vydávajúcich sa na cestu pátrania po svojich predkoch. A treba povedať, že je vzácny najmä pre potomkov presídlencov z Dolnej zeme – predovšetkým z Maďarska, ktorí sa po roku 1947 presťahovali na Slovensko - do vlasti svojich predkov a ktorí v súčasnosti predstavujú zrejme najväčšiu skupinu záujemcov o tieto matriky (možno s výnimkou samotných obyvateľov tohto historického regiónu). Špecifiká podmieňujúce usadzovanie sa obyvateľstva v novozníknutých obciach a tým aj zapisovanie matričných zápisov v dolnozemskej matrikách, ktoré boli dost' odlišné od zápisov v matrikách v severných stoliciach – dnešnom území Slovenska- ovplyvňovali aj mieru objektivity týchto zápisov. Viacerí bádatelia pátrajúci po predkoch skoro zaregistrovali, že tamojšie matriky sa vo všeobecnosti vyznačujú vyššou mierou nepresných, ba aj chybných zápisov. Aj prví dobrovoľníci - zakladatelia projektu elektronických prepisov – indexácie matričných záznamov narazili na tento problém. Po analýze matričných záznamov matriky Slovenského Komlóša sa rozhodli urýchliť vytvorenie špecifického programu pre prepis matričných údajov, v ktorom okrem originálnej podoby matričných záznamov či už v latinskom, maďarskom a výnimočne aj slovenskom jazyku boli vytvorené špecifické nástroje a prvky transkripcie na univerzálne ukladanie matrič-

ných záznamov, spájajúce všetky tri jazyky aj všetky neraz veľmi odlišné obsahy aj formy matričných záznamov, ako sa utvorili v priebehu cca 250-300 rokov od vzniku prvých matrik. Po prvotnej indexácii matričných záznamov sa k tomu pridala vyššia úroveň spracovania matričných údajov formou tzv. párovania, ktorá umožnila dodatočne odstraňovať a objektivizovať zistené matričné chyby a nesprávne údaje, zapísané buď samotnými farármi v minulosti, alebo vzniknuté aj nesprávnym prečítaním matričných originálov pri ich prepisoch do elektronickej podoby. Pracovná skupina dobrovoľníkov, ktorá započala svoju prácu v závere roku 2016, postupne nadobúdala v práci s matričnými údajmi nové a nové skúsenosti a poznatky, ktoré umožňovali formulovať prvé zákonitosti, resp. pravidlá, rady a odporúčania pre prácu s matričnými údajmi, ktoré sú prospešné aj pre prácu ďalších pokračovateľov a bádateľov, pracujúcich s dolnozemskými matrikami. Práca pôvodne viacmenej amatérskej skupiny sa tak postupne skúsenosťami menila a nadobúdala z hľadiska poznatkov a skúseností profesionálny charakter. Vytvorenie Občianskeho združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov, postupné rozširovanie rozsahu bádania a spracovania aj na ďalšie matriky regiónu – Nadlak, Bángedeš, Pitvaroš, Albertirša, Čanádalberti, Kiškereš, v súčasnosti Békešská Čaba, vytváranie celoregionálnej dolnozemskej matriky, obsahujúcej dnes už vyše pol milióna matričných zápisov, spracovanie prvej odbornej monografie „Matrika Slovenského Komlóša“ a nakoniec príprava a otvorenie genealogickej odbornej konferencie na tému „Naši predkovia na stránkach dolnozemsých matrik“, ktorá sa uskutočnila v Galante dňa 9.9.2022 je toho patričným dôkazom.

Príspevky – prednášky, ktoré zazneli na genealogickej konferencii a ktoré zaujali účastníkov tohto podujatia, možno charakterizovať na základe niekoľkých kritérií. V prvom rade to boli tzv. „skúsenostné“ prednášky, v ktorých autori prezentovali svoje znalosti, informácie a poznatky, získané na základe štúdia a osobnej praxe pri spracovávaní matričných záznamov. Takými bolo prvých osem príspevkov členov Združenia, ktoré z rôznych pohľadov postupne približovali jednotlivé aspekty práce Združenia. Okrem úvodnej informácie predsedu Združenia L. Kmeťa, ktorý zhodnotil doterajšie výsledky práce Združenia, prevažná časť príspevkov analyzovala jednotlivé etapy prác na spracovávaní matričných údajov - od skúseností a poznatkov pri indexovaní údajov, cez proces ich párovania, až po využitie údajov pri hľadaní rodinných a rodových väzieb medzi osobami v matričnej databáze, pri finálnom vytváraní

rodostromov, resp. rodokmeňov a nakoniec po využitie existujúcich genealogických programov pri tvorbe Regionálnej databázy dolnozemsých Slovákov. Tieto príspevky svojím akcentovaním a využívaním počítačovej techniky v genealogickom výskume možno charakterizovať aj z tohto hľadiska ako perspektívne z hľadiska prebiehajúcich trendov „komputerizácie“ bádania aj v oblasti genealógie. Snáď výnimku z nich predstavuje príspevok č. 2, analyzujúci z historického hľadiska príčiny rozdielov medzi matrikami Dolnej zeme a matrikami na dnešnom území Slovenska a z toho vyplývajúce voľby „uchopenia“ projektu spracovávanania dolnozemsých matrik a príspevok č. 5, ktorý sa zaoberá genealógiou a onomastikou.

Druhou skupinou príspevkov – prednášok na konferencii boli príspevky šiestich externých odborníkov, ktoré sa venovali širším aspektom práce genealógov – od príspevku č.9, v centre pozornosti ktorého boli priezviská a ich miesto v genealogických výskumoch, cez príspevok o genealogickom výskume rodiny Ľ.J.Hrdličku, príspevok vyhodnocujúci vývoj a stav genealogického bádania na Slovensku, ďalej príspevok profesionálneho genealóga o svojej práci, skúsenostiach a výsledkoch, príspevok o možnostiach genealogického bádania, ktoré poskytujú evanjelické cirkevné archívy a nakoniec príspevok o skúsenostiach z vyhodnotenia projektu zapájania sa školskej mládeže do genealogického bádania. Príspevok č. 8, venovaný prezentovaniu problematiky párovania matričných údajov na zvolenom matričnom príklade dvoch synov bratov Vladárovcov z bánhedešskej matriky a príspevok č. 15 približujúci potenciál archívnych materiálov Krajanského múzea Matice slovenskej v Martine pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov síce na konferencii neodznili, ale svojimi témami priamo nadviazali na konferenčné témy.

Záverom možno konštatovať, že Genealogická konferencia Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov, ktorá sa uskutočnila v Galante 9.9.2022, umožnila, okrem zaujímavých príspevkov externých prednášateľov, po prvýkrát predstaviť výsledky práce svojich členov z výskumu matrik slovenských lokalít historickej Dolnej zeme, ktoré doteraz zväčša stáli mimo hlavnej pozornosti genealógov na Slovensku, no ktoré nepochybne patria svojim obsahom medzi naše slovenské národné a kultúrne dedičstvo.

PhDr. Ján Hovorka

Naši predkovia na stránkach dolnozemských matrik

Zborník príspevkov z odbornej konferencie Združenia pre genealogický výskum dolnozemských Slovákov poriadanej v Galante dňa 9.septembra 2022

OBSAH

1. Úvod - informácia o doterajších výsledkoch práce členov Združenia pre genealogický výskum dolnozemských Slovákov
Ing. Ľubomír Kmet'..... 10
2. Príprava a prepis matričných záznamov dolnozemských matrik – poznatky a závery
PhDr. Ján Hovorka..... 16
3. Odporúčania, pravidlá, zákonitosti a skúsenosti vhodné pre bádateľov pri genealogických výskumoch matričných záznamov uhorských matrik 18. – 19. stor., ktoré vyplynuli z elektronických prepisov dolnozemských matrik
Ing. Renata Gombárová 24
4. Problematika párovania matričných údajov z dolnozemských matrik ako základ ich objektivizácie – námety a skúsenosti
Eva Tušková 32
5. Genealógia a onomastika
Ing. Michal Hronec..... 38
6. Využitie formujúcej sa Regionálnej databázy dolnozemských Slovákov a špecializovaného genealogického programu Združenia pre genealogický výskum dolnozemských Slovákov pri hľadaní rodinných a rodových väzieb medzi osobami uvádzanými v elektronickej databáze a pri tvorbe rodokmeňov a vytváraní rodostromov
Ing. Ľubomír Kmet' 42

7. Praktické skúsenosti s využitím existujúcich genealogických programov pri práci na tvorbe Regionálnej databázy dolnozemsých Slovákov Ing. Juraj Hovorka	49
8. Problematika párovania matričných údajov z dolnozemsých matrik ako základ ich objektivizácie – námety a skúsenosti Ing. František Boríš	63
9. Vznik, vývin a charakteristika našich priezvisk Mgr. Iveta Valentová, PhD.	68
10. Genealogický výskum rodinných príslušníkov Ľudovíta Jaroslava Hrdličku Mgr. Kristína Estera Szudová	88
11. Genealógia na Slovensku a podiel Slovenskej genealogicko – heraldickej spoločnosti v Martine na jej rozvoji Mgr. Šarlota Drahošová	117
12. Skúsenosti a poznatky genealóga pri tvorbe rodokmeňov na Slovensku Mgr. Vladimír Petrovič	125
13. Možnosti realizácie genealogických výskumov v rámci Ústredného archívu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku a v rámci cirkevných zborov Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Mgr. Martin Kováč	135
14. Prečo pátrať po svojej rodinnej minulosti? (<i>skúsenosti z jedného projektu do ktorého sa zapojilo za 11 rokov viac ako 35 tisíc žiakov</i>) PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.	141
15. Potenciál archívneho fondu Krajanského múzea Matice slovenskej pre možnosti genealogického výskumu potomkov dolnozemsých Slovákov PhDr. Zuzana Pavelcová	153

Our ancestors on the pages of the Lowland congregation registers

A collection of lectures from the genealogical conference, organized by the Association for the Genealogical Research of the Lowland Slovaks held in Galanta on September 9, 2022

CONTENT

1. Information about the results of the work of members of the Association for Genealogical Research of Lowland Slovaks and about the goals and perspectives of their work for the future
Ing. Ľubomír Kmet'..... 10
2. Preparation and transcription of register records of Lowland congregation registers – findings and conclusions
PhDr. Ján Hovorka..... 16
3. Recommendations, rules, regularities and experience suitable for researchers in genealogical research of register records of Hungarian registers of the 18th - 19th centuries, which resulted from electronic transcriptions of Lowland registers
Ing. Renata Gombárová 24
4. The issue of matching register data from Lowland congregation register as a basis for the objectification of register data - ideas and experiences
Eva Tušková..... 32
5. Genealogy and onomastics
Ing. Michal Hronec..... 33
6. The use of the emerging Regional Database of Lowland Slovaks and the specialized genealogical program of the Association for Genealogical Research of Lowland Slovaks in the search for family and ancestral ties between persons listed in the electronic database and in the creation of family trees and pedigrees
Ing. Ľubomír Kmet' 42

7.	Practical experience with the use of existing genealogical programs when working on the creation of the Regional Database of Lowland Slovaks Ing. Juraj Hovorka	49
8.	The issue of matching register data from Lowland congregation register as a basis for the objectification of register data-ideas and experiences Ing. František Boriš	63
9.	The origin, development and characteristics of our surnames Mgr. Iveta Valentová, PhD.	68
10.	Genealogical research of Ludovít Jaroslav Hrdlicka's family members Mgr. Kristína Estera Szudová	88
11.	Genealogy in Slovakia and the share of the Slovak Genealogical and Heraldic Society in Martin on its development Mgr. Šarlota Drahošová	117
12.	Experience and knowledge of a genealogist when creating family trees in Slovakia Mgr. Vladimír Petrovič	125
13.	Possibilities of conducting genealogical research within the Central Archive of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia and within the congregations of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia Mgr. Martin Kováč	135
14.	Why searching for our family history? (experience from one project in which more than 35 thousand pupils participated in 11 years). PhDr. Lubomír Pajtinka, PhD.	141
15.	The potential of the archive fund of the Compatriot's Museum of Matica slovenska for the possibilities of genealogical research of the Lowland Slovaks' descendants PhDr. Zuzana Pavelcová	153

Príspevky členov Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov

1. Informácia o doterajších výsledkoch práce členov Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov a o cieľoch a perspektívach ich práce do budúcnosti.

Lubomír Kmeť

Koncom roka 2015 vznikla myšlienka počítačovo spracovať matriku Slovenského Komlóša. Najprv to boli dvaja nadšenci, postupne sa k nim pridávali ďalší spolupracovníci, ktorých projekt zaujal. Koncom roka 2017 sme už mali 12 spolupracovníkov, v priebehu času niektorí spoluprácu ukončili, ale ďalší sa pridali.

Po štyroch rokoch cieľavedomej a sústavnej práci tímu cca 15 ľudí a po ukončení spracovania indexu a genealogického výskumu matričných kníh farnosti Slovenského Komlóša, sme sa rozhodli oficiálne založiť organizáciu, ktorá by nám lepšie umožňovala rozvíjať našu činnosť, rozvíjať spoluprácu s inými organizáciami na Slovensku a v zahraničí. Výsledkom týchto prirodzených snáh bolo 3.2.2020 oficiálne zaregistrovanie „Združenie pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov“ so sídlom v Galante.

Medzi hlavné činnosti Združenia patrí:

- genealogický výskum matričných záznamov obcí založených dolnozemsými Slovákami
- zachovanie a rozvíjanie kultúrneho dedičstva našich predkov – dolnozemsých Slovákov
- propagovanie a vykonávanie vzdelávacích a poznávacích aktivít z oblasti realizovaného genealogického výskumu
- cezhraničná spolupráca s organizáciami a inštitúciami Slovákov žijúcich v zahraničí na vytváraní spoločných kultúrnych projektov

- organizovanie a spoluorganizovanie prezentácií a spoločenských akcií na Slovensku a v zahraničí
- publikačná činnosť
- digitalizovanie a publikovanie archívnych materiálov a získaných poznatkov z genealogického výskumu dolnozemských Slovákov

V súčasnosti má Združenie 25 členov, ktorí sa podieľajú na práci združenia, na indexovaní a genealogickom spracovaní dolnozemských matrik. Práca členov je dobrovoľná.

Pretože prepisovanie matrik znamená prepísanie množstva matričných záznamov, čo je časovo náročné, podkladom pre ich počítačové spracovanie sú skeny matrik. Predstavitelia evanjelických cirkevných zborov jednotlivých miest a obcí naše snahy podporili a skeny matrik nám poskytli. Pre spracovanie dolnozemských matrik bol vytvorený špeciálny genealogický program (podrobnejšie aj týmto programom sa druhý príspevok Ľubomíra Kmeťa). Na základe skenov matrik sú prepisované matričné záznamy krstov, sobášov a úmrtí do genealogického softvéru. Do programu sa prepisujú všetky údaje matričného záznamu, aj s poznámkami matrikárov. Okrem originálneho textu matrik (v latinskom, maďarskom a výnimočne aj v slovenskom jazyku), sú hlavné indexy matrik (meno, priezvisko...) v programe prepísané aj do normalizovaného tvaru. Táto „normalizácia“ mien a priezvisk je podporovaná samoučiacimi sa tabuľkami. Prílohou daného indexu je aj sken originálneho matričného dokumentu

V roku 1946 - 1948 sa mnohí Slováci z Dolnej zeme presídlili na Slovensko v rámci výmeny obyvateľstva po 2. svetovej vojne. Aby sme dohľadali osudy týchto ľudí, spracovali sme aj matriky slovenských obcí, do ktorých sa po roku 1947 slovenské rodiny z maďarských obcí usadili, tak aby boli rodinné väzby prepojené medzi Dolnou zemou a Slovenskom až do 20. storočia. Pre úplnosť a faktografickú presnosť boli indexované aj záznamy z náhrobkov na cintorínoch obcí nielen z Dolnej zeme, ale aj z dotknutých obcí na Slovensku.

V uplynulých rokoch členovia Združenia spracovali matričné záznamy viacerých obcí.

Index dolnozemsých matrik

1. Slovenský Komlôš (Tótkomlos) 1746 - 1947
2. Bánhedeš (Nagybánhededes) 1846 - 1947
3. Nadlak (Nagyalak) 1802 -1947 (práce prebiehajú)
4. Pitvaroš (Pitvaros) 1823 - 1947
5. Čanádalbert (Csanadalbert) 1844 - 1947
6. Ambrózfalva (Ambroszfalva) 1845 - 1947
7. Békešská Čaba (Bekescsaba) 1722 - 1895 (práce prebiehajú)
8. Malý Kereš (Kiskörös) 1720 - 1800 (práce prebiehajú)

Index niektorých matrik na Slovensku

1. Horné Saliby 1947 –
2. Dolné Saliby 1947 –
3. Galanta 1947 –
4. Mostová 1947 –
5. Senec 1947 -
6. Sládkovičovo 1947 -
7. Veľké Úľany 1947 -
8. Trnava 1947 -
9. Diakovce 1947 –
10. Neded 1947 -

Index cintorínov na Slovensku – hroby presídlených Slovákov

1. Čierny Brod	13. Pezinok
2. Čierna Voda	14. Reca
3. Diakovce	15. Sládkovičovo
4. Dolné Saliby	16. Tešedíkovo
5. Galanta	17. Tomášikovo
6. Horné Saliby	18. Topoľnica
7. Kajal	19. Trnava
8. Košúty	20. Veľká Mača
9. Malá Mača	21. Veľké Úľany
10. Matúškovo	22. Vlčany
11. Mostová	23. Vozokany

Index cintorínov v Maďarsku

1. Slovenský Komlőš - starý a nový cintorín
2. Pitvaroš - starý a nový cintorín
3. Bánhedeš
4. Ambrózfalva
5. Čanádalbert

Index Transportných zoznamov z roku 1947

Slovenský Komlőš, Bánhedeš, Pitvaroš, Čanádalbert, Ambrózfalva

Index Urbárskych zoznamov z roku 1772

Slovenský Komlőš

Indexovanie matrik začali členovia Združenia v roku 2016 matrikou obce Slovenský Komlőš s veľkou podporou farára miestneho evanjelického cirkevného zboru v Slovenskom Komlőši pána Attilu Szpisáka. Následne po genealogickom spracovaní indexovaných údajov a získaní veľkého množstva informácií genealogickým výskumom, spracovaním štatistických a faktografických údajov, sme pod vedením člena výboru Združenia PhDr. Ján Hovorku, hlavného redaktora a spoluautora napísali knihu s názvom „**Matrika Slovenského Komlőša**“. V tomto finančne náročnom projekte nás podporili Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave, Miestna samospráva Slovákov v Slovenskom Komlőši, Spolky Slovákov z Maďarska, z Rumunska, MO Matice slovenskej v Galante a ďalší naši priatelia a tiež viacerí členovia nášho Združenia.

Autorský kolektív knihy, vedený Jánom Hovorkom a Združenie pre genealogický výskum dolnozemskej Slovákov, boli ocenení za svoju činnosť miestnou Slovenskou menšinovou samosprávou v Slovenskom Komlőši na čele s predsedníčkou Zuzanou Laukovou v závere roku 2021 osobitou cenou „Za komlőšskych Slovákov“.

V súčasnosti sa pod vedením pána Juraja Csirika zo Segedína pripravuje vydanie knihy „Matrika Ambrózfalvy a tí, o ktorých hovorí“. Jej súčasťou bu-

de, podobne ako v prípade Komlóša, dátová príloha so spracovanými rodokmeňmi Ambrózanov (pri využití teraz už databázy matrik z celého spracovateľného regiónu).

Vytvorili sme aj web-stránku www.genealogiadolnozemskslovakov.eu, kde v sekcii „Matriky“ postupne zverejňujeme jednotlivé spracované zoznamy (samozrejme pri dodržaní pravidiel GDPR). Tu sa snažíme sústrediť aj odkazy na podobné projekty a vytvoriť tak akýsi „genealogický portál dolnozemskských Slovákov“.

Našu činnosť sa snažíme popularizovať aj ako facebooková skupina „genealogiadolnozemskslovakov“

Čo plánujeme do budúcnosti?

Po ukončení rozpracovaného projektu „Békešská Čaba“ by sme chceli pokračovať v rozbehnutej práci pravdepodobne spracovaním matriky mesta Sarvaš - pri našej práci vidíme, že existujú silné genealogické väzby z už spracovaných farností na Sarvaš. Projekt spracovania dolnozemskských matrik už dosiahol imponujúce rozmery. Veď spracované sú už údaje o 270 000 krstoch, 65 000 sobášoch a 167 000 úmrtiach. Do projektu naši dobrovoľníci investovali už vyše 45 000 hodín svojho voľného času.

Združenie sa snaží tiež o aktívnu spoluprácu s obyvateľmi obcí na Dolnej zemi v Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku, Chorvátsku aj Srbsku.

Pokúšame sa nájsť na Dolnej zemi aktívnych spolupracovníkov, ktorí by sa s našou pomocou podujali na spracovanie matrik vlastných farností a týmto spôsobom sa dopracovali aj k hlbšiemu poznaniu vlastnej histórie. Takto sme sa pokúsili predstaviť našu ponuku na spoluprácu už v Maďarsku (Békešská Čaba, Malý Kereš), Rumunsku (Nadlak), či v Srbsku (Báčsky Petrovec). Zatiaľ sa však reálne nepodarilo rozbehnúť ani jeden takýto projekt. V dnešnej dobe je mimoriadne náročné nájsť dobrovoľníkov k takejto časovo náročnej činnosti. Rokovania o spolupráci boli v máji 2022 aj v meste Malý Kereš, s podporou primátora mesta a miestneho evanjelického farára a hlavne aktívnej snahy pani Anny Szabados, riaditeľky Miestnej knižnice, veríme, že v septembri 2022 budú pokračovať práce na indexovaní matrik obce z obdobia 19. – 20. storočia spolu s obyvateľmi Malého Kereša (obdobie 18. storočia už spracovalo Združenie). Máme záujem a rysuje sa spolupráca s Ústavom pre kultúru vojvodin-

ských Slovákov v Novom Sade, kde výsledkom by malo byť genealogické spracovanie matrik tamojšej slovenskej enklávy.

Združenie plánuje tiež publikovať knižne aj výsledky výskumu z matriky Bánhedešu, v súčasnosti začali prípravné práce k vydaniu knihy.

Práca na projekte „Index evanjelických matrik mesta Békešská Čaba“, aktuálne prebieha nielen na Slovensku členmi nášho Združenia. Členmi nášho Združenia sú, a na projekte s nami aktívne spolupracujú aj traja dobrovoľníci v Békešskej Čabe, Solnoku a Prahe.

Združenie má za sebou v krátkom čase veľa usilovnej práce. Základným kameňom dosiahnutých výsledkov sú ľudia – dobrovoľníci. Oni vo svojom voľnom čase, bez nároku na odmenu, prepisujú matriky do genealogického programu, vo svojich domácnostiach, na vlastných počítačoch, s pochopením a podporou ich rodinných príslušníkov. Samozrejme, takéto výsledky by sme nedokázali dosiahnuť bez softvérového zabezpečenie, ktoré sa stále podľa narastajúcich nárokov rozširuje a inovuje.

Okrem indexovania a genealogického spracovania matričných záznamov sa snažíme aj tému propagovať a robíme rôzne prednášky a prezentácie. Samozrejme pomáhame tiež záujemcom pri vytváraní svojich vlastných rodokmeňov.

Nie je to len nadšenie v pátraní po svojich predkoch, pre ktoré členovia Združenia stále pokračujú v indexovaní nových matrik a plánujú nové projekty. Sme hrdí na svoju históriu. A s ňou súvisí aj naša spolupatričnosť s obyvateľmi na historickej Dolnej zemi, ktorí sa po roku 1947 nepresídlili a zostali žiť na dnešnom území Maďarska, Rumunska, Bulharska, Srbska, či Chorvátska v obciach, založených v 18. – 19. storočí ich predkami - rodákmi zo Slovenska.

Krásnou odmenou našej práce je záujem a podpora potomkov dolnozemsých Slovákov, dnes roztrúsených po celom svete. Záujem v dolnozemsých obciach nás teší. Využívanie našich informácií, vytvorených indexov a celej našej práce potomkami pôvodných osadníkov je veľkým uznaním a dôkazom zmyslu nášho úsilia. Veríme, že snád' aj naša činnosť malou mierou pomôže prebúdzat' a podporovať snahy zahraničných organizácií a samospráv o zachovanie národnej identity dolnozemsých Slovákov.

2. Príprava a prepis matričných záznamov dolnozemských matrik - poznatky a závery

Ján Hovorka

Cirkevné matriky historického regiónu Dolnej zeme, kde zaraďujeme predovšetkým dolnozemske územie dnešného juhovýchodného Maďarska a priľahlé regióny dnešného Rumunska a Srbska, možno zaradiť ako špecifickú skupinu starých uhorských cirkevných matrik 18. – 19. stor., resp. až do zániku Uhorska v roku 1918. Keďže centrom pozornosti Združenia pre genealogický výskum dolnozemských Slovákov sú prepisy a následné analýzy matričných skenov, nachádzajúcich sa najmä v evanjelických cirkevných matrikách, tvoriacich hlavnú časť dolnozemských cirkevných matrik, budeme pod pojmom „cirkevné matriky“ rozumieť predovšetkým tieto matriky.

Čím sa odlišovali podmienky pre vytváranie a zapisovanie matričných zápisov dolnozemských evanjelických matrik 18. – 19. stor. od podmienok matrik napr. na území dnešného Slovenska?

Čím sa líšia podmienky súčasného matričného bádania matrik na dnešnom území Slovenska od bádania matrik v historickom regióne Dolnej zeme? Odlišnosti formovania matrik v oboch teritóriách bývalej Habsburskej monarchie a neskôr Uhorska boli podmienené viacerými faktormi. Predovšetkým okolnosťami ich utvárania, populačným a demografickým vývojom dolnozemských lokalít, kde sa usadzovali slovenskí kolonisti, ktorí výrazne ovplyvňovali vnútorný vývin v miestnych cirkevných zboroch, a tým aj prácu duchovných, ktorí boli aj matrikári. V skratke možno charakterizovať tieto rozdiely nasledovne:

v tých obciach a mestečkách **severného Uhorska**, kde sa nachádzalo miestne, prevažne roľnícke evanjelické obyvateľstvo (pokiaľ neušlo, či nezbehlo z panstva pred stupňujúcim sa ekonomickým a náboženským útlakom, rastúcou populáciou a hrozbami hladomoru z neúrodných rokov) sa vyznačovalo pomerne vysokou sídelnou stabilitou. Obývalo svoje obydlia kontinuálne desaťročia aj storočia takpovediac „bez pohybu“, čo bolo dané jeho feudálnou pripútanosťou k miestnemu feudálovi a pôde (výnimku tvorili obyvatelia miest – mešťania a remeselníci, či vzdelanci s právom pohybu, ktorí však tvorili men-

šinu). Miestny farár v dedine (po nástupe protireformácie zväčša katolícky, neskôr už aj evanjelický) tak viac - menej dobre poznal veriacich a ich rodiny aj rodinné pomery a vzťahy, čo sa premietalo aj do matričných záznamov krsťov, sobášov a úmrtí členov zboru. Matričné údaje v matrikách obcí a miest územia dnešného Slovenska tak odrážajú tieto - pre matriky demograficky priaznivejšie, stabilnejšie pomery vcelku realisticky a majú relatívne objektívnejšiu výpovednú hodnotu pre súčasných bádateľov.

Celkom iná bola situácia **v dolnozemsých lokalitách**, kam po ústupe Turkov a skončení protihabsburských povstaní uhorskej šľachty na prelome 17. a 18. stor. smerovali čoraz početnejšie prúdy spočiatku ilegálnych utečencov – kolonistov zo severu krajiny. Mnohí slovenskí kolonisti si privádzali so sebou do novej „zeme zaslúbenej“ aj svojho evanjelického farára, alebo ho čoskoro po usadení sa a osídlení nového domova pozvali zo svojho bývalého regiónu. Medzi prvými obecnými stavbami boli modlitebne, neskôr kostoly a cirkevné školy. Súbežne sa vytvárali nové cirkevné zbory a zakladali nové cirkevné matriky, keďže bolo treba priebežne zaznamenávať krsty, sobáše aj úmrtia členov zborov. Spočiatku, pokiaľ miestny duchovný mal na starosti len nevelký počet svojich farníkov, situácia bola pre neho zvládnuteľná – viac- menej ich poznal osobne, aj ich rodinné a rodové vzťahy si zapamätal, a tak matričné zápisy „zvládal“. No v neskorších dobách, keď prúdy nových a nových migrantov zosilneli, prichádzali do obcí a usadzovali sa neraz migranti z rôznych lokalít a mnohí sa po kratšom – dlhšom čase rozhodli ísť ďalej, situácia sa pre miestnych farárov značne komplikovala. Noví prisťahovalci boli neznámi - cudzí a pri krste, sobáši či úmrtí bol farár plne odkázaný na ich ústne vyjadrenie o mene a priezvisku kršteného, či zomrelého a jeho rodičoch, či krstných rodičov. A tak vznikali nezriedka chybné matričné zápisy – buď z neporozumenia zo strany rodičov, čo od nich farár vlastne chce, nezapamätania si mien detí rodičom, ak ich už bolo viac a niektoré medzičasom zomreli, nezapamätania si ostatných požadovaných údajov, alebo nesprávneho zápisu tvaru priezvisk do latinského, či neskôr maďarského jazyka, alebo nezapamätania si tvaru mena a priezviska samotným farárom, ako ich nadiktoval rodič, či príbuzný atď.

Schopnosť farára - matrikára presne si zapamätat', čo mu o členovi rodiny nadiktoval jeho rodič, či príbuzný, bola rozhodujúca. Netreba zabúdať, že v dávnych dobách v prípade bežného obyvateľstva (nie nobility, či mešťanov) nebolo osobných dokladov a všetky osobné dáta o krstenom, sobá-

šenom, o zomrelom vyrozprávali príbuzní. Cirkevné – katolícke aj evanjelické matriky boli vlastne (od Tridentského koncilu katolíckej cirkvi, ktorý nariadil povinnosť viesť matriky) dlhé roky jedinými oficiálnymi písomnými dokladmi o tom, že konkrétny človek fyzicky v konkrétnej dobe existoval. A bože uchovaj, keď nebodaj fara s uchovávanými matričnými knihami bola počas vojny vyplienená, či vypálená...

Aj rodičia napr. po krste, ba aj úmrtí sa aj neraz riadne potúžili vínkom, či pálenkou, takže aj tento faktor bol občas príčinou chýb v matričných údajoch. V neskorších dobách, keď počet obyvateľstva nových obcí enormne vzrastal a farár mal neraz povinnosť odbaviť za sebou viaceré krsty, či úmrtia svojich veriacich, fyzicky a psychicky bol v závere dňa vyčerpaný a matričné zápisy ponechával na druhý deň, keď si pri zápisoch spomínal, čo mu o danom zomrelom povedal jeho pozostalý. A neraz si spomenul nesprávne a do matriky sa dostali chybné zápisy.

Do toho všetkého vstupoval **faktor zatajovania a zámeny svojich pôvodných priezvisk veľmi mnohými kolonistami z územia dnešného Slovenska a vytvárania nových a nových náhradných priezvisk** v mene toho, aby ich hliadky pandúrov pôvodných zemepánov na nových sídlach nenašli a nevrátili späť, čo im hrozilo až do skončenia nevoľníctva. Z tohto procesu nestability priezvisk mnohých obyvateľov, ktorý z 18. stor. pretrval aj do 19. stor., keď už pôvodné dôvody pominuli, vznikol a pretrvával v celom dolnozemskej regióne po dlhé roky takpovediac značný „matričný zmätok“, z ktorého majú dodnes ťažkú hlavu mnohí súčasní bádatelia skúmajúci tieto matriky.

Aj rôzne ďalšie príčiny spojené s konkrétnym človekom - poskytovateľom osobných údajov farárovi pri matričnom zápise – napr. aj úroveň vzdelania (miera negramotnosti najmä vidieckeho obyvateľstva bola dlho veľmi vysoká), aj s osobou a úrovňou vzdelania farára (napr. konkrétnou mierou jeho dodržiavania matričných predpisov aj znalosťou latinčiny a neskôr maďarčiny) a jeho celkovým prístupom k plneniu funkcie matrikára (väčšina si svedomito plnila túto funkciu na úrovni dobových predpisov, no našli sa aj výnimky). Navyše v prípadoch nárastu matričných udalostí – napr. početných úmrtí pri častých epidémiách sa to odrážalo v matričných zápisoch –v ich kvalite aj objektivite.

Celkovo možno zhrnúť, že *faktory prudkého rastu počtu obyvateľstva a dlhodobej sídelnej nestability obyvateľstva dolnozemských lokalít, kombinované s dlhodobou nestabilitou a častou zámenou, resp. variabilitou priezvisk, vytvárali (oproti situácii na severe vtedajšieho Uhorska) mimoriadne nároky na prácu miestnych farárov-matrikárov a chtiac-nechtiac sa odrážali v úrovni kvality a miere objektívnosti viacerých matričných zápisov dolnozemských matrik*. Samozrejme, že väčšina záznamov v matrikách bola objektívna, správna, no miera chýb a omylov pri zápisoch, ako ukázal výskum, je v týchto matrikách zreteľná.

Táto situácia priamo ovplyvnila aj voľbu rozhodnutia, akým smerom sa vydať pri výskume najprv komlóšskej a potom ďalších dolnozemských matrik. Cesta individuálnych, priamych výskumov matrik, resp. matričných skenov, akou sa bežne vydávajú genealógovia pri pátraní po predkoch aj na území Slovenska, sa v prípade výskumov dolnozemských matrik komplikovala ich relatívne významnou mierou nesprávnych matričných záznamov, s nezriedkavými chybami v záznamoch mien a priezvisk zapísaných osôb, aj niektorých ďalších matričných údajov. Bolo by treba korigovať, opravovať veľa skrytých nedostatkov, chýb a omylov vyplývajúcich z originálov matričných skenov, aby genealóg dospel ku skutočne objektívnym záverom výskumu. Preto bolo rozhodnuté, že najprv bude potrebné elektronicky spracovať jednotlivé matričné knihy, resp. záznamy verným zachytením tvarov a podoby mien a priezvisk ako ich zapísali v danej dobe farári. Touto elektronickou predprpravou a následnými korekciami nedostatkov sa mal vytvoriť dostatočne objektívny výskumný materiál pre prácu súčasných a budúcich bádateľov dolnozemských matrik.

Zároveň však bolo potrebné zvoliť pre potreby počítačového spracovania *jazyk*, v ktorom sa budú zjednocovať latinské podoby mien a priezvisk zapisované v prvom, tzv. latinskom období dolnozemských matrik - do r. 1737 a maďarské podoby zapísaných priezvisk, zapisované v tzv. maďarskom období (od uvedeného roku).

Prirodzeným prienikom a spojovníkom oboch jazykov sa stala *slovenčina* ako materinská a dorozumievacia reč prevažnej časti slovenských prisťahovalcov na Dolnú zem. Tým však vznikli mnohé ťažkosti, vyplývajúce hlavne z toho, že mnohé pôvodné, zväčša slovenské, resp. presnejšie „predlatinské“ tvary hlavne priezvisk neboli už známe, či zanikli najprv ich latinizáciou

a neskôr prepisom do maďarčiny aj neskoršou maďarizáciou. Hľadanie najvhodnejšieho slovenského tvaru, či podoby mnohých priezvisk, adekvátnych ich latinským a maďarským zápisom v matrikách (často v desiatkach rôznych variantov, ktoré zapisovali jednotliví farári podľa toho, čo počuli od príbuzných a ktoré sa však týkali jednej a tej istej osoby, resp. jednej rodiny) sa stalo neraz rébusom, ktorý bolo treba nevyhnutne riešiť, pokiaľ sme mali nastúpiť na cestu elektronického spracovania matričných dát.

Riešenie sa našlo v podobe *prevažne fonetického zachytenia podoby priezvisk*, ktoré zjednocovali ich latinské a maďarské matričné tvary (s výnimkami cudzích priezvisk) a zároveň aj tvary zapísaných priezvisk, uvedené v miestnom slovenskom dolnozemskej nárečí, ktoré sme korigovali podľa podobných priezvisk na území Slovenska a podľa pravidiel slovenského jazyka. Touto *tzv. normalizáciou priezvisk* sme vytvorili možnosti pre počítačové prepisy – *indexáciu matričných záznamov* (bližšie v prednáške Ing. Kmeťa) a aj pre druhú etapu spracovania matričných záznamov – *tzv. párovanie* v podobe porovnávania údajov krstov, sobášov a úmrtí, a tým ich výslednej objektivizácie (bližšie v prednáške E. Tuškovej).

Samotná dolnozemskej cirkevná matrika v jednotlivých lokalitách prešla v priebehu rokov dôležitým vnútorným vývojom a zmenami, podliehajúcimi centrálnym nariadeniam Viedne týkajúcich sa matrik (najdôležitejšie boli nariadenia Márie Terézie a hlavne jej syna cisára Jozefa II.) a neskôr nariadeniam uhorského snemu, z ktorých najdôležitejšie bolo nariadenie o spomenutom prechode vedenia matrik z latinského do maďarského jazyka, ktoré sa na Dolnej zemi zrealizovalo v 2. polovici roku 1837. A tak sa pôvodné latinské jednoduché zápisy z 1. polovice 18. stor., ktoré v riadkovej podobe oznamovali, že napr. „Paľovi Račkovi zomrel vtedy a vtedy syn“ (a nič viac) postupne vyvinuli v tzv. maďarskom období v moderné matričné formuláre, zachycujúce v rubrikách nielen základné údaje o krstenej, či zomrelej osobe, jej rodičoch, či krstných rodičoch, či svedkoch v prípade sobášov, ale aj údaje o príčinách úmrtia, o povolani danej osoby, či rodiča, údaje o adrese, bydlisku, veku a občas aj rodisku a dôležité poznámky p. farára.

Je zaujímavé, že *významnejšie zmeny v matrikách Dolnej zeme sa udiali najmä na pozadí väčších vnútropolitických otrasov v starej monarchii a neskôr v povojnovom Maďarsku.*

Príkladom boli napr. zásadné matričné reformy, uskutočnené cisárom Jozefom II. v závere 18. stor., ktoré odstránili pôvodnú dominanciu a monopol katolíckej cirkvi v matričnej oblasti, pričom matriky postavili pod štátny dozor. Aj prechod z latinského na maďarský matričný jazyk, ktorý viedol k všeobecnej zmene zapisovaných podôb mien a priezvisk na maďarské, sa niesol v znamení rastúceho odporu vzťahujúcich sa vládnucich vrstiev v Uhorsku proti nenávidenej Habsburskej monarchii a v posilňovaní maďarskej národnej identity vo všetkých oblastiach uhorskej spoločnosti.

V tejto dobe maďarským jazykovým puristom nestačilo len pomadžarčenie jazyka uhorských matrik – presadili (aj keď len nakrátko a neúspešne) aj pomadžarčenie latinských názvov kalendárnych mesiacov v matrike. Podobne po otrase vládneho režimu horthyovského Maďarska po druhej svetovej vojne sa nakrátko v Komlóši podarilo zaviesť vedenie matriky dokonca aj v slovenskom jazyku. Uvedené príklady ukazujú, že ani dolnozemske cirkevné matriky neboli imúnne voči celospoločenským tlakom a trendom prebiehajúcim v uhorskej a neskôr v maďarskej spoločnosti.

V priebehu 19. stor. cirkevné matriky postupne prestávali vyhovovať potrebám vzťahujúcej sa krajiny. Štát postupne stupňoval modernizačné zásahy do vedenia matrik, ktoré v roku 1894 vyústili do prijatia ***zákona uhorského snemu o vytvorení samostatnej siete štátnych, tzv. civilných matrik, platného od roku 1895***. Štátne matriky, vedené štátnym matričným úradom, prevzali od cirkevných matrik dovtedajšiu funkciu verejnoprávnych matrik, stali sa povinné pre vedenie matričných záznamov všetkého obyvateľstva bez rozdielu viero- vyznania a boli nadradené nad cirkevnými matrikami. Cirkevné matriky však aj naďalej slúžili zápisom krstov, sobášov a úmrtí veriacich svojej cirkvi a pre vydávanie matričných výpisov z minulosti.

Záverom možno konštatovať, že ciele a výsledky, ktoré sme očakávali pri začiatku cesty elektronického spracovávania a následného párovania údajov dolnozemskej matrik sa splnili, ba aj vrchovato prekročili aj vďaka unikátnemu programu ukladania matričných údajov, navyiac umožňujúcemu vytváranie rodinných a rodových väzieb medzi jednotlivými osobami v matričnej databáze, ktorý vytvoril a priebežne zdokonaľuje predseda nášho Združenia a zároveň programátor Ing. Ľubomír Kmet'.

Jednoduchý vstup a vyhľadávanie mien, bezproblémové jazykové prostredie pre bádateľov zo Slovenska aj z Maďarska, spojené s prepismi mien a priezvisk a prekladmi obsahu matričných poznámok pánov farárov z latinčiny a maďarčiny, odstránenie možných omylov z dôvodu nesprávneho prečítania najmä neraz ťažko čitateľných latinských originálnych matričných textov samotnými bádateľmi a hlavne výrazné zvýšenie objektivity „vypárovaných“ matričných údajov veľmi významne zlepšuje objektivitu a kvalitu celkového matričného bádania. Tá je navyše umocnená programom na vyhľadávanie rodinných a rodových väzieb, ktorý v prípade, že predok pochádza z dolnozemskeho prostredia a je uvedený v niektorej zo spracovaných matrik, výrazne urýchlil a zefektívnil vyhľadávanie predkov konkrétnej rodiny a rodu. A tak z neraz úmorného, viacročného – často celoživotného a z hľadiska výsledkov nie vždy spoľahlivého bádania z originálnych stránok matrik či matričných skenov, sa stalo vyhľadávanie predkov záležitosťou niekoľkých hodín. Navyše obsahová širokospektrálnosť elektronicky spracovaných údajov poskytuje mnohé ďalšie informácie a možnosti pre bádateľov nielen z oblasti genealógie, ale aj histórie, etnografie, lingvistiky, štatistiky a ďalších vedných odborov.

Rodiaca sa **Regionálna dolnozemska matrična databáza** našich spoločných predkov, ktorá už teraz presahuje vyše pol milióna osôb z matričných záznamov a ktorá bude slúžiť potrebám genealogických bádání nielen nás, ale všetkým záujemcom na Slovensku, v Maďarsku aj inde v zahraničí, je významnou metou dokazujúcou správnosť nastúpenej cesty.

1.10.2022

Summary

Preparation and transcription of register records of Lowland congregation registers – findings and conclusions

In the beginning of his historical contribution, the author raised the question of the reasons for the different conditions for the creation and recording of register entries in Lowland evangelical registers in the 18th - 19th centuries from register conditions e.g. on the territory of today's Slovakia. He sees the differences mainly in the long-term residential stability of the population of the northern regions of Hungary - today's Slovakia, in contrast to the high degree of instability of new settlements founded by Slovak colonists in the Lowland region. Added to this was the factor of concealment of the

original surnames by a considerable number of Slovak colonists in order to prevent the manorial patrols of the original landowners from tracking them down and returning them (which was not relevant on the territory of today's Slovakia). The instability of the surnames of the inhabitants of localities in the south of the country persisted even in the 19th century, even though its original causes disappeared with the fall of serfdom and later feudalism. These and other objective and subjective circumstances of recording register entries by parish priests - registrars in the Lowland were the causes of relatively significant inaccuracies, mistakes and errors in the entries. This also influenced the decision-making of a group of volunteers, who in 2016 decided to begin the electronic transcription of the register books of the Slovak Komlosh registry office and later of other localities in the region. In the next part, the author outlines the methods and ways of "electronic capture" of the relevant congregation registers, the choice of language in which the register entries were transcribed electronically, the issue of the causes of the so-called "normalization" of recorded surnames for their transcription into electronic form, as well as questions of a higher level of processing electronic records - by so-called matching register data. He notes the main reforms and changes that Komlosh and other Hungarian registers went through since their inception through the Teresian and Josephine reforms, the change of the register language from Latin to Hungarian at the end of the 1930s till the creation of the State Register System in Hungary at the end of the 19th century. At the end of the contribution, the author notes the practical fulfilment - and accomplishment of the goals expected at the beginning of the process, the symbolic expression of which is the creation of the Regional Lowland Database of Ancestors using the unique computer program of its author, who is L. Kmet.

PhDr. Ján Hovorka – nar. v roku 1953 v Nedede, okres Šaľa, rodičom pochádzajúcim z Veľkého Bánhedeša v Maďarsku, ktorí sa v rámci presídleneckej akcie obyvateľov slovenskej menšiny v Maďarsku v roku 1947 presídlili na Slovensko. Absolvoval Filozofickú fakultu UK v Bratislave, odbor história – filozofia (1978). Viac rokov pôsobil na Ministerstve zahraničných vecí SR, kde sa venoval spolupráci s krajanmi v zahraničí. Od roku 2016 je na dôchodku, žije v Piešťanoch. Ako dôchodca pracuje v Združení pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov. Spolu s kolektívom spoluautorov pripravil, bol spoluautorom a zodpovedným redaktorom prvej odbornej publikácie, vydanéj Združením: - *Matriky Slovenského Komlóša* (2020). V septembri 2022 v spolupráci s kolektívom Združenia obsahovo pripravil odbornú genealogickú konferenciu na tému *Naši predkovia na stránkach dolnozemsých matrik*, ktorá sa uskutočnila 9.9.2022 v Galante. Popritom sa venuje elektronickým prepisom matričných záznamov matriky Békešskej Čaby z latinského obdobia.

3. Odporúčania, pravidlá, zákonitosti a skúsenosti vhodné pre bádateľov pri genealogických výskumoch matričných záznamov uhorských matrik 18. – 19. stor., ktoré vyplynuli z elektronických prepisov dolnozemských matrik

Renata Gombárová

Dolnozemske matriky z 18. – 19. stor. sú aktuálne elektronicky spracované v genealogickom programe pre obce Békešskej a Čanádskej župy bývalého Uhorska, vrátane evanjelickej matriky mesta Nadlak v Rumunsku a čiastočne matriky mesta Malý Kereš a obce Kecel z Peštiansko-pilišskej župy.

Okrem indexu matričných záznamov je realizované genealogické spracovanie vytvorenej databázy, ktoré zahŕňa hlavne vytváranie rodových väzieb medzi obyvateľmi, ale elektronické spracovanie záznamov nám poskytuje ucelený a presný materiál, ktorý je podkladom pre podrobné sociálne štúdie obyvateľov obcí.

Genealogický výskum dolnozemských matrik má *špecifický atribút*, tým je prepojenie matrik rôznych dolnozemských obcí cez rodové línie obyvateľov. Naši predkovia osídľovali Dolnú zem zo severu na juh, usádzali sa v rôznych obciach, pokým nenašli vhodnú, vyhovujúcu lokalitu a komunitu. Než sa usadila rodina napríklad v Pitvaroši, bola krátko v Nadlaku, predtým v Sarvaši alebo Békešskej Čabe či v Piliši, jej najstarší záznam, ak máme to šťastie, nájdeme v niektorej obci dnešného Slovenska – v rodisku jej predkov. Často len vďaka rozsahu spracovania matrik viacerých obcí Dolnej zemi dokážeme objasniť a vysvetliť mnohé otázky a nezrovnalosti.. Napríklad prečo v matrike Pitvaroša má žena priezvisko Kúdela, v matrike Nadlaku má priezvisko Paulis? Až matrika Sarvaša, kde sa žena vydávala, nám poskytne správne odpovede a v genealogickej práci nás posunie správnym smerom.

Pri genealogickom spracovaní matrik Dolnej zeme je nevyhnutné pri identifikovaní osoby a jej rodových línií hľadať jej rodové záznamy v matrikách

pozdĺž cesty, ktorú jej predkovia prešli na svojej púti z pôvodného rodiska. Z toho dôvodu je genealogický výskum dolnozemských matrik rozsiahly v počte spracovaných záznamov a jedinečný v genealogickom prepojení matričných záznamov rôznych obcí osídlených dolnozemskými Slovákmi.

Matrika krstov je pre vytváranie rodových línií najdôležitejšou matrikou napriek tomu, že v 18. stor. a začiatkom 19. storočia v matrike krstov väčšinou nie je uvedený dôležitý údaj - rodné priezvisko matky, často aj krstné meno matky absentuje. Pri absencii mena a priezviska matky je pri tvorbe rodových línií dôležitá informácia v matrike krstov – a to **krstní rodičia** narodených detí. Krstní rodičia sa v krstoch detí jednej rodiny väčšinou nemenili, preto sú krstní rodičia veľmi dôležitou informáciou, na základe ktorej vieme vytvárať rodové vzťahy, napriek absencii informácií o matke.

Dôležitosť krstných rodičov v krste dieťaťa je vidieť v mnohých ďalších aspektoch, akými sú napríklad zmena rodného priezviska muža - otca, identifikácia matky s viacerými priezviskami, identifikácia vdovca a vdovy v manželstvách, identifikácia rodov pri vzťahoch bez sobáša, rozlíšenie menovcov podľa prímen, aj odlišenie priezviska a prímena a mnohé ďalšie.

Informácia o **zmene rodného priezviska** muža nie je zapísaná formálne v matrikách 18. – 19. stor. (s výnimkou nútenej maďarizácie priezvisk na sklonku 19. stor.).

Bežným študovaním matrik zmena priezviska muža nie je postrehnuteľná, ale k zmene priezviska v tomto období medzi dolnozemskými Slovákmi prichádzalo často. Napriek tomu, že v matričných záznamoch informácia o zmene priezviska nie je zjavná a formálne zapísaná, predsa touto informáciou matrika (skryte) disponuje.

V genealogickom programe vieme selektovať údaje podľa rôznych kritérií. Pri objasnení zmeny priezviska v matrike krstov hlavným kritériom selektovania sú krstní rodičia a krstné meno otca a matky. Priezvisko otca nie je kritériom pri selektovaní dát z toho dôvodu, že práve priezvisko otca je premenné (priezvisko matky sa neuvádzalo). V krstoch detí krstní rodičia a krstné mená rodičov sú nemenné, ale priezvisko otca sa v jednotlivých krstoch opakovane nezhoduje. Vo väčšine prípadov k zmene priezviska hlavy rodu neprišlo hneď, v matričných záznamoch sa strieda pôvodné a nové priezvisko. Pokiaľ krstené deti prijali nové priezvisko, mali ho často zapísané vo vlastnom sobášii

a nasledovná generácia nové priezvisko prijala za svoje vlastné – rodné. Matrika sobášov a úmrtí následne musí potvrdiť správnosť identifikovania zmeny priezviska a vytvárania rodových väzieb. Muž, ktorý si zmenil priezvisko a po rokoch ovdovel, v ďalšom sobáši je zapísaný s už novým priezviskom, v jeho úmrtí je zapísané tiež nové priezvisko.

Pre genealogické spracovanie matrik je veľmi dôležité odhaliť a dokázať explicitne zmenu priezviska muža, nielen pre vytvorenie správnych rodinných väzieb potomkov muža krstených s rôznymi priezviskami, ale aj pre identifikáciu ďalších sobášov muža a identifikáciu jeho vlastného úmrtia s novým priezviskom.

Veľkou pomocou pri tvorbe rodových línií je **používanie prímien k rodnému priezvisku**, hlavne pri veľkom množstve menovcov frekventovaných priezvisk, napr. Juhás, Antal, Oravec, Pavlík, Tót atď. Opäť najčastejšie sa vyskytujú prímenná k priezvisku v matrike krstov a často v zázname prímenná nahradilo rodné priezvisko. Tak napríklad krstený bol Matej Rybár, ale správne mal mať zapísané meno Matej Tót alias Rybár, prímenná Rybár bolo získané z rodného priezviska Matejovej pramatky. Často zapísané prímenná k priezvisku priamo súvisí s rodovou líniou danej osoby a je nápomocné pri identifikácii predkov i potomkov.

Začiatkom 19. storočia v Békešskej a Čanádskej župe (v Slovenskom Komlóši až od r. 1833) pri krste dieťaťa má v matrike matka zapísané nielen krstné meno, záznam obsahuje aj rodné priezvisko matky. Priezvisko matky v krste dieťaťa môže viesť často k mylným záverom, často je matka zapísaná v krstoch svojich detí s rôznymi priezviskami. Nielen na Dolnej zemi je v matrikách písaná **žena s variabilným priezviskom**, a nehovoríme v tomto prípade o zmene priezviska ženy. Variabilne zapísané priezvisko ženy sa vyskytuje hlavne v matrike krstov, pre správnu identifikáciu rodovej príslušnosti je aj v takomto prípade opäť najdôležitejší ten argument v podobe *krstných rodičov* krstených detí ženy.

Napríklad v matrike krstov sú zapísané krsty detí Jána Karkalíka (otca dieťaťa) a jeho manželky (matky dieťaťa) -a) Márii Fakla, -b) Márii Trstinskej, -c) Márii Stratinskej, -d) Márii Galaj ... vo všetkých krstoch sú zapísaní rovnakí krstní rodičia. Ak neberieme zreteľ na krstných rodičov a v priebehu 10 rokov nachádzame takto zapísané krsty, môžeme nadobudnúť dojem, že buď ide o tri

rôzne rodiny menovca Jána Karkalíka, alebo Ján je identická osoba a štyrikrát sa oženil. Aj taký predpoklad je možný. Opäť veľmi významný je argument krstných rodičov, ktorí sú v krstoch identickí (takmer identickí), čo nám indikuje rodovú príbuznosť medzi krstnými deťmi. Podrobným genealogickým skúmaním zistíme, že ide o jeden manželský pár.

Pri ženách menovkyniach s rovnakým priezviskom je dôležité identifikovať príčinu variability priezviska ženy, môže byť žena raz zapísaná s rodným priezviskom, inokedy s priezviskom predchádzajúceho manžela alebo s rodným priezviskom svojej matky alebo pramatky, aj s prímenom k priezvisku v rodovej línii svojho otca či matky. Pre objasnenie príčiny variabilne zapísaného priezviska je dôležité pátrať do detailov po predkoch matky a príslušníkoch v jej rode (ak je to možné) a využiť všetky informácie a možnosti, ktoré nám elektronický index matrik umožňuje.

Na druhej strane variabilne zapísané priezvisko ženy má veľký **význam a prínos** pre samotnú genealogickú prácu. V 18. stor. a aj v 19. stor. keď v matrike sobášov nie sú uvedení rodičia sobášených a v matrike úmrtí okrem mena zosnulého a veku nemáme takmer žiadne údaje a v databáze sa nachádza veľa menovcov a menovkýň, je veľmi zložitá - niekedy nemožné vytvoriť rodové väzby. Variabilne písané priezvisko ženy, ktoré indikuje jej rodovú príslušnosť a väzbu na predkov, je veľkým prínosom pre genealogickú prácu. Pokiaľ vieme argumentom dokázať pôvod a príčinu variability priezviska ženy, vieme v konečnom dôsledku priradiť žene jej rodovú líniu.

Ďalší špecifický zápis obsahuje matrika sobášov v 18. – 19 stor., osobitne je zložitá **identifikácia vdovca a vdovy v sobáši**, ak informácia o ich rodinnom stave nie je v sobáši uvedená a zo zápisu nevieme posúdiť, či sa jedná o sobáš slobodnej osoby alebo vdovca, vdovy.

Vdovec v 18. – 19. stor. nemá v sobáši uvedenú informáciu o prvej zosnulej manželke. Tento spôsob matričného zápisu pri sobáši vdovcov pretrval až do 20. storočia.

Vdovca, či už má vdovský stav zapísaný v sobáši alebo nie, vieme identifikovať explicitne na základe matriky krstov jeho detí, pokiaľ krstil deti v jednotlivých manželstvách. Vdovci v novom manželstve pri krstoch detí si prizývali identických krstných rodičov z predchádzajúceho manželstva. V niektorých prípadoch si vdovec prizval ku krstu len krstného otca. Aj

v týchto prípadoch pri identifikovaní ženícha-vdovca je podstatná informácia o krstných rodičov jeho detí.

Záznam sobáša **vdovy** je v mnohých dolnozemských, ale aj slovenských evanjelických obciach špecifický v tom, že vdova v sobáši je zásadne zapísaná *len s vlastným krstným menom a s priezviskom* – ktoré nie je jej rodné, prípadne v 19. storočí má zapísané krstné meno vlastné a priezvisko a krstné meno predchádzajúceho manžela. Ak sa žena vydávala päťkrát, len v prvom sobáši má zapísané rodné priezvisko, v ďalších štyroch sobášoch má uvedené štyri rôzne priezviská spravidla po predchádzajúcom zosnulom manželovi.

Pre identifikáciu sobášenej vdovy je dôležité identifikovať podľa uvedeného priezviska jej predchádzajúceho manžela a nájsť jeho úmrtie, následne zo sobáša s prvým manželom zistíme rodné priezvisko vdovy a vieme priradiť vdovu v správnej rodovej línii jej predkov.

I keď úmrtie prvého manžela nenájdeme (častý obraz matrik), je možné identifikovať vdovu podľa krstnej matky jej detí pri krstoch v prvom sobáši a v novom sobáši. Aj taká prax sa vyskytuje v matrikách, že v novom manželstve prizývali krstného otca z predchádzajúceho manželstva vdovca a krstnú matku z predchádzajúceho manželstva vdovy.

Správne identifikovanie sobášených a odhalenie rodovej príslušnosti zapísaných vdovcov a vdov v sobáši je dôležité pre genealogické prepojenie osoby k jej predkom a súčasne aj správne zaradenie potomkov z rôznych manželstiev otca aj matky v rodovej línii. Kladenie dôrazu na identifikovanie sobášenej osoby, hlavne vdovy, je nevyhnutné aj pre náš najhlavnejší cieľ – zistenie pôvodu dolnozemských Slovákov. Spôsob matričného zápisu sobáša, keď vdovy boli zapísané pod priezviskom zosnulého manžela, nie je typický len pre matriky na Dolnej zemi, identické zápisy nájdeme aj v matrikách dnešného Slovenska z 18. a 19. storočia.

Napríklad evanjelická matrika mesta Nadlak obsahuje záznamy *Jána Macka* s manželkou *Magdalénou Praženicovou*, ktorí pochádzali z Očovej. V matrike obce Očová ich sobáš nie je zaznamenaný. Je tam ale zapísaný sobáš vdovca Jána Macka s vdovou Magdalénou Valockovou. Sobášená Magdaléna Valocková bola v skutočnosti rodená Praženicová, a v sobáši s Jánom Mackom nemá zapísané svoje rodné priezvisko, ale priezvisko zosnulého manžela. Až po ná-

jdení úmrtia Ondreja Valockého a jeho sobáši s Magdalénou sa potvrdila zhodná identita Magdalény z Očovej a Magdalény z Nadlaku.

Vzhľadom na nedostatočné záznamy v 18. – 19. stor. v matrike sobášov, kde okrem mena sobášených nie sú ďalšie údaje a podobne aj v matrike úmrtí chýbajú údaje o partneroch, rodičoch a pri všetkých nepresnostiach, chybách a mylných matričných záznamoch, veľkou pomocou a pilierom v genealogickej práci je evidencia krstných rodičov v krste detí. Ich dôležitosť sa prejaví v pátraní po zmene priezviska, aj v identifikovaní jednotlivcov, menovcov, vdovcov, vdovic, identifikovaní matky s variabilným priezviskom a mnohých ďalších špecifických prípadoch. Význam záznamu krstných rodičov v krstoch detí je neoceniteľný.

Ďalším dôležitým faktorom pri genealogickom spracovaní dolnozemsých matrik je **komplexnosť spracovania** databázy v dlhšom časovom úseku a v jednotlivých rodoch naprieč viacerými generáciami pri súčasnom uplatnení **metódy logických postupných krokov**. Je to nevyhnutné a dôležité v 18. stor. a na začiatku 19. stor. pri veľkom množstve menovcov a nedostatku osobných údajov v matričných záznamoch.

Príkladom môžu byť dvaja muži menovci so zhodným menom Ján Juhás, jeden sa oženil s Máriou Krátkou a druhý s Máriou Oravcovou. Pri krstoch ich detí nie je v matrike uvedené priezvisko matky, len krstné meno matky Mária. Podľa krstných rodičov detí vieme vytvoriť medzi súrodencami rodové väzby, ale nevieme určiť sobáš rodičov bez priezviska matky v krstoch. Musíme sledovať obe rodiny súbežne, sledovať sobáše detí a ich potomkov, kde by príme no alebo chybný matričný záznam mohol poskytnúť logický argument pre vytvorenie rodovej línie. Dôležité je sledovať úmrtie matky, či má v úmrtí zapísané rodné priezvisko, ak nie, podľa krstných rodičov vieme určiť rodinu, ktorá krstí aj naďalej deti, podľa toho vieme identifikovať matku, ktorá zomrela. V sobášoch detí môže byť uvedené priezvisko matky, v krstoch vnúčenec býva zapísané chybné priezvisko, každá informácia je dôležitá pre správne vytvorenie rodovej línie predkov. Pri úmrtí detí, ak sa dožili dospelosti a vyššieho veku, je veľká pravdepodobnosť, že už budú uvedení aj rodičia zosnulého. Stačí identifikovať jedno dieťa v jednej rodine menovcov, aby sme dokázali rozlíšiť dva rody menovcov, a teda ich potomkom priradiť predkov. Pre tak zložité genealogické bádanie je dôležitý veľký rozsah sledovaných údajov do šírky aj naprieč generáciami niekoľkých rodov súčasne.

Pri genealogickom spracovaní je potrebné sledovať súčasne veľké množstvo informácií a súvislostí, okrem krstných rodičov v krstoch detí, aj úmrtie detí – ktoré nám potvrdí často zmenu priezviska otca, sledujeme prímená k priezvisku v celej rodovej línii predkov. Tiež sledujeme hromadné sobáše súrodencov, kde na základe krstných mien súrodencov a selektovaní výskytu v rodoch, vieme logicky vyhodnotiť rodovú príslušnosť, ... podobných logických krokov je v genealogickom bádání veľa.

Genealogické spracovanie matričných údajov nie je založené len na presných a faktických argumentoch, v 18. a 19. stor. je nevyhnutné sledovať komplexne údaje a vyhodnotiť ich na základe logických postupov, ktoré je ale *potrebné overiť a potvrdiť* v mnohých smeroch.

Pri genealogickom spracovaní databázy matrik je najdôležitejšie vyvarovať sa chýb a **dodržiavať genealogické pravidlá.**

Matriky 18. stor. aj v prvej polovici 19. storočia obsahujú málo informácií, zápisy sú neúplné a nepresné. Ale cirkevné matriky nie sú len ručne písané texty! Matriky v danom období obsahujú aj veľkú škálu dôležitých pravidiel, ktoré nám definujú možnosti pri tvorbe rodových línii, definujú nám, aké výsledky z genealogického hľadiska môžeme dosiahnuť. Pri práci s databázou matričných údajov z 18. – 19. stor. je hlavnou zásadou pracovať s informáciami nanajvýš opatrne. Bolo by veľkou chybou proklamovať akýkoľvek výsledok bádania len na základe nepresných (napríklad vek v úmrtí a pri sobáši) a neúplných zápisov, bez opory v dôvodných argumentoch, bez skúmania súvislostí, pochopenia a riešenia rôznych rozporov a hľadania dôkazov. Správne vytvorenie rodových línii je založené na priamych a aj nepriamych dôkazoch, ktoré spoločne musia poskytnúť jednoznačný argument pre potvrdenie identity a rodovej príbuznosti osoby.

Aj keď sú matriky z 18. – 19. stor. originálnym dokumentom, ktorý zachytáva udalosti v čase ich vzniku, stručný a nedostatočný obsah zápisu podmieňuje rozsah matričných záznamov, ktorý je možné genealogicky spracovať, v mnohých prípadoch sa rodové línie nedajú zodpovedne vytvoriť. Tento stav nie je nedostatkom genealogického spracovania, naopak, zodpovedný a odborný prístup vždy poskytne kvalitný materiál potomkom a záujemcom o históriu dolnozemsých Slovákov.

09.09.2022

Summary

Recommendations, rules, regularities and experience suitable for researchers in genealogical research of register records of Hungarian registers of the 18th - 19th centuries, which resulted from electronic transcriptions of Lowland registers

In her contribution, the author pointed out the specificity of the genealogical processing of the registers of the Lowland regions settled by Slovaks in the 18th - 19th centuries, the importance of the register of baptisms and the content of its important genealogical attributes, she pointed out the importance of a detailed analysis of the register database in revealing changes in family surnames and their variable writings in registers and a specific solution in the identification of persons in the register of married persons. In the end, she described the methods and rules for genealogical

Ing. Renata Gombárová, nar. 11.8.1960 v Ostrave, študovala na Vysokej škole ekonomickej - Fakulta ekonomiky a riadenia výrobných odvetví. Pracuje v oblasti ekonomiky podnikov. Od roku 2015 sa venuje genealogickej činnosti, aktívne sa podieľala na genealogickom spracovaní matrik Slovenského Komlóša, na príprave prvej monografie Združenia, venovanej matrike Slovenského Komlóša, kde je autorkou viacerých kapitol, aj na príprave genealogickej konferencie Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov, ktorá sa uskutočnila v Galante dňa 9.9.2022.

4. Problematika párovania matričných údajov z dolnozemskej matriky ako základ ich objektivizácie – námety a skúsenosti

Eva Tušková

Predmetom môjho príspevku je objasnenie ďalšej, vyššej fázy elektronického spracovávania matričných zápisov – problematiky párovania matričných údajov. Niekedy koncom roka 2018 sme ukončili indexáciu matričných záznamov Slovenského Komlóša a začali sme rozmýšľať, čo robiť ďalej, ako budeme pokračovať. Padol návrh, myslím, že to bolo od pani Ing. Gombárovej, že by sme sa mali pokúsiť vytvoriť rodokmene, presnejšie povedané rodové väzby. Prvá matričná kniha Komlóša (dnes Slovenský Komláš) bola založená 23.4.1746 a noví osídlenci si ju priniesli so sebou do svojho nového pôsobiska a tak zápisy, s ktorými pracujeme, boli vytvorené za obdobie viac ako 200 rokov. Do roku 1837 boli písané v latinčine, neskôršie v maďarčine a stávalo sa, že sa objavili aj slovenské zápisy, a tak jedno meno alebo priezvisko bolo písané v mnohých obmenách. Napríklad priezvisko Čelovský má 25 verzií zapísaných v matrikách, priezvisko Debrovský dokonca 44. Priezviská boli často aj skomolené. Nakoľko pracujeme v elektronickej databáze, program ich nedokáže rozlíšiť, preto bolo nutné vytvoriť tzv. normalizované priezviská. Rozhodli sme sa pre mená a priezviská písané v slovenčine, s výnimkou niektorých cudzích priezvisk. Slovenské priezvisko Čelovský zjednotilo všetkých 25 verzií tohto priezviska zapísaných v matrikách. Mená a priezviská z matričného dokumentu zostávajú v elektronických prepisoch matričných záznamov, normalizované ich nenahrádzajú, ale pomáhajú vo vyhľadávaní a párovaní.

Začiatky boli veľmi ťažké. Čakalo nás mnoho záhad, ktoré by sme pri bežnom hľadaní (listovaní) v matrikách ani nepostrehli. Boli to zámery priezvisk (napríklad zámery priezviska matky a starej matky pri krste dieťaťa), zmeny priezvisk z dôvodu útekov, aliasy, pomadžarčovanie priezvisk ako už uviedla p. Gombárová. Neraz sa stalo, že dieťa osirelo, otec sa druhýkrát oženil a pri sobášii dieťaťa alebo jeho úmrtí bola ako matka zapísaná druhá otcova manželka.

Ako prebieha proces párovania? Ak ideme párovať napr. sobáš, v prvom rade priradíme (pripárujeme) krst nevesty a krst ženicha. Identifikujeme ich hlavne podľa zapísaných rodičov. Niekedy zápis sobáša je veľmi strohý, neobsahuje údaje o rodičoch. Vtedy sa pokúšame využiť ďalšie údaje a párovať pomocou nich, napr. sobáš súrodencov v jeden deň, adresa, vek pri sobáši, či bol ženich alebo nevesta slobodný, rozvedený - rozvedená, vdovec alebo vdova. Dokonca sa môže stať, že bol aj ženatý alebo vydatá a to v tom prípade, ak cirkevnému sobášu predchádzal sobáš civilný (po roku 1895). Všetky tieto údaje nám môžu pomôcť pri vyhľadani krstu a priradení správneho identifikátora - v skratke ID. Pri párovaní v sobášoch môžeme vyhľadať deti, ktoré sa tomuto páru narodili a priradiť im ID sobáša, ako aj ID otca a matky. Nakoniec vyhľadáme ich úmrtia.

Každá osoba má cez svoje ID krstu priradených rodičov, súrodencov, starých rodičov – čiže predkov. Ich deti sa ženia a vydávajú, rodia sa im deti - cez nich majú svojich potomkov. Tým vznikajú ďalšie rodové väzby.

Z technických dôvodov sa párovaniu venujú len niektorí z nás, ďalší sa venujú prepisu matrik osád z okolia Slovenského Komlóša a v poslednom období matriky Békešskej Čaby.

Postupne pribúdali zindexované matriky - projekty Bánhedeš, Pitvaroš, Čanádalbert, Ambrózfalva, Nadlak, ktoré sme spojili do jednej databázy, s ktorými ďalej pracujeme. Tak vznikla databáza Región. Do týchto obcí sa ľudia sťahovali, ženili a vydávali a mnohí sem chodili za robotou. Rodili sa a umierali im tu deti. Ak sa narodilo dieťa a nenašli sme sobáš jeho rodičov, v prehľade - informácii o jeho osobe vidíme len údaje, ktoré boli zapísané pri krste a ak aj malo súrodencov - tieto v prehľade nenájdeme.

Informácie k osobe

I046587BCS () Mária Hic

*08.12.1858 Békéscsaba +

Otec: Ján Hic (Hitzi János) želiar, Matka: Barbora Kočiš (Kocsiš Borbála)

Krstní rodičia: Gécs János; Hrabovszki Sofia

Ak ale vytvoríme napr. fiktívny - náhradný sobáš rodičov (podľa zápisu dole)

Sobáše f030000001 Ján Hic Barbora Kočíš 1. 1. 1858 Obnoviť

Zmeniť záznam Zavrieť detail Hľadanie detí v krstoch Priradené deti Ženich v krstoch Nevesta v krstoch Ženich v úmrtiach Nevesta v úmrtiach Ženich v sobášoch Nevesta v sobášoch Sobáš v úmrtiach

bežné číslo: 1 dátum sobáša: 1. 1. 1858 Sobáše - ženich

meno: Ján meno: Barbora

priezvisko: Hic priezvisko: Kočíš

ženich z dokladu: nevesta z dokladu: Sobáše - nevesta

meno otca: meno otca:

priezvisko otca: priezvisko otca:

vyhľadáme a priradíme k nemu deti, v tom prípade máme spárované dieťa aj so súrodencami a v prehľade uvidíme aj informácie o súrodencoch – krsty a úmrtia, ako aj ďalšie informácie o rodine, napr. úmrtia rodičov.

krsty_X

ID_krstu	Datum_nar'v' Dt	ID_um	ID_sobasa	ID_ot	ID_m	Meno	Pri	z	m	Mer	Priezvisk	Meno_m	Priezvisk
I046587BCS	## Det 8. 12. 1858	-	f030000001			Mária	Hic	H z	☒	Ján	Hic	H. Barbora	Kočíš
I073494BCS	## Det 8. 12. 1859	-	f030000001			Ján	Hic	H m	☒	Ján	Hic	H. Barbora	Kočíš
I111078BCS	## Det 18. 2. 1866	-	f030000001			Júlia	Hic	H z	☒	Ján	Hic	H. Barbora	Kočíš

Informácie k osobe

I046587BCS () Mária Hic
*08.12.1858 Békéscsaba +

Otec: Ján Hic (Hitzl János) želiar, Matka: Barbora Kočíš (Kocsis Borbála)
Krstní rodičia Gécs János, Hrabovszki Sofia

Súrodenci

1: [I046587BCS](#): Mária Hic
* 08.12.1858 Békéscsaba+ Gécs János Hrabovszki Sofia

2: [I073494BCS](#): Ján Hic
* 08.12.1859 Békéscsaba+ Gyetven Pál Hrabovszky Sőfi

3: [I111078BCS](#): Júlia Hic
* 18.02.1866 Békéscsaba+ Kovan János Valach Judit

Rodičia

1: Ján Hic
f030000001: Barbora Kočíš
oo 01.01.1858

Čiže, aby sme im mohli urobiť rodinné väzby, bolo nutné urobiť aj tzv. fiktívne matričné záznamy. Ak sa narodilo dieťa, ku ktorému sme nemohli nájsť sobáš rodičov alebo sme ho našli v matrike, ktorá nebola súčasťou našej regionálnej databázy a dieťa malo viac súrodencov alebo malo úmrtie v regióne, vytvorili sme fiktívny sobáš rodičov. Ak sa niekto vydával, ženil alebo umrel

a nenašli sme jeho krst, vytvorili sme fiktívny krst. Tieto fiktívne záznamy pomohli pospájať rodiny. Aj dátumy týchto matričných udalostí boli tiež

fiktívne - odhadnuté podľa veku pri sobáši, úmrtí alebo narodení dieťaťa. Pokiaľ sa našiel správny záznam v inej matrike, ktorá nie je súčasťou regionálnej databázy, napr. na Slovensku, v Sarvaši, v Orosháze, údaje sú opravené a doplnené s odkazom na matriku, v ktorej sa našli. Ak sa nájdu v novopripojenej matrike, fiktívny krst alebo sobáš sa zruší a nahradí sa skutočným. Údaje na objektivizáciu matričných záznamov sme nezískavali len z matrik, ale aj z transportných zoznamov a z náhrobkov cintorínov, prípadne z vojenských záznamov.

Nie všetky matričné záznamy sa však dali spárovať.

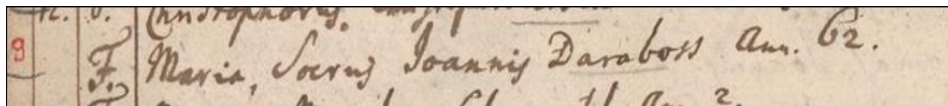
V matrike Bánhedeš z cca 12 000 krstov 3 000 detí nemá priradených rodičov. Boli to deti rodičov, ktorí sa sem presídlili a neskoršie odišli alebo deti poľnohospodárskych robotníkov, bítešov a kočšov, ktorí na okolitých usadlostiach a gazdovstvách 2 - 3 roky pracovali.

Ďalej sú to záznamy, ktoré sú veľmi strohé. Napr. sobáše v Békešskej Čabe, ktoré sú prepísané do databázy – viac ako 50 % sobášených nemá zapísaných rodičov a nemajú ich zapísaných ani v úmrtí.

Ďalšími sú niektoré zápisy mŕtvonarodených detí. Narodenie nebolo zapísané, pretože dieťa nebolo pokrstené a v úmrtí je zapísaný len otec dieťaťa.

Úmrtia dospelých, ktorí majú zapísaného len partnera a sobáš sme nenašli.

Dokonca sa nájdu aj zápisy ako - zomrela Mária, svokra Jána Darabosa

Nakoniec zistenia z matriky Pitvaroš.

Pri zapisovaní krstov sme zistili, že niektoré deti boli krstené omnoho neskoršie, ako sa narodili. Niekedy to bolo s rozdielom väčším ako desať rokov. Jedná sa o skupinu „verícich“, sú to veriaci z Apoštolskej cirkvi a z radov

baptistov. Títo si v dvadsiatych rokoch 20.storočia založili svoju cirkev a riadili sa svojimi pravidlami. Deti krstili, „až keď uverili“. Rovnako ich pochovával ich kazateľ. Vlastné matriky nemali, ale niektorí z nich formálne zostávali členmi evanjelickej cirkvi, preto ich evanjelickí farári dodatočne pokrstili a zapísali do matriky krstov, niekedy však bez dátumov narodení. Niektoré tieto dátumy sa podarilo zistiť z transportných zoznamov a z náhrobkov na cintorínoch.

Väzby medzi obyvateľmi regiónu sú silné, hlavne medzi Slovenským Komlášom a Nadlakom (Komlášania odišli do obce Stamura a neskôr osídlili Nadlak), Nadlakom a Pitvarošom, Pitvarošom a Csanádalbertom. Čabania osídlili Bánhedeš a Ambrózfalvu.

Veľký význam párovania v regionálnej databáze je v tom, že tu nájdeme omnoho viac prepojení medzi rodinami, a preto jednotlivé matriky sú obohatené o mnoho údajov, ktoré by sme pri hľadaní v miestnej matrike nenašli.

Summary

The issue of matching register data from Lowland congregation register as a basis for the objectification of register data - ideas and experiences

In the introduction, the author of the contribution provides details of beginnings of the electronic processing of the Lowland registers, connected with the processing of the register of the little town of Slovak Komlosh. The beginnings were difficult, connected with the need to solve many questions - among others, the issue of the so-called standardization of surnames, as well as the need to find a way to deal with numerous mistakes, deficiencies and errors in the register entries. Finally, this method was found in the form of creating a higher level of register data processing, the so-called matching - comparing register data of baptized, married and deceased persons by means of identification numbers - identifiers. Pairing subsequently creates gender bonds between the investigated persons. The matching process is complicated by the fact that the basic data of persons listed in the registry is often incomplete or missing. Therefore, it is necessary to search using other data - address, marriage of siblings on the same day, marital status, etc. In some cases, in order to create real family ties, it is necessary to create so-called fictitious records of baptisms, marriages and deaths. These fictitious records help connect families whose members could not be connected otherwise. If the

correct entry was found in another registry, the data was corrected and supplemented with a reference to the registry in which it was found, and the fictitious baptism or marriage was cancelled and replaced by the real one. The author also pointed out the fact that not all register records can be matched and she explained the various reasons for this situation. At the end of the contribution, she explained the importance of creating a regional Lowland database, in which many links can be found, so that the records of individual registers are enriched with a lot of data that would not be found in local registers.

Eva Tušková - narodila sa v roku 1953 v Matúškove. Má stredoškolské vzdelanie, odbor ekonomika vnútorného obchodu. V tomto odbore aj pracovala. Po odchode do dôchodku dostala ponuku pracovať na indexácii matriky Slovenského Komlóša . Indexácii a párovaniu dolnozemských matrík aj genealógii sa venuje šesť rokov. Ako spoluautorka aktívne spolupracovala aj na vzniku publikácie Matrika Slovenského Komlóša, v ktorej je autorkou niekoľkých kapitol. Zároveň sa zúčastnila na organizačnej príprave genealogickej odbornej konferencii Združenia pre genealogický výskum dolnozemských Slovákov, ktorá sa uskutočnila 9.9.2022 v Galante. V súčasnosti pracuje na projekte indexácie matriky Békešskej Čaby.

5. Genealógia a onomastika

Michal Hronec

Dnešná konferencia má oboznámiť širšiu verejnosť s prácou nášho občianskeho združenia zameranou na dolnozemskej Slovákov, na vývod a rozrod rodov, rodín, ktoré sa rozprchlí po území Uhorského kráľovstva po porážke Osmanov. Nakoniec mnohí z nich ostali v Maďarskom kráľovstve po prvej svetovej vojne a rozpade Rakúsko-Uhorska. Výmena obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom v rokoch 1947-1948 a rok 1968 znova priniesli so sebou roztrúsenie navrátilcov po republike i odchod do sveta. Našou úlohou je medzi iným aj sceliť tieto príbuzenské vzťahy.

V dnešných príspevkoch určite odznie množstvo užitočných informácií o úskaliach pri hľadaní koreňov rodov a väzieb medzi rodinami s prihliadnutím na postupný vývoj a zdokonaľovanie foriem a obsahu matričných údajov.

V mojom príspevku chcem vybočiť od týchto veľmi užitočných a potrebných informácií k jednej zvláštnosti. Tou zvláštnosťou je zamyslenie sa nad tým, ako sa menšie jazykové spoločenstvá jazykovo a identitou vkladli do jazykovo prevládajúceho spoločenstva na určitej lokalite cez prizmu priezvisk.

Pri práci mi zarezovali v matrikách ECAV priezviská neslovanského pôvodu. K takýmto patria krátke dvojslabičné priezviská: *Ando, Bodo, Beňo, Betko, Čajo, Čacho, Čapo, Čanko, Cipo. Gubo, Dafko, Fero, Franko, Fico, Hajko, Hanko, Niko, Kerd'o, Sáro, Sabo, Šebo, Šimo, Toka, Tomko, Turzo, Rado, Perzo, Zubo, Žigo, Žido*. Možno že ich je aj viac, ja som sa k týmto prepracoval len cez úsek, na ktorom som pracoval.

V onomastických prácach, ktoré sa mi dostali do rúk, som sa o tvorbe týchto priezvisk nedozvedel nič. Väčšina onomastických prác sa zoberala len s priezviskami, ktoré vznikali podľa lokalít, kde dotyčná osoba bývala, remeslom, ktoré vykonávala, eventuálne vzhľadom, či inou povahovou črtou konkrétneho jedinca. Podľa môjho názoru to môžu byť priezviská z kmeňov, ktoré sa roztavili v slovanskej enkláve. Boli to možno Avari alebo Pečenehovia.

Z maďarsky znejúcich a obsahovo podobných krátkych priezvisk som ich našiel viac ako 40. Boli to napr.: *Álló, Bíró, Nező, Győző*, atď. Nemožno tvrdiť, že sa všetci poslovenčili. Boli to v mnohých prípadoch rodiny zo zmiešaných manželstiev. Ak však takáto rodina žila v spoločenstve, kde prevládajúcim jazykom bola slovenčina, postupne sa po niekoľkých generáciách asimilovali.

Aj pomadžarčovanie rodín ponúka opatrnosť pri bádani v matrikách. Odbor onomastiky iste túto okolnosť nezanedbáva, ale mali by byť opatrní aj ostatní bádatelia. Veď z Greguša sa stal *Gerő*, z Čemana *Csete* a z Tušjaka *Tábory*, z Lachatu sa stal *Lugosi*, z Hirku *Herendi*, z Kančoka *Kancsó*, no a z Janika po použití krátkeho „i“ vzniklo maďarsky znajúce priezvisko *Janik*. V tomto smere pomadžarčovania občanov z národnostných menšín žijúcich v Maďarsku boli maďarské úrady naozaj virtuózi. Dokázali z cca 300 tis Slovákov po výmene obyvateľstva urobiť Maďarov. Dnes sa k svojetí hlási pri sčítaní ľudu len okolo 10 tisíc.

Ďalšou skupinou zvláštnych priezvisk boli nasledovné: ***Gorjan, Turjan, Burjan, Orban, Urban*** a im podobné. Tu sa mi ponúkalo vysvetlenie, že to môžu byť priezviská arménskeho pôvodu. Zemepáni pred osídľovaním svojich dolnozemskejích majetkov obyvateľmi zo severu Uhorska využívali služby arménskych pastierov dobytka.

V tomto prípade sa však ponúka aj iná možnosť a to, že tieto priezviská doniesli so sebou zakladatelia mesta Hodmezővásárhely. Boli to pomoranskí Slovania od Baltického mora - Kašubovia. Veď ešte aj dnes sa časť chotára nazýva „Kašubay földek“ – polia Kašubov.

Nositelia spomínaných priezvisk majú pred sebou dosť zložitú úlohu pri hľadaní lokalít, či koreňov svojich predkov, keď pracujú so zápsmi v matrikách.

Veľmi frekventovaným je priezvisko ***Tót***. S týmto výrazom som sa zaoberal vo viacerých jazykoch. V niektorých prácach som zachytil jeho vysvetlenie cez nemčinu – *Tot* je mŕtvy. No ja som našiel tento výraz v staroturečtine. V preklade toto slovo znamená poddaný, respektíve sluha. Počas okupácie časti územia Uhorska Osmanmi, ktoré pokrývali ich pašalíky, žilo tu niekoľko národov a národností – Slovania, Maďari, Rumuni, Rusíni, Srbi, Chorváti. Potvrďuje to aj menoslov osady Komlóš, ktorý prepísal z turečtiny do sloven-

činy dr. Ján Gomboš. Z 80 mien sú tam zachytené tri národnosti- rumunská, maďarská, slovenská, ba možno v jednom prípade aj česká.

Všetky tieto identity boli prekryté pojmom tureckých sluhov, teda - tótov. Kladiem si otázku, prečo práve tento výraz sa stal pomenovaním pre slovenský národ. V tomto prípade nejde len o priezvisko Tót, ale aj o širšiu súvislosť z historického hľadiska a zobjektívizovanie používania tohto pojmu na pomenovanie Slovákov, či je naozaj opodstatnené? Ved' možno práve maďarská historiografia nám ho prisúdila práve preto, lebo sme boli tisícročie ich poddanými.

Ešte jedno priezvisko sa ponúka do diskusie, kam ho zaradiť, respektíve ako vysvetliť jeho vznik. Jedná sa priezvisko veľmi frekventované – **Karkuš**. Ing. A. Sokolay, rodák zo Slovenského Komlóša píše vo svojej práci, že toto slovo je tureckého pôvodu a znamená čierny vták. Keď som ho rozložil na slabiky, vyšlo mi, že to je pomenovanie pracovnej činnosti. Kar-kus – odhrňovať sneh. Takáto činnosť sa v Hnúšti, ktorá je kolískou a hniezdom tohto priezviska, naozaj vykonávala.

Literatúra:

SOKOLAY, Alexander - Spomienky v jeseni života - výňatok z Pamäti autora. Zodpovedný redaktor: Michal Lásik, Vydavateľ: Čabianska organizácia Slovákov, Békésska Čaba, do tlače pripravila: Anna Ištvánová, tlač: Progreszív Nyomda Kft. Békéscsaba, Erkel u. 2.

GOMBOŠ, Ján: Slováci v južnej časti Dolnej zeme. Vydavateľ : Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Békésska Čaba, 2008.

Summary

Genealogy and onomastics

The author reflects on the issue of the development of surnames in smaller nations living within the majority communities. Based on his own practice when indexing the register records of the Lowland registers, his focus is on short two-syllable surnames of

non-Slavic origin such as Ando, Bodo. He expresses a working hypothesis that in our area it could be a case of surnames originating from the Petcheneh tribe, whose members gradually assimilated in the Slavic environment. Another group of surnames such as Gorjan, Turjan should be of Armenian origin, considering the presence of members of this ethnicity in Hungary, or could also have origins coming from the Polabian Slavs - Kashubs, whose geographical name can be captured in the Lowland environment. The author pays special attention to the issue of Hungarian-sounding surnames Alló, Bíró, Nezó and the issue of the Magyarizing of surnames of Slovak inhabitants of the Lowland. He analyses the common surname Tot in Hungary, which he perceives as an old Turkish expression of the term "servant". Finally, he also analysed the quite frequently occurring Lowland surname of Karkush, which he characterized as a surname of Turkish origin, too.

Ing. Michal Hronec - nar. 11.6.1935 v Slovenskom Komlóši v Maďarsku. S rodičmi sa v roku 1947 presťahoval na Slovensko. Po absolvovaní strednej školy začal pracovať v podniku Pozemné stavby Bratislava, kde prešiel viacerými funkciami až po hlavného stavbyvedúceho a riaditeľa závodu č. 1. Diaľkovo vyštudoval Stavebnú fakultu VŠT v Bratislave (1966). Pod jeho vedením vyrástli v Bratislave také stavby ako hotel Bôrik, hotel Kyjev, plaváreň na Pasienkoch, Poliklinika v Ružinove, Dom odborov - Istropolis acely rad verejných stavieb, objektov občianskej vybavenosti, zdravotníckych zariadení, škôl a i. Od r. 2000 je na dôchodku, venuje sa literárnej činnosti. Napísal prácu *Nenapísané pamäti* a dve básnické zbierky – *Za väčšou skyvou* a *Nehynúca viera*, v rukopise má pripravenú *Novú zbierku básní*. Je spoluautorom knihy *Čriepky zo života dolnozemskeho farára Michala Francisciho*, napísal publikáciu pre dcéru *Obrázky zo života* a knihu básní *Veršovačky*. Vydal prácu ev. farára Samuela Horvátha – *Klasy z minulosti a prítomnosti Slovenského Komlóša*, je spoluautorom publikácie *Milníky*, vydanej k 20. výročiu založenia Spolku Slovákov z Maďarska, kde je členom a podpredsedom, v rukopise má pripravenú autobiografiu *Od kamennej tabuľky po počítač*. Je členom výboru Združenia spolkov dolnozemskejších Slovákov žijúcich na Slovensku, kde vedie cyklus prednášok o dolnozemskejších dejateľoch. Je aktívnym členom Združenia pre genealogický výskum dolnozemskejších Slovákov, pracuje na indexácii matrik Dolnej zeme osídlených Slováckmi, je spoluautorom publikácie: *Matrika Slovenského Komlóša*. Prispel tiež k úspešnému priebehu odbornej genealogickej konferencie poriadanej Združením v Galante dňa 9.9.2022. Predmetom jeho záujmu je tiež genealógia a história svojej rodiny.

6. Využitie formujúcej sa Regionálnej databázy dolnozemských Slovákov a špecializovaného genealogického programu Združenia pre genealogický výskum dolnozemských Slovákov pri hľadaní rodinných a rodových väzieb medzi osobami uvádzanými v elektronickej databáze a pri tvorbe rodokmeňov a vytváraní rodostromov

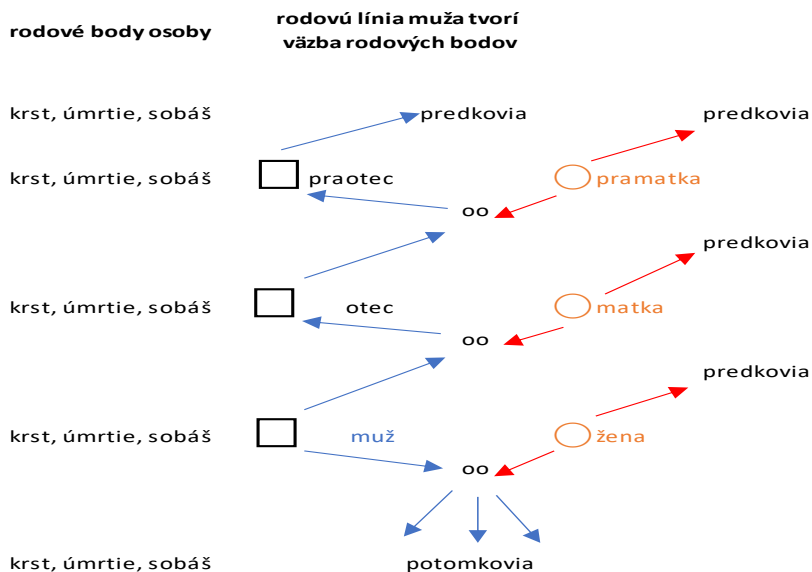
Ľubomír Kmet'

Keď sme začínali s prepisom matrik do databázy, analyzovali sme rôzne genealogické programy, ktoré sa na trhu nachádzajú. Existuje veľa rôznych programov, ktoré majú množstvo genealogických funkcií. Nenašli sme však nič, čo by spĺňalo naše požiadavky. Preto sme sa rozhodli pre túto prácu vytvoriť vlastný program. Hlavnou výhodou vlastného riešenia je, že sú k dispozícii zdrojové kódy a priebežne je možné do programu dopĺňať nové funkcie podľa novo-vznikajúcich požiadaviek. Ako platformu sme zvolili pomerne rozšírenú databázu MSACCESS.

Program je optimalizovaný na poskytovanie dvoch základných funkcií.

- Na prepisovanie záznamov z matričných skenov do databázy – tzv. indexovanie. Okrem indexovania záznamov o krstoch, sobášoch a úmrtiach je možné podobne indexovať aj údaje z nafotených náhrobkov na cintorínoch a údaje z transportných zoznamov. Je dôležité, že sa z originálnych dokladov (matričné knihy krstov, sobášov, úmrtí) prepisujú do databázy všetky údaje, teda aj krstní rodičia, povolanie, poznámky..., ktoré sú neskôr častokrát dôležitou indíciou pri vytváraní rodových väzieb.
- Na tzv. párovanie - na vytváranie rodových línií na báze naindexovaných záznamov. Párovanie je častokrát vzhľadom na množstvo nepresností v dátach (omyly a nepresnosti farárov, občasné problémy s lúštením rukopisu) doslova umenie.

Každý jeden naindexovaný záznam má v databáze pridelený svoj vlastný jednoznačný identifikátor (tzv. ID). Tento záznam tak predstavuje na pomyslenej časovej osi danej osoby jednu genealogicky významnú udalosť, tzv. „rodový bod“. Pospájaním spolu súvisiacich „rodových bodov“ tak dostávame „genealogický“ prehľad v časovej línii o danej osobe. Prepojením súvisiacich „rodových bodov“ viacerých osôb potom získavame „rodovú líniu“ daného rodu. A práve vytváranie prepojení medzi „rodovými bodmi“ je tá dôležitá úloha genealóga, teda aj jeden z hlavných cieľov našej práce.

Příklad vytvorenia rodových väzieb spájaním jednotlivých „rodových bodov“.

Pri prepisovaní záznamov (indexovaní) sa informácie ukladajú do klasickej relačnej databázy, s ktorou sa neskôr pri vytváraní rodových línií pracuje.

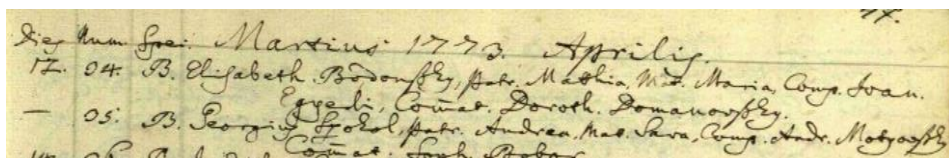
Dôležitou vlastnosťou programu je, že mená a priezviská sa okrem originálneho tvaru ako boli zapísané v pôvodnom matričnom zázname (latinčina, maďarčina či slovenčina) do databázy zapisujú aj v tzv. „normalizovanom“ tvare, čo potom výrazne zjednodušuje následné „párovanie“.

Prepisovanie údajov v programe je optimalizované tak, aby sa pre užívateľa čo najviac zjednodušilo. K tomu slúži aj množstvo číselníkov, z ktorých mnohé sú „samoučiace“ – vytvárajú sa postupne z už prepísaných dát. Pretože v rôznych časových obdobiach sa menila štruktúra zapisovaných údajov v matrikách, program umožňuje nadefinovať si vlastné poradie políčok, v akom sa údaje prepisujú do databázy a tým si výrazne optimalizovať „počet klikov“, teda čas potrebný na nahratie záznamu.

Tým, že sa jedná o databázu, je potom pomerne jednoducho umožnené nazeráť na dáta rôznymi pohľadmi. Je možné aplikovať preddefinované alebo aj vlastné filtre cez všetky naindexované údaje, použiť najrôznejšie triedenia, v zoznamoch si podľa vlastnej potreby organizovať poradie zobrazených údajov a podobne.

Dôležitou funkciou programu je aj to, že ku každému záznamu rodového bodu (krst, sobáš, úmrtie...) je možné pozrieť si originálny dokument, z ktorého bol daný záznam spracovaný (a tým prípadne verifikovať ešte ďalšie informácie (poznámky...)).

Program je optimalizovaný na indexovanie a prípadné následné vytváranie rodových väzieb. Poskytuje preto aj možnosť „distribuovaného“ spracovania – teda viacej užívateľov môže súčasne pracovať s lokálnou kópiou databázy, následne potom je možné lokálne kópie synchronizovať do centrálnej databázy. Takto je umožnené výrazné zvýšenie efektivity pri nahrávaní a spracovaní záznamov. V našej praxi to potom vyzerá tak, že niektorí ľudia nahrávajú nové záznamy – indexujú (tu sa v našej praxi dáta synchronizujú raz za mesiac), iní zase dáta párujú (tu zo skúsenosti synchronizujeme dáta raz za týždeň).

dátum na rok	vek	meno	priezvisko	Meno_z_dokladu	meno otca	priezvisko otca	Otec_z_dokladu	meno m.	priezvis	Matka_z_dokladu
12.3.1773	0	Alžbeta	Bodoni	Bodonsky Elisabetha	Matej	Bodoni	Bodonsky Matthias	Mária		-Maria
14.3.1773	57	Judita	Senický	Szenitzky Juditha	Ján	Senický	Szenitzky Joannes	Anna	Horvát *	-Anna
20.3.1773	62	Mária	Matajs	Mattaisz Maria	Martin	Matajs	Mattaisz Martino	Alžbeta	Mravík *	-Elisabetha
21.3.1773		Juraj	Juhás	Juhász Georgius	Jakub	Juhás	Juhász Jacobo	Mária	Kubiš *	-Maria

Příklad pôvodného záznamu v matrike a naindexovaného záznamu v databáze

V programe nie je kladený dôraz na grafickú prezentáciu dát vo forme rodokmeňov a rodostromov. Pre tento účel je možné dáta zvolenej rodovej línie (či línií) exportovať do medzinárodného štandardu GEDCOM a následne potom dáta importovať do iných genealogických programov, kde je kladený väčší dôraz na grafickú prezentáciu dát (Ancestry, Familysearch, MyHeritage, Gramps...)

Pre matriky, ktoré sú už v systéme „vypárované“ (v súčasnosti farnosti Slovenský Komlôš, Ambrózfalva), sme vytvorili samostatný program v jazyku java, kde je možné jednoducho vyhľadávať v databáze a následne si pozrieť súvisiace údaje k danej osobe (partneri, deti, súrodenci, rodičia, prípadne náhrobok na cintoríne). Tiež je možné preklikávaním sa takto navigovať k predkom, potomkom, či súrodencom.

Tento program je vo forme DVD distribuovaný spolu s nami vydanou knihou „Matrika Slovenského Komlóša“ a s pripravovanou knihou „Matrika Ambrózfalvy a tí, o ktorých hovorí“.

Informácie k osobe		
i100976000 (56) Štefan ANTAL *01.01.1769 Orosháza +02.10.1825 Tótkomlós Otec: (), Matka: () (†) Štefan pochádzal z Orosházy. Krstní rodičia; , počet potomkov: 127		
Sobáše		
1:	Alžbeta ORBAN oo 16.01.1792 Otec: (), Matka: () *+	Alžbeta zomrela tiež v r. 1825
Deti		
1:	i7913096 Zuzana ANTAL * 13.02.1796 Tótkomlós+	Lachata Johannes Atsay Elisabetha
2:	i7913086 Alžbeta ANTAL * 26.01.1798 Tótkomlós+ 25.02.1799 Tótkomlós	Lachata Joh. Atsay Elisabetha
3:	i8002196 Pavol ANTAL * 24.01.1800 Tótkomlós+	Lachata Joh. Atsáy Maria
4:	i8002176 Ján ANTAL * 22.08.1802 Tótkomlós+ 05.10.1804 Tótkomlós	Lachata Joh. Atsáy Maria (†) otec má byť Štefan.
5:	i8102716 Michal ANTAL * 27.01.1805 Tótkomlós+	Lachata Joh. Atsáy Maria
6:	i8022536 Štefan ANTAL priezvisko pri úmrtí Antali * 11.04.1808 Tótkomlós+ 05.06.1884 Tótkomlós	Lachata Joh. Atsáy Maria (†) vdovec 6 rokov / rodičia sú uvedení pri sobáši s Alžbetou Bučan
7:	i8102916 Alžbeta ANTAL * 23.02.1812 Tótkomlós+ 03.01.1874 Tótkomlós	Lachata Johannes Atsáy Maria (†) Mala 4 manželov, zostala 1 sirota - Judita. Prvý manžel Ondrej Svetlík
Rodičia		

Príklad- informácie o osobe s už s vytvorenými rodovými väzbami

Program na indexovanie a párovanie matričných údajov sa neustále vyvíja. Ako pri jeho používaní vznikajú nové potreby, postupne sú dopĺňané nové funkcie. Takto pribudla napr. funkcia viacjazyčnosti a naposledy funkcia importu naindexovaných dát zo zverejnených indexov na stránke Familysearch. Zaujímavou funkciou je aj možnosť porovnania rodostromov dvoch rôznych osôb na zhody predkov. Ukazuje sa, že napr. v Komlóši je ťažšie nájsť dve osoby, ktoré nemajú nejakého spoločného predka ako naopak.

V súčasnosti uvažujeme nad využitím techník umelej inteligencie pri „párovaní“ – teda vytváraní rodových väzieb.

Doteraz sme indexovali (indexujeme) celý región slovenských farností okolo Komlóša (Slovenský Komlós, Veľký Bánhedeš, Nadlak, Pitvaroš, Čánadalbert, Ambrózfalva), spracovávame matriku najväčšej slovenskej dolnozemskej obce Békešcaby a farnosti v Malom Kereši. Spracovali sme aj matriky farností ECAV a náhrobky na cintorínoch v obciach, kam sa v roku 1947 mnohí „dolnozemci“ presídlili. Takto vzniká dnes už obsahovo rozsiahla databáza, na základe ktorej je možné vytvoriť pomerne ucelené rodové väzby cez viac generácií (v niektorých prípadoch až 11). O problémoch spojených s vytváraním rodových väzieb hovorí viac vo svojom príspevku p. Eva Tušková a p. Renata Gombárová.

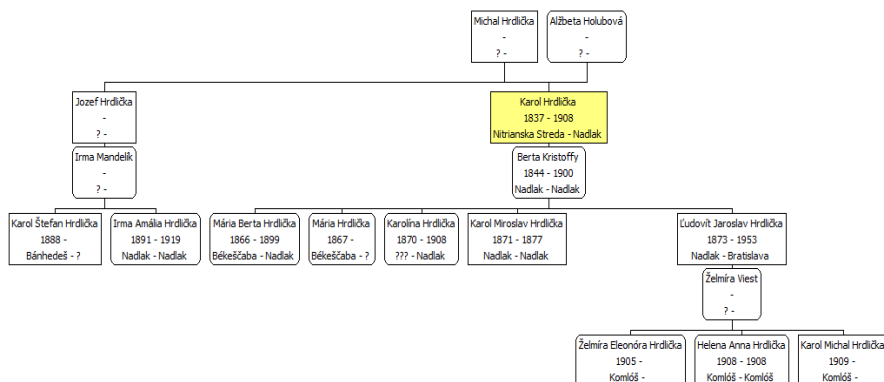
Takto rozsiahla databáza, ktorá má dnes vyše 500 000 záznamov, sa už dá aj štatisticky relevantne vyhodnocovať. Pretože z primárnych matričných skenov prepisujeme do databázy všetky údaje, ktoré sa do matrik v danom období zapisovali, je možné z databázy robiť množstvo rôznych genealogických, sociálnych, demografických a iných analýz a vyhodnotení.

Pre záujemcov, ktorí nepracujú s našim programom, poskytujeme (pri zachovaní pravidiel GDPR) v sekcii MATRIKY na našej webovej stránke www.genealogiadolnozemsykslovakov.eu po registrácii možnosť vyhľadávania v registri dolnozemsykských matrik, tiež s možnosťou zobrazenia originálneho dokumentu, z ktorého bol záznam naindexovaný. Takto si môže bádateľ overiť správnosť indexu a pozrieť si dokument tak, ako ho v minulosti zapísali farári.

V súčasnosti sa jedná o matriky Slovenského Komlóša, Pitvarošu, Čanádalbertu a cintorínov v Slovenskom Komlóši, Horných Salibách, Dolných Salibách, Matúškove, Čiernom Brode, Čiernej Vode, Mostovej. Postupne sem budú pribúdať ďalšie spracované matriky a cintoríny.

Ako príklad výraznej pomoci pri tvorbe rodokmeňa nech je spomenutý rodokmeň p. farára Karola Hrdličku, ktorý vo svojom príspevku spracovala p. Ester Sudová z Békešskej Čaby.

Pri tvorbe tohto rodokmeňa boli využité spracované indexy matrik Békeščaby, Nadlaku, Komlóša a Bánhedešu.

Summary

The use of the emerging Regional Database of Lowland Slovaks and the specialized genealogical program of the Association for Genealogical Research of Lower Land Slovaks in the search for family and ancestral ties between persons listed in the electronic database and in the creation of family trees and pedigrees.

We have created our own genealogy program to transcribe registers into the database. This solution enables continuous addition of new functions according to emerging requirements. We have chosen MSACCESS database as a platform. The program is optimized for transcribing records into the database and for creating genealogical links. All data from the original documents are processed. Names and surnames are kept in

their original form and, in order to simplify matching, also in the so-called normalized form. Error-free processing of records is supported by many tables, many of them self-learning. The program also enables the distributed work of several users and the subsequent synchronization of locally changed data, of course, also export to GEDCOM format. The provided user interface is optionally available in Slovak and Hungarian language. For already matched registers, we have prepared a separate program in Java, which enables searching in the database and subsequent viewing of genealogical ties by simply clicking on ancestors, siblings or descendants.

Ing. Ľubomír Kmet', programátor – narodený 2.12.1957 v Košútoch, študoval na Fakulte technickej kybernetiky Technickej univerzity v Ilmenau, v Nemecku. Pracoval v Slovenskej akadémii vied v Bratislave v Ústave technickej kybernetiky. Po roku 1989 sa osamostatnil a pôsobil v oblasti IT v množstve projektov najmä v oblasti nemecky hovoriacich krajín. Genealógii sa systematickejšie venuje 10 rokov. Je predsedom Občianskeho združenia pre genealogický výskum dolnozemskej Slovákov. (bližšie <http://www.genealogiadolnozemskej.slovakov.eu>)

9.9.2022

7. Praktické skúsenosti s využitím existujúcich genealogických programov pri práci na tvorbe Regionálnej databázy dolnozemskej Slovákov

Juraj Hovorka

Vo svojej prednáške sa chcem podeliť o svoje skúsenosti a poznatky z oblasti zdanlivo nesúvisiacej s genealógiou. Všetkým je dobre známe, že výpočtová technika výrazným spôsobom ovplyvňuje náš každodenný život. Nie je tomu inak ani v prípadoch, keď sa snažíme získať a spracovať čo najviac dostupných údajov pre svoju genealogickú prácu. Na úvod musím upozorniť na to, že v žiadnom prípade nie je možné v krátkom príspevku obsiahnuť všetky možnosti využitia výpočtovej techniky pre úspešnú a plodnú prácu genealóga. Je jedno, či je tým genealógom amatér alebo profesionál. Vzhľadom na rýchly vývoj v oblasti výpočtovej techniky je ťažké zorientovať sa a zachytiť všetky trendy vývoja. V časovom priestore, ktorý máme k dispozícii, sa pokúsim čo najstručnejšie a najzrozumiteľnejšie predstaviť aspoň základný prehľad o možnostiach využitia výpočtovej techniky.

Pre túto oblasť existuje veľké množstvo špecializovaných, viac či menej rozšírených aplikácií. Tieto majú v podstate podobný rozsah a zameranie. Majú pomôcť zaznamenať základné, prípadne doplňujúce údaje o členoch rodiny a vzťahoch skúmaného rodu alebo aj skupiny rodín. Zároveň poskytujú rôzne varianty náhľadu na zaznamenané údaje. Tým sa pre spracovateľa (ale aj ostatných) stávajú prehľadnejšie. Kvôli lepšiemu prehľadu sa najprv pozrieme na *základné rozdelenie aplikácií*.

APLIKÁCIE

Nasledovná tabuľka z wikipédie kategorizuje viaceré genealogické programy.

V · T · E		Genealogy software	[hide]
Open source	Desktop/non-web	Family.Show · Genealogy.J · Gramps · LifeLines	
	Web-based	GeneWeb · HuMo-gen · PhpGedView · webtrees	
Freeware	Desktop/non-web	Ancestral Quest · Legacy Family Tree (standard ed.) · Personal Ancestral File (PC) · RootsMagic Essentials	
	Web-based	Genealone Lite	
Retail software	Desktop/non-web	Ancestral Quest · Brother's Keeper · Family Historian · Family Tree Maker · Genbox Family History · GenoPro · Kith and Kin Pro · Legacy Family Tree (deluxe ed.) · GEDiCOM · MacFamilyTree · Personal Ancestral File (Mac OS) · Reunion · RootsMagic · Sukujutut · The Master Genealogist · TreeDraw	
	Web-based	Genealone · The Next Generation of Genealogy Sitebuilding	
Software as a service (SaaS)	Free/web-based	FamilySearch · Rodovid · Werelate.org · WikiTree	
	Retail/web-based	Ancestry.com · Family Tree DNA · Findmypast · Genealone.net · Geneanet · Genes Reunited · Geni.com · Living DNA · MyHeritage	
General		Comparison of genealogy software · Comparison of web-based genealogy software · Family tree mapping · GEDCOM · Genealogy websites	
Category			

Zdroj: Wikipedia

V prvom stĺpci sa nachádza rozdelenie podľa dostupnosti spôsobu poskytovania.

Open source = voľne dostupný - bezplatný, vrátane možnosti použitia zdrojového kódu

Freeware = voľne dostupný - bezplatný

Retail Software = komerčný, teda poskytovaný za úhradu

Software as a service = aplikácia - program ako online služba (bezplatná alebo platená)

V prvých troch prípadoch vidíme delenie podľa toho, či aplikácia (program) pracuje s údajmi priamo v príslušnom zariadení (stolnom počítači, notebooku, tablete, mobilnom telefóne) alebo cez počítačovú sieť na vzdialenom serveri.

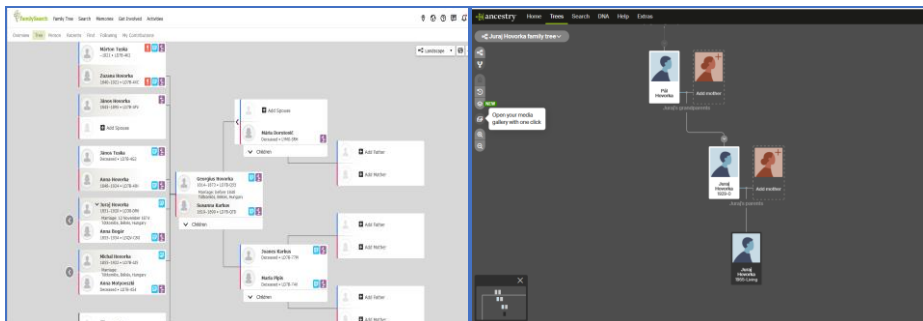
V tom štvrtom prípade pracuje už len cez sieť na vzdialenom serveri.

Podľa spôsobu ukladania údajov môžeme teda aplikácie rozdeliť do dvoch skupín.

Prvou a pomerne často využívanou je tá, pri ktorej užívateľ pracuje v aplikácii, ktorá ukladá v prvom rade zadávané údaje na vzdialený server (úložisko údajov). Na priložených obrázkoch je príklad dvoch takých aplikácií (programov):

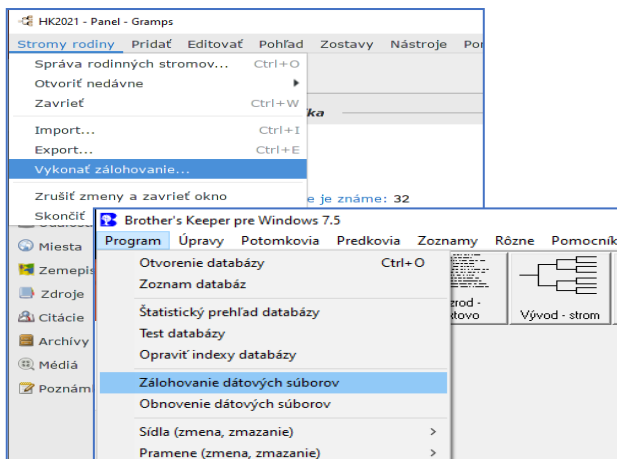
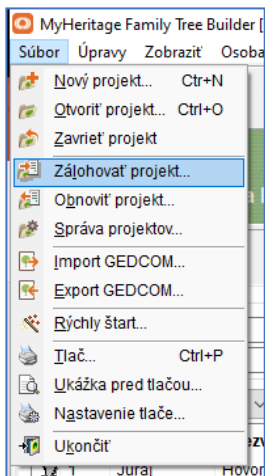
Výhoda: - o zálohovanie sa stará prevádzkovateľ a na základe spracovaných údajov ponúka prípadné zhody s inými spracovateľmi.

Nevýhoda: - zaznamenané údaje sú mimo kontrolu spracovateľa a nie vždy možno zaručiť dodržiavanie podmienok GDPR, nakoľko sa server (miesto ukladania údajov) nachádza často mimo EÚ.

Vľavo aplikácia „FamilySearch“ vpravo „Ancestry“

Druhá skupina (*offline*) aplikácií pracuje v počítači, tablete alebo mobilnom telefóne užívateľa. Tam sa ukladajú aj spracovávané údaje a zostávajú trvalo pod kontrolou užívateľa aplikácie. A je tu k dispozícii aj zálohovanie.

Ukážka možnosti zálohovania v troch takýchto aplikáciách MyHeritage FTB, Brother's Keeper, Gramps.

Aplikácie, teda programy, sa líšia rozsahom poskytovaných benefitov, prehľadnosťou a množstvom pomocných doplnkov. Niektoré sú pomerne jednoduché. Najmä tie, ktoré sú určené pre mobilné telefóny. Iné sú naplnené veľkým množstvom rozširujúcich doplnkov slúžiacich na filtráciu a zoradovanie zaznamenaných údajov a grafických výstupov najrôznejšieho druhu. Niektoré z tých, ktoré pracujú „online“, ponúkajú možnosť porovnania spracovaných údajov s existujúcimi databázami iných užívateľov. Z celej plejády aplikácií si užívateľ vyberie podľa toho, čo preferuje z pohľadu finančných nákladov, jazykovej podpory, rozsahu svojej práce či bezpečnosti ukladania svojej práce. V každom prípade je dobré vyskúšať niekoľko aplikácií a následne sa rozhodnúť podľa toho, ktorá aplikácia mu vyhovuje najlepšie.

Pomerne pekne je tabuľkovo spracovaný prehľad 22 aplikácií (v anglickej verzii) na stránke *wikipedie*:

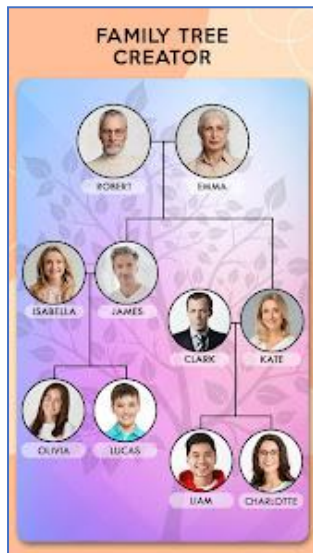
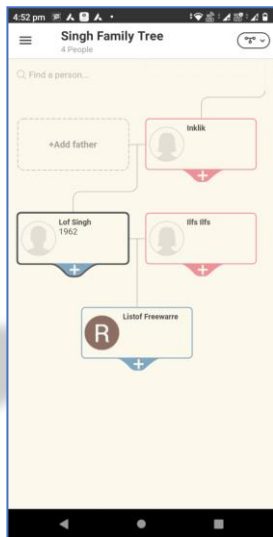
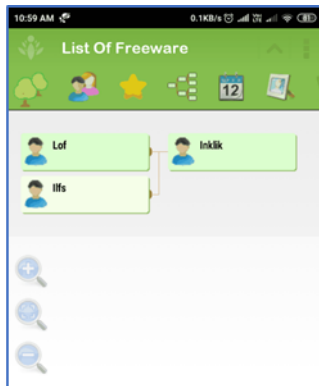
https://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_genealogy_software

z pohľadu:

- a) všeobecných informácií o aplikáciách
- b) poskytovaných možností jednotlivých aplikácií
- c) genealogických možností -vo vzťahu k štandardu GEDCOM
- d) jazykovej podpory aplikácií

Pre úplnosť treba spomenúť existenciu niektorých aplikácií pracujúcich na mobilných zariadeniach, ako napr. FamilyGTG, Family Tree Creator, MyHeritage a množstvo ďalších, napríklad: <https://listoffreeware.com/best-free-genealogy-app-for-android/>

Treba však upozorniť na to, že poskytujú pomerne obmedzené možnosti spracovania údajov. Nehodia sa príliš pre rozsiahlejšie a náročnejšie genealogické práce. Sú vhodné pre menšie rozsahy údajov, prípadne pre okamžité zaznamenanie jednoduchých zistení, prípadne ako prezentácia na importovaných údajov z iných, výkonnejších aplikácií.

Ukážky mobilných aplikácií:

GEDCOM

(akronym = z anglického **G**enealogical **D**ata **C**ommunication)

Spoločnou vlastnosťou jednotlivých aplikácií je podpora tohto štandardu GEDCOM. Ten normalizuje spôsob, akým sú zapisované, označované a zoradené jednotlivé časti genealogických údajov. Teda definuje štruktúru údajov. To umožňuje údaje spracované v jednom programe (aplikácii) nainportovať (preniesť) do iného programu. Tu treba upozorniť na tú skutočnosť, že aj tento štandard prechádzal postupným vývojom a bol doplňovaný o nové veci. To na jednej strane umožnilo rozšíriť jeho štruktúru pre potreby genealógov, na druhej strane to prináša určité komplikácie v prípade exportu - importu v rôznych verziách. Momentálne je najnovšou verzia 5.5.5. z 2. októbra 2019. Bližšie informácie sú dostupné na <https://www.gedcom.org>.

V závere k tejto kapitole treba spomenúť možné komplikácie pri prenose údajov medzi aplikáciami a to v prípade, že sa v údajoch vyskytujú záznamy s diakritikou. Nie všetky aplikácie totiž podporujú v exporte, prípadne pri importe kódovanie v plnom rozsahu. Je potrebné to v aplikácii nastaviť alebo použiť vhodné prekódovanie inými prostriedkami.

VYHLADÁVANIE

Výpočtová technika a obrovské možnosti vyhľadávania nám poskytujú nesku-
točný priestor pre skúmanie. A nie sú to len samotné matričné záznamy.
S úspechom môžeme využiť údaje pochádzajúce z rôznych súpisov (cirkev-
ných, štátnych, daňových, katastrálnych) a starších vydaniach novín
a časopisov.

DOMÁCE ZDROJE

V prvom rade je užitočné začať v rodinných zdrojoch, ktorými v stručnosti
môžu byť fotografie, poznámky, vojenské kufre, zachovalé biblie, kalendáre,
listy, fotografie aj negatívy, odložené novinové stránky, dokumenty a iný za-
chovalý materiál.

KNIŽNICE

Dnes už má takmer každá knižnica internetovú databázu (katalóg) kníh a mož-
nosti rezervácie na diaľku. A nemusí to byť práve Slovenská národná knižnica
(SNK), knižnica Slovenskej akadémie vied alebo Univerzitná knižnica. Často
práve lokálne knižnice vlastnia „poklady“.

Tento zdroj využijeme hlavne pri dopĺňaní informácií o histórii skúmaného
regiónu.

Záujemcom o genealogické bádanie odporúčam siahnuť po dole uvedenej lite-
ratúre:

- Paleografická čítanka, SGHS, Matica Slovenská, 2001
- Príručka ku genealogickému výskumu na Slovensku a v slovackálnom
zahraníčí, SGHS, 2004
- Rodové postupnosti a ich grafický vývoj, Zuzana Oros a Milan Šišmiš,
SGHS, 2004
- Ako si zostaviť rodokmeň, Juraj Snopek a Marek Tettinger, Ikar, 2017
- Jak sestavit rodokmen, Jana Sopóci (15 stránkový stručný PDF dokument)
- Matrika Slovenského Komlóša, Ján Hovorka a kolektív, vyd. Ivan Krasko

INTERNET

Matriky:

<https://www.familysearch.org/sk/>

Táto stránka je z pohľadu matrik snád' najnavštevovanejšou.

<https://digital.seavc.rs/matriky/index.html>

Kolekcia matrik zborov Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Srbsku

<http://www.oskereso.hu/>

Naskenované matriky evanjelickej a. v. cirkvi v Maďarsku

Hore uvedené sú zdroje matrik, z ktorých som čerpal ja aj kolegovia zo Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov.

Stránky svojím zameraním blízke genealogickému skúmaniu

Dobрым pomocníkom najmä pre nás amatérskych genealógov sú internetové stránky blízke skúmanej tematiky. Hlavne tie, ktoré sa venujú všeobecne genealogickému bádaniu a problematike s tým súvisiacej. Poskytujú užitočné rady pre tých, ktorí sa rozhodli pustiť sa do neľahkej, ale zaujímavej práce. Prípadne pre tých, čo sa chcú dozvedieť viac o histórii.

Takou obrovskou pomocníčkou je stránka Geni.sk: <https://www.geni.sk/>

Stránka Geni.sk obsahuje vďaka Marekovi Tettingerovi, ktorého sme spomínali v súvislosti s publikáciou „Ako si zostaviť rodokmeň“, veľké množstvo užitočných informácií a genealogické fórum, všetko v slovenčine.

ale napríklad aj: <https://www.cyndislist.com>

Tu sú informácie, žiaľ, len v angličtine, ale sú veľmi užitočné v prípade, že sa chcete zorientovať pre pátranie mimo Slovenska. Nájdem tu pomoc pre

základné nasmerovanie na príslušné zdroje, potrebné pri bádani v rôznych geografických oblastiach.

alebo <http://www.genealogiadolnozemskslovakov.eu/>

Stránka, ktorú založilo a spravuje Združenie pre genealogický výskum dolnozemských Slovákov, poskytuje nielen informácie o činnosti združenia, ale sprístupňuje niektoré spracované údaje z matrik a iných materiálov.

V minulosti bola dobrou a hodnotnou aj stránka Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti (SGHS): <http://genea.sk/>

Žiaľ, od roku 2009 je neudržiavaná, obsahuje mnoho nefunkčných odkazov.

Archívne záznamy

Pre úplnosť treba uviesť, že sa „živé“ matričné záznamy nachádzajú na príslušných matričných úradoch. Staršie záznamy - archivované - spravujú štátne archívy s regionálnou územnou pôsobnosťou a spadajú pod Ministerstvo vnútra SR:

Štátny archív v Banskej Bystrici

Štátny archív v Bratislave

Štátny archív v Košiciach

Štátny archív v Nitre

Štátny archív v Prešove

Štátny archív v Trenčíne

Štátny archív v Trnave

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči

Cirkevné matriky a dokumenty

- je potrebné vyhľadávať v jednotlivých cirkvách podľa konfesie

Vojenské zdroje

Na Slovensku napríklad Vojenský historický ústav <https://www.vhu.sk>

V Maďarsku je zameraný na prvú svetovú vojnu z pohľadu Uhorska <https://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-elso-vilaghaboru-vesztesegi-adatbazisa>

alebo 2.svetovú vojnu - Maďarsko

Múzeum vojenskej histórie Maďarsko - katonahoseink.militaria.hu/

<https://iivh-katonahoseink.militaria.hu/>

Internet všeobecne

Vyhľadávač Google netreba bližšie popisovať, snáď treba pripomenúť, že existuje okrem neho niekoľko alternatív: *Startpage*, *DuckDuckGo*, *Swisscows*, *MetaGer*, *Yahoo*, *Lycos*, *Altavista* a mnoho iných.

Zo slovenských alternatív sú to: *Google.sk*, *Zoznam*, *Centrum.sk*, *Atlas.sk* a iné. Sú orientované skôr na Slovensko a ich výkonnosť vyhľadávania v zahraničných stránkach je spravidla slabšia.

Zaujímavé stránky z genealogického pohľadu:

Familysearch <https://www.familysearch.org/sk/> pravdepodobne najnavštevovanejšia stránka všetkých „genealógiu postihnutých pátračov“.

Okrem matrik obsahuje aj rôzne súpisy a iné zaujímavé archívne dokumenty.

Geni <https://www.geni.sk/> vynikajúca stránka (založená a spravovaná Marekom Tettingerom) s množstvom užitočných informácií pre začínajúcich, ale aj pokročilejších genealógov.

Macse <https://macse.hu/> maďarská spoločnosť pre výskum rodinnej histórie v maďarskom jazyku (v slovenskom jazyku len úvodná stránka)

Česká genealogická a heraldická spoločnosť v Praze

<http://www.genealogie.cz/>

Moravská genealogická a heraldická spoločnosť so sídlom v Brne

<https://www.mghs.cz/>

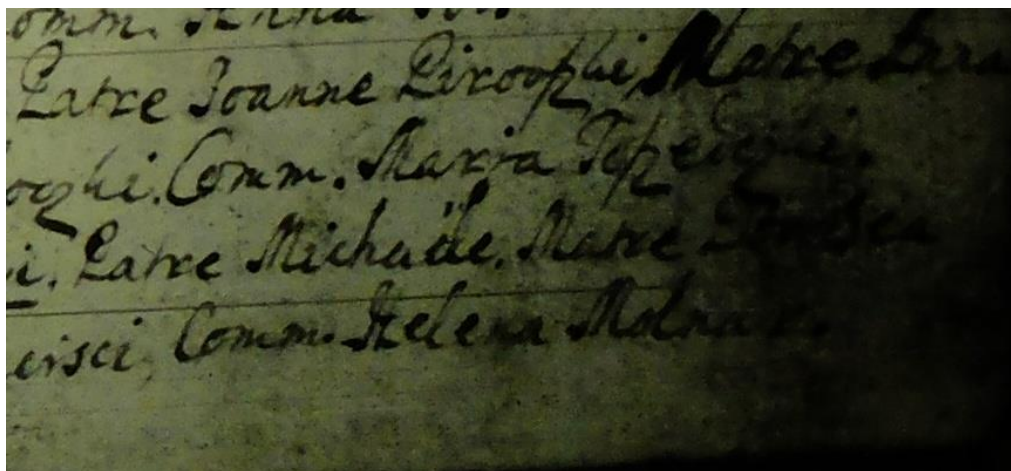
Združenie pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov vytvorilo internetovú stránku a sprístupnilo tak svoju prácu pre všetkých, ktorí sa snažia zostaviť svoj rodokmeň a bádajú v dolnozemsých matrikách po svojich predkoch. Stránka je priebežne doplňovaná o aktuálne informácie.

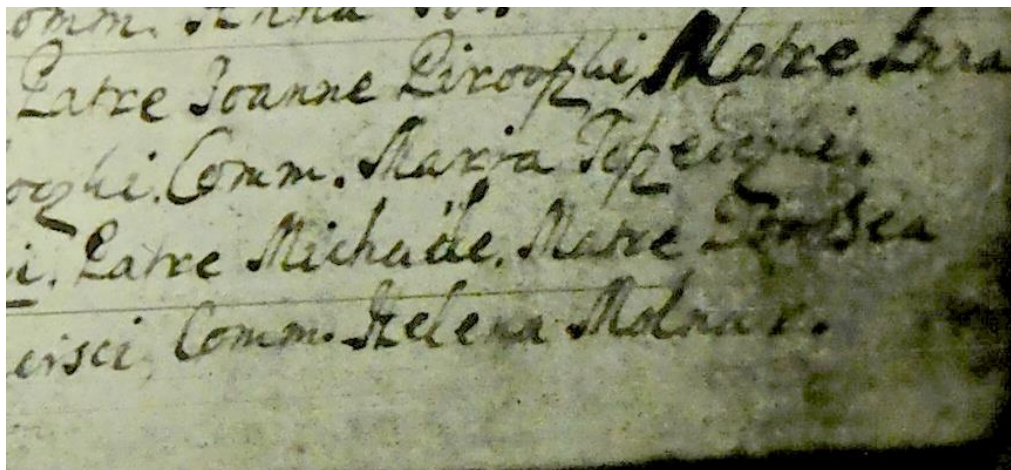
<http://www.genealogiadolnozemschyslovakov.eu/>

Iné pomocné aplikácie

Foto editory na spracovanie a úpravy fotodokumentácie, napríklad jednoduchý bezplatný IrfanView alebo zložitejšie a platené aplikácie AdobePhotoShop alebo Zoner Photo Studio či bezplatný výkonný Gimp.

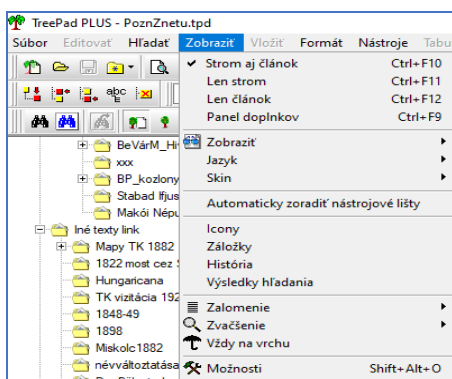
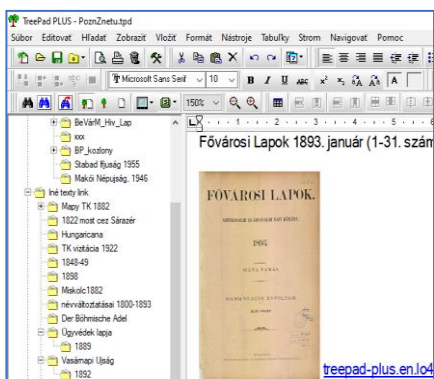
Tie jednoduchšie nám pomôžu pri kopírovaní, či obstrihnutí fotodokumentácie aj premenovaní alebo úprave jasu či kontrastu. Niekedy, ako napríklad pri čítaní snímok starších dokumentov - napríklad matrik, ktorých kvalita zodpovedá dobe ich vzniku, potrebujeme pre správnosť odpisu pozrieť dokument s určitými úpravami. Na to spravidla s úspechom použijeme niektoré výkonnejšie aplikácie. Napríklad vďaka úprave (snímka č. 2) vidieť z fragmentu matričného záznamu (snímka č. 1) údaje inak skryté a teda pre nás stratené:

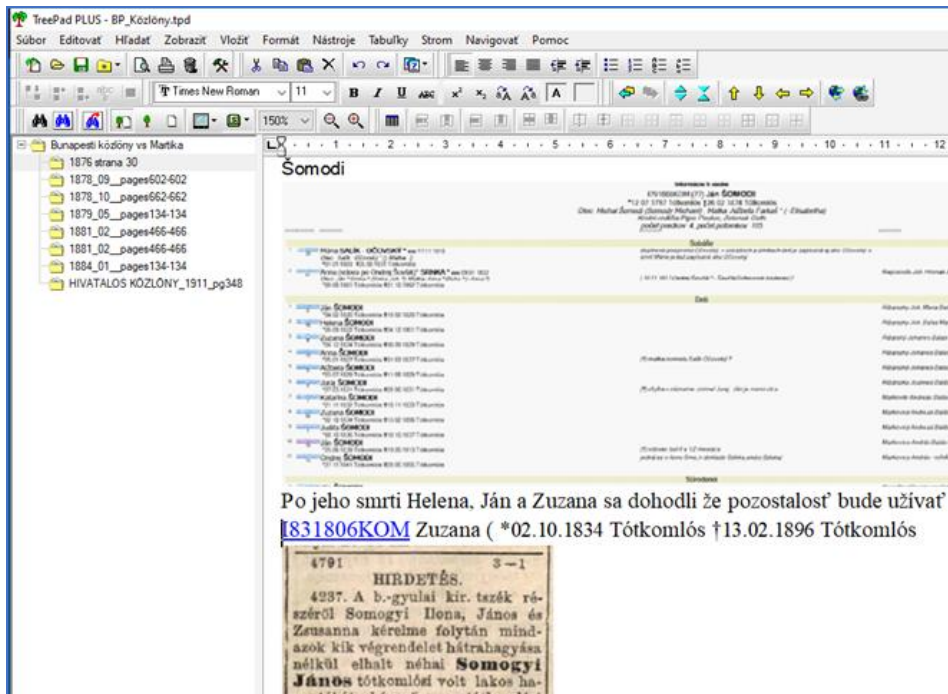

Pomocné programy na záznam a spracovanie vyhľadanych informácií

Ako príklad si uvedieme dva z nich: **TreePadPlus** a **Evernote**. Prvý z nich označovaný ako „All in one“ (= všetko v jednom) je intuitívny, štruktúrovo orientovaný záznamník, databáza, textový editor, fotoalbum a generátor jednoduchých web stránok s možnosťou vkladania hyperlinku (odkazu) na internet alebo lokálne zdroje. Treba povedať, že už sa rok nevyvíja, no napriek tomu dokáže byť užitočný pre svoju jednoduchosť. Existuje aj v tzv. prenosnej verzii (nie je potrebné ho v tom prípade inštalovať) a pre verziu 7.6.1 existuje aj preložený „menu“ do slovenčiny.

Ukážka štruktúry uložených údajov a slovenského menu aplikácie

Ukážka záznamu porovnávajúceho údaje v novinách z roku 1876 a údaje v aplikácii Matrika Slovenského Komlóša

Evernote je ešte sofistikovanejšia a neskutočne užitočná aplikácia najmä pre vyhľadávanie materiálu na internete. Pracuje rýchlo, efektívne a hlavne zaznamenáva nielen vyhladané údaje, dokumenty, celé internetové stránky, audio, video súbory, ale hlavne neustále k týmto vyhladaným údajom zachováva aj záznam o zdroji. Odpadá potom spätné dohľadávanie typu „kde som to len videl“ či „kde to bolo“. Okrem spomenutej možnosti uchovávať vyhladané údaje (články, obrázky, videá či celé internetové stránky) umožňuje priamo pri ukladaní, prípadne dodatočne vytvárať takzvaný TAG (značku), pomocou ktorej je možné triediť, respektíve priradovať záznamy. Okrem toho aplikácia v komerčnej verzii má možnosť zdieľať získané údaje. Umožňuje vytvorenie záznamníka, kalendára a zoznamu úloh. Podstatnou silou pre zostavenie súhrnu údajov (rešerš) však zostáva vlastnosť uvedená v úvode. Pre získavanie údajov

je samozrejme nutné mať prístup na internet. Pri samotnej práci so získanými údajmi už táto podmienka nie je nutná.

Pri prezentácii bola táto funkčnosť prezentovaná v krátkom videu.

The image shows a mobile application interface with a dark sidebar on the left and a main content area. The sidebar contains navigation options like 'Hľadaj', '+ Vytvoriť', 'Domovská obrazovka', 'Zkratky', 'Nedávané Poznámky', 'Poznámky', 'Úkoly', 'Zapisky', and 'Štítky'. The main area displays a list of notes under the heading 'Poznámky'. One note is highlighted with a blue border: 'Az 1720. évi országos összeírás (N 79) - AdatbázisokOnline'. Below this, there is a 'Web Clip' section showing a list of Hungarian counties (megyék) and a table of data for 'járás: Alsó - Ocsova'.

Az 1720. évi országos összeírás (N 79) - AdatbázisokOnline

Web Clip

Az 1720. évi országos összeírás (N 79)

- Abauj megye (1. TEKA)
- Bereg megye (2. TEKA)
- Borsod megye (3. TEKA)
- Gömör megye (4. TEKA)
- Heves es Külső-Szolnok meg
- Sáros megye (6. TEKA)
- Szabolcs megye (7. TEKA)
- Szepes megye (8. TEKA)
- Torna (9. TEKA)
- Ung megye (10. TEKA)
- Ugocsa megye (11. TEKA)
- Zemplén megye (12. TEKA)
- Arva megye (13. TEKA)
- Bács-Bodony megye (14. TEK)
- Baro megye (15. TEKA)
- Hont megye (16. TEKA)
- Liptó megye (17. TEKA)
- Nógrád megye (18. TEKA)
- Nyitra megye (19. TEKA)

járás: Alsó - Ocsova

Téka	25
Kötet	Zólyom megye
Településcsoport	járás: Alsó - Alsó
Helység	Ocsova
Lipszky-féle név	Ocsova
1913-as név	Nagyöcsa
1913-as megye	Zólyom
Mai megye	Ocová, SK

Summary

Practical experience with the use of existing genealogical programs when working on the creation of the Regional Database of Lowland Slovaks

The author of the article is an expert in computer technology and programming with many years of experience in the field of using computer applications - programs for the needs of genealogical research. In the contribution, he notes the huge possibilities that the computer technology provides to today's researchers in the research of ancestors. In the introduction, he describes the basic ways of using and the possibilities of using the most famous applications - as an example of the following: MyHeritage FTB, Brother's

Keeper, Gramps - during genealogical research, when working with obtained data and creating a database. He further explains the function, possibilities and usage of the GEDCOM standard in the work of a genealogist. In the next subchapter, he describes several sources of genealogical information that can currently be searched via the Internet - libraries, archival records, registries and other sources. He analyses the specific possibilities that through well-known genealogical sources (FamilySearch, Geni.sk in Slovakia, and further Hungarian and Czech sources) are provided by the Internet itself for the work of genealogists. Finally, he describes the auxiliary Internet applications used by genealogists for working with genealogical material - e.g. copying and editing of photo documentation, etc.

Ing. Juraj Hovorka, narodený v roku 1955 v Komárne. Vzdelanie: Stredná priemyselná škola elektrotechnická (1974), Vysoká škola dopravy a spojov, Žilina (1984). Pracoval od 1974 vo Výskumnom ústave výpočtovej techniky v Žiline. Od roku 1992 v SPP Žilina ako vedúci prevádzky IT, neskôr ako regionálny vedúci IT. Počas oboch zamestnaní sa venoval výpočtovej technike obdržal certifikát Microsoft Certified Professional (MCP). Momentálne je dôchodcom. Je potomkom dolnozemsých Slovákov. Venuje sa pátraniu po svojich koreňoch viac ako 40 rokov. Pracoval 48 rokov oblasti elektroniky a výpočtovej techniky. Je aktívnym členom a spolupracovníkom Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov. Okrem indexácie matriky Békešskej Čaby sa podieľal na úspešnom priebehu genealogickej odbornej konferencie, ktorú poriadalo Združenie dňa 9.9.2022 v Galante.

8. Problematika párovania matričných údajov z dolnozemských matrik ako základ ich objektivizácie – námety a skúsenosti

František Boriš

V živote každého človeka je jedna nepochybniteľná istota. Ak sa narodí, musí aj zomrieť. Medzitým sa ešte môže vydať či oženiť. Niektorí to stihnú aj viackrát, iní to nestihnú vôbec a ešte počas života môžu mať deti. Všetky tieto zlomové body v živote človeka zachytávajú matriky, z ktorých sme čerpali aj my pri spracovaní údajov.

A keďže ide o spracovanie pomocou elektronického programu, tak je logické, že ku všetkým základným údajom o živote jedinca museli byť priradené tzv. identifikačné čísla. Takto sa pri nahrávaní údajov z matriky každému priradovali jedinečné čísla, ktoré umožňovali tzv. párovanie. Keď človek zomrel, dostal svoje číslo o úmrtí, ku ktorému sa muselo priradiť jeho identifikačné číslo, ktoré dostal pri narodení a ak sa našlo, životná dráha tohto jedinca bola takto uzavretá. A tomuto hľadaniu správneho priradenia hovoríme párovanie. Pri zápise sobášov dostáva príslušné číslo konkrétny sobáš, ku ktorému sa priradia čísla ženícha a nevesty. Takto sa môže vyskytovať ženích či nevesta aj v niekoľkých sobášoch a v každom z nich sa môžu, ale aj nemusia narodiť deti.

Toto párovanie je zdanlivo jednoduché. Program pri hľadaní čísla správneho jedinca ponúka reálne možnosti, ktoré prichádzajú do úvahy a je na tom "párovačovi", aby vybral správnu voľbu. Pokiaľ sú v matrike dostatočné údaje o príslušnom jedincovi (meno a priezvisko rodičov, údaje o narodení, sobáši...), tak to nie je problém. Ale ak v matrike napr. chýbajú nejaké údaje a hľadá sa pomerne dosť frekventované priezvisko, napr. Roskoš, Kováč, Tót, Varga, Pavlík a k tomu krstné mená ako Ján, Štefan, Michal a pod., tak sa to výrazne komplikuje. A to ešte nespomínam ďalší zjav, ktorý nie je ojedinelý, že ľudia sú omylní. Chybu môže urobiť matrikár, údaj z matriky môže nesprávne prečítať alebo chybné zapísať ten, kto ho nahráva do záznamu v našej databáze. A v takom prípade sa to hľadanie správnej osoby, teda párovanie, môže zmeniť

na menšie dobrodružstvo alebo na hotovú detektívku, v ktorej sa často "páchatel" ani nenájde.

Ponúkam príklad, ktorý začína fragmentom z cirkevnej matriky krstov v Bánhedeši z roku 1904. A v tomto prípade naozaj nejde o nejaké frekventované meno či priezvisko, práve naopak.

Začína to ako v nejakej rozprávke. Boli raz dvaja "kráľovskí" bratia Pavol a Ľudovít s impozantným priezviskom Vladár. V celom regióne to bolo naozaj ojedinelé priezvisko a predsa z toho mohol vzniknúť problém. Ako môžeme vidieť z **cirkevnej matriky krstov** pod bežným číslom 78 a 79 sa každému z týchto bratov v priebehu 4 dní narodil syn. Nevedno prečo, či z recesie alebo iného dôvodu, ale títo novonarodení synovia mali rovnaké priezvisko, čo je pochopiteľné, ale dostali aj rovnaké krstné mená, teda

- **14.7.1904** sa narodil **Eugen Vladár**
(rodičom: **Pavol Vladár a Mária Gregor**)

- **18.7.1904** sa narodil **Eugen Vladár**
(rodičom: **Ľudovít Vladár a Helena Bokšan**).

A aby toho nebolo málo, obidvaja novonarodení boli pokrstení v rovnaký deň 24.7.1904, obidvaja rodičia mali v matrike zapísanú aj rovnakú adresu bydliska (Tótbánhegyes 9) a obaja otcovia mali rovnaké povolanie (kožušník). Tento rod Vladárovcov pochádzal z Komlóša, usadili sa na Bánhedeši a už aj otec Pavla a Ľudovíta bol kožušníkom.

Pod bežným číslom 79 je poznámka od pána farára (+ 1905 sept. 10), čo znamená, že **Eugen nar. 18.7.1904** (rodičia Ľudovít Vladár a Helena Bokšan) zomrel 10.9.1905. A tento údaj v poznámke je potvrdený aj v **cirkevnej mat-**

rike úmrtí pod bežným číslom 86, v ktorej sa naozaj uvádza, že 10.5.1905 vo veku 14 mesiacov zomrel Eugen Vladár rodičom **Eudovít Vladár a Helena Bokšan**.

86.	10	Vladár Eudovít Lajos m. és Bogran Hona fia	Mb.	fi - 14 hó	idült betegség	Mb.	v. 12	uz
-----	----	--	-----	------------	-------------------	-----	-------	----

Ale to má svoje pokračovanie. V štátnej matrike úmrtí sa v roku 1929 pod číslom 35 objavil takýto záznam o úmrtí: **20.4.1929 vo veku 22 rokov zomrel Eugen Vladár** a ako jeho rodičia sú znova uvedení: **Eudovít Vladár a Helena Bokšan**.

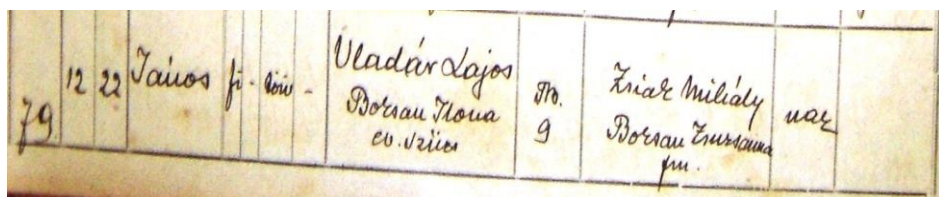
35	1929 máj 10 máj 11	1929 máj 10 máj 11	Vladár Eudovít f. nap. Nagybárhelyes	v. h. 22 ev. n. e.	—	Vladár Lajos Boksan Hona	akasztás fulladás
----	--------------------------------	--------------------------------	---	-----------------------	---	-----------------------------	----------------------

Toto úmrtie sme hľadali aj v cirkevnej matrike úmrtí, ale nič sme nenašli. Usúdili sme, že tento zosnulý s najväčšou pravdepodobnosťou nemal cirkevný pohreb, pretože išlo o samovraha (obesil sa), ako sa uvádza v poznámke ("akasztásos fulladás"), ktorá bola zapísaná pri jeho úmrtí v štátnej matrike. A tak to začalo vychádzať akosi čudne. Každý, ak sa narodí, musí aj zomrieť. V tomto prípade to vyzeralo, že niektorí zomrú aj dvakrát. Bolo tu len podozrenie, že v matrike sa niekde stala chyba a že v skutočnosti mal zomrieť **Eugen Vladár** tých druhých rodičov, ktorými boli **Pavol Vladár a Anna Gregor**. Aj táto špekulácia mala trhlinu, lebo podľa štátnej matriky zomrel Eugen vo veku 22 rokov. Ak by išlo naozaj o toho druhého, ten by v roku 1929 mal už 25 rokov. Žeby išlo zas len o ďalšiu chybu v matrike?

Vyzeralo to tak, že sa nám nepodarí tento problém jednoznačne vyriešiť aj napriek tomu, že išlo o naozaj ojedinelé meno aj priezvisko, lebo v celom regióne, ktorý pozostával z obcí Komlós, Nadlak, Pitvaroš, Ambrózfalva, Čánadalberta a Bánhedeš, sa pod takýmto menom a priezviskom **Eugen Vladár** nachádzali len títo naši dvaja bratraci.

Nečakané rozuzlenie nastalo až potom, keď sme sa dostali k štátnej matrike narodených na Bánhedeši v roku 1906. Tu sme našli, že **12.7.1906** rodičom **Ľudovít Vladár** a **Helena Bokšan** sa narodil v poradí už druhý **Eugen** (maďarsky **Jenő**), ten prvý im zomrel ešte v roku 1905. A zrazu sa všetko vyjasnilo, nikto nezomrel dvakrát. Týmto rodičom sa narodili dvaja synovia, ktorým pri krste dali meno Eugen, žiaľ, obidvaja zomreli v mladom veku.

A prečo sme na to neprišli na základe údajov z cirkevnej matriky?

Vysvetlenie je úplne jednoduché. Ako obyčajne zlyhal ľudský faktor. Nevedno kedy urobil pán farár zápis do cirkevnej matriky, či hneď po krste alebo až o pár dní, či to robil po pamäti alebo na základe nejakej svojej písomnej poznámky. Výsledkom bola skutočnosť, že sa maďarská verzia mena Eugen, teda **Jenő**, zapísala do matriky nesprávne tak, že **12.7.1906** (krst 22.7) sa narodil syn János, teda **Ján** po slovensky.

A aké boli ďalšie osudy bratov Vladárovcov? Ten starší **Pavol** s manželkou Máriou Gregor mali spolu 6 detí, posledné dieťa sa im narodilo v roku 1919 a tento zápis bol aj posledným údajom, ktorý bol zaznamenaný v matrike o tejto rodine. Pravdepodobne sa odsťahovali z Bánhedeša a usadili sa mimo regiónu.

O mladšom bratovi **Ľudovítovi** máme viac informácií. S manželkou Helenou Bokšan mali, okrem dvoch už spomínaných Eugenov, ďalšie 3 deti. Ľudovítova manželka Helena zomrela v júli 1933 na Bánhedeši. Ešte v ten istý rok v októbri sa Ľudovít znova oženil s Helenou Liker. V roku 1947 sa aj s touto manželkou presťahoval na Slovensko, rovnako ako aj jeho už dospelé tri deti. Zomrel v roku 1953 vo Vlčanoch a tam je pochovaný aj s manželkou.

Summary

The issue of matching register data from Lowland registers as a basis for their objectification - ideas and experiences

The contribution in the introduction clarifies the meaning of the unique, unrepeatable so-called identification number that each person registered in the register will receive during the introduction electronic transcription of the register records. At the same time, it approximates the meaning of the identification number when matching register data. The author describes in detail the pairing process and the complications that arise in the case of incomplete or inaccurate or even incorrectly written register data. In the next part, the author documented the complicated process of objectifying family relationships in the matching process, using the specific example of the register entry of the brothers Pavel and Eugen Vldarov, listed in the Velky Banhedesi village register, which required maximum concentration during matching and taking into account a lot of register information and data - often from several sources and often illogical and controversial - capturing the family relationships of a specific person who was affected by the pairing.

Ing. František Boriš – narodil sa vo Veľkom Bánhedeši v Békešskej župe na juho-východe Maďarska. Ako trojročný sa v roku 1947 presťahoval s rodinou na Slovensko do obce Neded. Má vysokoškolské vzdelanie s ekonomickým zameraním a počas celého profesijného života pracoval v rôznych ekonomických funkciách. Momentálne ako dôchodca žije v Bratislave. V Združení pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov pracuje od roku 2019 a k tejto práci sa dostal aj preto, že intenzívne vníma svoje korene z Dolnej zeme. Pre genealogickú konferenciu, ktorú usporiadalo Združenie v Galante dňa 9.9.2022, pripravil príspevok k problematike párovania matričných údajov. Pracuje na spracovávaní a párovaní matričných údajov dolnozemsých cirkevných matrik.

Príspevky externých prednášateľov

9. Vznik, vývin a charakteristika našich priezvisk¹

Iveta Valentová

1. Úvod

Cieľom nášho príspevku je oboznámenie širšej genealogickej obce s poznatkami o vzniku a vývine priezvisk a dvojmennej antroponymickej sústavy a podanie stručnej charakteristiky motivačnej a jazykovej stránky našich priezvisk. Uvádzame aj výber písomných prameňov a odbornej literatúry, ktorá sa zaoberá analýzou priezvisk a mohla by byť užitočná aj pri genealogických výskumoch. V príspevku poukazujeme na význam genealógie pri zisťovaní pôvodu a motivácie priezvisk. Osobitne sa venujeme výsledkom výskumov priezvisk Slovákov na Dolnej zemi a poukazujeme na niektoré špecifiká vzniku a motivácie týchto priezvisk, ktoré vyplynuli najmä z výskumov v slovenských jazykových enklávach v Maďarsku.

2. Vznik a vývin priezvisk a dvojmennej pomenovacej sústavy

V dávnej minulosti spoločností rodov a osád boli malé, styky medzi jednotlivými členmi neboli veľké, preto pre identifikáciu osôb v rámci daného spoločenstva postačovalo jedno osobné meno (mononymum). Hovoríme o jednomennej (mononymnej) pomenovacej antroponymickej sústave. Toto meno nemožno nejako stotožňovať s našimi súčasnými rodnými (krstnými) menami, lebo samo bolo schopné identifikovať jednotlivca v spoločnosti v plnom rozsahu, plnilo úlohu dnešného rodného mena, priezviska, neúradného prímena i prezývky (Majtán – Považaj, 1998, s. 8). Je všeobecne známe, že naši slovanskí predkovia toto meno dostávali pri tzv. „postrizínách“, t. j. pri rituálnom obrade ostrihania vlasov pri vstupe do života dospelých a prijatia jedinca

---

¹ Príspevok vznikol v rámci vedeckého projektu č. 2/0019/20 grantovej agentúry VEGA.

do spoločnosti. Všetky mená majú pôvod v apelatívnej slovnej zásobe, napr. *Uzda, Strmeň, Koč, Dvor, Tábor, Hrad, Strýc, Družba, Zubor, Baran, Koza, Sokol, Popol; Milá, Hviezda, Dúha, Šura* (*šur* = ženin brat). Mali aj podobu zložených dvojčlenných mien, z ktorých však niektoré časti mali iný význam ako dnes, napr. základ *svät-* v mene *Svätopluk* mal význam „veľký, silný“ (nie „svätý“), prvá časť mien ako *Jaroslav, Jaromír* vznikla z prídavného mena *jary* s významom „silný, prudký, bujarý“. Po prijatí kresťanstva sa začali presadzovať biblické mená hebrejského, gréckeho a latinského pôvodu, neskôr svätecké mená (napr. *Adam, Daniel, Dávid, Jakub, Ján, Jozef, Lukáš, Martin, Matúš, Ondrej, Peter, Pavol; Anna, Eva, Katarína, Mária*) a začali sa dávať pri obrade krstu.

V 11. – 15. stor. v povelkomoravskom období skorého feudalizmu pretrváva jednomenná pomenúvacia sústava. U západných Slovanov sa od 13. storočia výraznejšie začína uplatňovať v rozvíjajúcej sa feudálnej spoločnosti sociálno- právna funkcia osobných mien. V triedne diferencovanej spoločnosti, ktorá je z politicko-správneho hľadiska pevnejšie organizovaná, bolo treba odlišovať príbuzné a nepríbuzné osoby; majetkové záujmy dávajú podnet k zachovávaniu rodinnej kontinuity i v pomenúvaní (Blanár, 1967, s. 30). Pomerne obmedzená a ustálená zásoba krstných mien nestačila na identifikáciu príbuzných a nepríbuzných osôb, preto sa pridávali ku krstnému menu na odlišenie jedincov tzv. prímená, ktoré však nemusel mať každý a neboli ešte dedičné. M. Majtán (1994, s. 30, 31) uviedol, že situácia v pomenúvaní osôb sa začala výraznejšie meniť najmä od 13. stor., keď sa častejšie k menu osoby pridávalo meno otca alebo iného príbuzného, označenie príbuzenského alebo spoločenského zaradenia, zamestnania, etnickej či rodovej príslušnosti, miesta sídla rodu a pod. V latinských textoch spočiatku prevládal zväčša opisný spôsob pomenúvania, napr. *komes Buken, syn komesa Bukena z rodu Hont – Poznan* (*Buken filius comitis Buken de genere Huntpanzan; urodzená pani Angela, dcéra komesa Bukena (nobilis domina Angelka filia comitis Buken)* (Prešporská stolica 1260), ale čoraz viac sa začalo pridávať prímeno, napr. *Povša Ryšavý (Rufus Pousa)* (1214, 1217), *komes Šimon Špán (comes Simon Yspanus)* (Hont 1243).

Rozmach doplnkových mien nastal v 14. stor. Ku krstnému menu sa oveľa častejšie pridávali prímená, ktoré vyjadrovali spoločenské zaradenie alebo povolanie, príbuzenské zaradenie spolu s menom osoby alebo s menami príbu-

zensky spätých osôb, z tej istej alebo z druhej, tretej, ba i zo štvrtej generácie, rodovú alebo etnickú príslušnosť, názov miesta bydliska alebo sídla rodu (prídomky, šľachtické predikáty), psychickú alebo fyzickú vlastnosť pomenúvanej osoby (prezývky).

V 15. a 16. stor. príméná čoraz viac používali mešťania a najmä v 16. stor. aj poddaní. Napríklad v zápisoch Žilinskej knihy z 15. stor. v menách mešťanov už prevládali dvojčlenné osobné mená, t. j. krstné meno + príméno. Príméná sa častejšie dedili, hoci nemali ešte predpísanú úradnú podobu a vyskytovali sa spravidla v jazykovej podobe zodpovedajúcej jazyku textu, napr. *Faber – Kováč* (1466 *Valentinus Faber*, 1466 *Valent Kowacz*). V r. 1515 katolícka cirkev ako prvá v Európe zaviedla v Uhorsku pravidelný zápis do „Knih pokrsťených“, z ktorých sa vyvinuli úradné matriky. Za významný predel sa pokladajú rozhodnutia Tridentského koncilu (1545 – 1563) o používaní mien a vedení matrik.

V 17. – 18. stor. už bol stabilizovaný dnešný spôsob pomenovania osôb. Príméno mal zvyčajne už každý a zväčša sa dedilo. Napriek tomu jedna osoba mohla mať aj viac mien, resp. spôsobov pomenovania. M. Majtán (2014, s. 51) napr. zistil rôzne mená tej istej osoby z Krupiny v zápisoch výpovedí svedkov pri súdnych procesoch so strigami, napr. v r. 1716 *Juditha Adami Bohuniczky uxor* (= manželka Adama Bohunického), v r. 1722 *Juditha consors Javornik* (svedkovia ju oslovovali *Adamova žena Juda*, *Adamová*, *Adamka* po prvom mužovi Adamovi), v r. 1726 *Juda*, *mlynárka Juda*, *Juda Mlynárka* (jej druhý muž Juraj Javorník bol mlynár, ale ďalší muž už nemusel byť mlynárom a pomenovanie sa stalo ozajstným príménom), v r. 1728 *Juditha Danielis Rusnak consors* (manželka Daniela Rusnáka), v r. 1730 *Judka Tokár*, *manželka Daniša Rusnáka* (na testamente). Hoci každá žena za dvanásť rokov nevystriedala troch manželov ako táto (posledné meno *Tokár* je po otcovi) a vo výpovediach svedkov sa nemusela uviesť oficiálna podoba mena, ale tieto zápisy ukazujú na to, že aj v tomto období bola do určitej miery neustálenosť oficiálneho, možno povedať úradného zápisu mien a pomenovacieho systému.

Dvojmenná pomenovacia sústava bola oficiálne kodifikovaná v 2. polovici 18. stor. počas reforiem Jozefa II. V podstate sa len uzákonil stav, ktorý bol funkčný zhruba posledné dve storočia. Hierarchicky základným určeným funkčným členom osobného mena sa stalo povinné a povinne dedičné príméno (terminologicky už *priezvisko* vzhľadom na uvedenú kodifikáciu) a krstné me-

no „pokleslo“ na určujúci člen (porov. napr. Blanár, 1996, s. 74; 2002, s. 409). Vo všeobecnosti podľa M. Majtána (1994, s. 30) pre stredovek je pri pomenovaní osôb príznačná jednomenná sústava, pre novovek už dvojmenná sústava osobných mien.

3. Jazyková stránka priezvisk

Naše priezviská odrážajú zložitú spoločenskú a kultúrnu situáciu v mnohonárodnostnom Uhorsku. Možno v nich nájsť stopy starších byzantsko-rímskych vzťahov, valašskej kolonizácie, nemeckého osídľovania, chorvátskej kolonizácie na juhu západného Slovenska, husitsko-bratrického hnutia, turecko-osmanského panstva, vplyv latinčiny vo funkcii úradného jazyka v Uhorsku, poľštiny, ukrajinčiny či rusínskeho etnika a maďarčiny. Naše priezviská preto môžu mať okrem slovenského pôvodu aj pôvod východiskového slova český: *Kšanda* (*kšandy* = traky), maďarský: *Halás*, *Halász* (*halász* = rybár), *Nad'o*, *Nad'*, *Nagy* (*nagy* = veľký, starý), poľský: *Sagan* (*sagan* = hrnček), *Choleva* (*cholewa* = sára na čižme), ukrajinský: *Kalita* (*kalita* = kapsa), *Kobza* (*kobza* = strunový nástroj), nemecký: *Bauer* (*bauer* = sedliak), *Obert* (*ober* = horný, vrchný), latinský: *Braxatoris* (*braxator* = sladovník, sládok), *Augustini* (G lat. podoby mena Augustinus, *augustus* = žiarivý, vznešený, majetátny), rumunský: *Demikát* (*demikát* = druh polievky), *Magura* (*magura* = vrch, kopec), chorvátsky: *Jovanovič* (*Jovan* = Ján < hebr. *Jochanán* = Boh je milostivý), turecký (turecko-osmanské panstvo): *Borsuk* (*borsuk* = jazvec), *Baša* (*baša* = vysoký osmanský hodnostár), grécky: *Mikuláš*, *Mikuš*, *Miko* (*Mikuláš* < *Nikoláos* = víťaziaci medzi ľuďmi, víťaz), hebrejský: *Adam*, *Adamko*, *Adamec* (*Adam* < *hádám* = prst', zem).

Priezviská môžu obsahovať nárečové, historické a archaické slová, napr. *Košút* (*košút* je staré slovanské slovo s významom „cap“, resp. „vyrezaný cap“), *Zábojnik*, *Voštínár* (remeselníci, ktorí pracovali na záboji – mohutný lis, používaný v minulosti na výrobu vosku z voštín /*voština* = včelí plást/ a na lisovanie oleja z ľanového alebo konopného semena), *Vrábel'* (*vrábel'* = vrabec), *Švec*, *Ševc*, *Šefc*, *Šeuc*, *Šouc*, *Šovc*, *Šovec*, *Ševc*, *Švač*, *Švajlen*, *Švajdler*, *Švajda* (= obuvník), *Korec* (*korec* = stará obsahová miera a nádoba s obsahom 25 – 30 l), *Magát* (*maga* = veštkyňa, čarodejníca), *Šuta* (*šutý* = bezrohý) a pod.

Priezviská vznikali z neodvođených i odvođených slov. Tvorili sa príponami, ktoré však pri pomenúvaní osôb mali iný význam ako pri tvorení v apelatívnej lexike. Napríklad príponami ako *-ek*, *-(č)ok*, *-ík* sa v spisovnom slovenskom jazyku a v nárečiach tvoria deminutíva, príponami *-ko*, *-čo*, *-co* hypokoristiká, ale pri pomenúvaní osôb mali inú funkciu, poukazovali na vzťah k otcovi, resp. na synovský vzťah. I. Kotulič (1973, s. 43 – 50) ich preto nazval „juniorské sufíxy“. Kolektívne privlastňovacie prípony ako *-ovie*, *-eje*, *-ove*, *-oje* a pod. alebo prípony *-ovic*, *-ovič*, *-ič* vyjadrovali príslušnosť k rodine ako celku. Jednotlivé prípony a ich význam pri tvorení rôznych druhov priezvisk podľa motivácie charakterizoval napr. aj M. Majtán (2014).² Priezviská môžu mať podobu zloženín, napr. *Pomajbo* (Pomáhaj Boh!), *Kotleba* (Gott lieb!), *Hergot* (Herr Got!), *Naništ*, *Horeháj*, *Bolebruch*, *Nechajdomov*, *Strašifíták* (bližšie Majtán, 1998 a, s. 17 – 18).

Osobitne sa tvoria ženské podoby priezvisk prechyl'ovaním od mužskej formy. Prechyl'ovanie sa na slovenskom území vyvíjalo súbežne s formovaním dvojmennej pomenovacej sústavy (bližšie Valentová, 2013, 2016). V spisovnej slovenčine v úradnom pomenúvaní sa priezviská žien tvoria od substantívnych mužských priezvisk pomocou prípony *-ová* (*Kováč* > *Kováčová*). Ženské adjektívne podoby priezvisk, ktoré sa utvorili z akostných a vzťahových prídavných mien, sa tvoria rovnako ako podoby týchto prídavných mien (*Plachý* > *Plachá*, *Jesenský* > *Jesenská*). Rozmanitejší repertoár prechyl'ovacích prípon fungoval v minulosti i dnes v neúradnom pomenúvaní, napr. prípony *-ka* (*Kováč* > *Kováčka*, *Chudík* > *Chudička*), *-ička* (*Polóni* > *Polónička*), *-ovka* (*Nosko* > *Nosovka*), *-ul'a* (*Hečko* > *Hečkul'a*), *-aňa* (*Bosák* > *Bosákaňa*), *-icha* (*Baran* > *Baranicha*), *-ena* (*Kujka* > *Kujčena*), ktoré bývajú zväčša zemepisne diferencované.

Z hľadiska gramatickej stránky základnou podobou priezviska je mužský rod. Priezviská sa skloňujú ako podstatné mená mužského rodu, ak sú utvorené z podstatných mien ženského rodu (*Múčka*, *Socha*, *Straka*), z podstatných mien stredného rodu (*Strnisko*, *Šidlo*), z privlastňovacích prídavných mien (*Petrov*, *Borčín*), zo slovesných tvarov minulého času (*Vyletel*, *Skákala*, *Revalo*), z tvarov rozkazovacieho spôsobu (*Trimaj*, *Vyskoč*, *Skovajsa*, *Smejisa*), z privlastňovacích prídavných mien, v spisovnej slovenčine utvorených príponou *-ovie*, v stredoslovenských nárečiach aj *-ove*, *-oje*, *-ojo*, *-eje*, *-e/é*, na západnom

---

² O príponách, ktorými sa tvorili slovanské priezviská, bližšie napr. V. Blanár (1967).

Slovensku sú zväčša zakončené ešte aj spoluhláskou *-ch* (*Balažoviech, Markech, Jankových*). Priezviská, ktoré vznikli z akostných a vzťahových prídavných mien (*Malý, Krátky, Jesenský*), sa skloňujú ako príslušné prídavné mená.

Priezviská sa zapisovali rôznym pravopisom v závislosti od vzdelania a nárečového povedomia pisárov, zákonov a nariadení. Spisovná slovenčina v predpisovnom období nemala záväzné pravopisné pravidlá, čo sa odrazilo aj na zápisoch priezvisk. Priezviská odrážajú prvky rôznych grafických sústav. V súčasnosti nepodliehajú spisovnému pravopisu, pri ich zápise do matrik sa prihliada na rodinnú tradíciu. Pri identifikácii priezviskom má totiž diferenciačnú platnosť nielen jazyková zložka, ale aj grafická, písaná podoba. Ako diferenciačný prostriedok sa využívali aj nárečové prvky a odlišný pravopis zvukovo zhodných lexém, napr. *Beniak/Beňák/Beňak, Rybka/Ripka*. Iná situácia je napríklad pri uvádzaní osobných mien historických osobností z uhorského obdobia slovenských dejín, ktorých písanie upravujú *Pravidlá slovenského pravopisu* (2013, s. 42) a mnohé uvádza *Slovenský biografický slovník* (1986 – 1994). O problematike pravopisu starších osobných mien a zásadách slovenskej transkripcie rodových mien a priezvisk písal napr. už V. Blanár (1986). Otázka prepisu historických uhorských mien je stále aktuálna a diskutovaná v kruhu jazykovedcov i historikov, o čom svedčia aj štúdie v zborníku *Problémy adaptácie cudzích mien v slovenčine* (2002) alebo novšia štúdia I. Hrubaničovej (2017).

4. Motivácia priezvisk

Motiváciou, tzv. onymickou motiváciou sa chápe motivant, ktorý podnietil vznik priezviska, resp. prímena (historického priezviska) pri prvom pomenovaní jeho nositeľa. Motivácia priezviska a pôvod východiskového slova sú z hľadiska používania, fungovania priezvisk a vôbec vlastných mien v spoločenskej komunikácii irelevantné. Poznanie motivácie je však dôležité z hľadiska výskumu vzniku a pôvodného významu priezvisk a ich vývinu. Výskum antroponymickej lexiky prispieva aj k poznaniu vývinu slovenského jazyka a medzijazykových vzťahov. M. Majtán (2014, s. 12 – 50) podľa motivácie rozdelil priezviská do niekoľkých skupín, ktoré uvedieme aj s príkladmi.

4.1. Priezviská z rodných (krstných) mien

Priezviská vznikali z oficiálnych i domáckych podôb novozákonných, starozákonných, sväteckých a iných mien domáceho, ale aj nedomáceho pôvodu. Keďže inventár krstných mien bol obmedzený, z jedného mena sa pridaním slovotvorných prípon alebo jeho skrátením utvorilo niekoľko prímen, neskôr priezvisk. Porov. napr. meno *Štefan* (gréč. *Stephanos* = ovenčený, vencom ozdobený, víťaz) > priezviská *Štefan*, *Štefanko*, *Štefánik*, *Štefanec*, *Štefák*, *Štefek*, *Štefka*, *Štefko*, *Štefkovič*, *Štefuca*, *Štefula*, *Štefura*, *Števec*, *Števík*, *Šteško*, *Števo*, *Ščepán*, *Štepig*, *Štepig*, *Štepig*, *Štepig*, *Čepan*, *Ištván*, *Ištvančín*, *Eštvanec*, *Eštvančík*, *Ištók*, *Ištočko*, *Eštočin*, *Pišta*, *Pišťík*, *Pišút*, *Štefl*, *Šteflík*, *Šteflovič*... Napríklad z latinského mena *Bedeniktus* (*Beňadik*) vzniklo vyše 80 priezvisk (Majtán, 2014, s. 13).

4.2. Priezviská podľa zamestnania

Poukazujú na pôvodné zamestnanie, povolanie, remeslo či inú pracovnú činnosť alebo záľubu pomenovaného predka nositeľa priezviska, napr. *Bača*, *Cestár*, *Dráb*, *Chmelár*, *Oráč*, *Peciar*, *Sedlák*, *Tkáč*, *Záhradník*, *Žiak*. Podľa zápisov v historických písomných prameňoch je niekedy ťažké určiť, či išlo len o apelatívum, ktoré označovalo zamestnanie danej osoby, alebo toto označenie skutočne už fungovalo v komunikácii ako vlastné meno, t. j. ako prímeno, ktoré bolo súčasťou osobného mena. Osobné mená mohli byť zapísané s veľkým i malým začiatočným písmenom bez ohľadu na ich status. Z tohto dôvodu aj pri uvádzaní týchto označení v súčasnosti môže nastať pravopisný problém pri písaní veľkého alebo malého začiatočného písmena (napr. *Matej kováč* či *Kováč*). Podľa M. Majtána (2011, s. 60) z hľadiska funkcie tieto označenia zamestnania možno hodnotiť ako vlastné mená, pretože presnejšie identifikovali pomenované osoby od iných osôb s rovnakým krstným menom, hoci sa ich jazyková podoba menila podľa jazyka textu.

4.3. Priezviská podľa príbuzenských vzťahov

Ide o zaujímavú skupinu priezvisk, ktoré sa utvorili z pomenovaní rodinných a príbuzenských vzťahov, napr. *Zat'*, *Štrýko*, *Devera* (*dever* = mužov brat), *Kmotrík*, *Pristáč*. Podľa M. Majtána (2014, s. 33) najväčšiu skupinu tvoria tie, ktoré sú odvodené od slova *baba*, napr. *Baba*, *Babka*, *Babečka*, *Babák*, *Babuš*, *Babušík*, ale na druhej strane upozornil, že nie všetky môžu byť motivované príbuzenským vzťahom, pretože toto slovo malo aj iné významy, ktorými sa mohol vznik prímena motivovať.

4.4. Priezviská podľa spoločenského zaradenia

Priezviská ako *Pánek, Pánik, Zeman, Sedliak, Hospodárik, Gazda* a pod. vyjadrujú spoločenské zaradenie alebo stavovskú príslušnosť.

4.5. Priezviská podľa pôvodu

Priezviská podľa pôvodu vyjadrujú miestnu príslušnosť, pôvod, odkiaľ pôvodní nositelia prímena pochádzali alebo kde žili. Najčastejšie vznikli z adjektív utvorených z názvov miesta a obcí, resp. príponami *-ský, -(c)ký* od slovenských či maďarských alebo nemeckých starších i novších podôb osadných, príp. krajových názvov, napr. *Braneký (Branč), Devínsky, Vestenický; Čontofalský* (maď. *Čontosfalva* = Košťany, časť obce Valaliky). V maďarčine sa tvorili príponou *-i*, ktorá má v priezviskách adaptovaných do slovenčiny aj podoby *-y* alebo *-j*, napr. *Budaj, Detvai, Prónay (Próna = Pravno)*. Priezviská podľa pôvodu vznikali aj z obyvateľských mien, napr. *Belan, Čavojec, Žilinec*, z krajových mien, napr. *Šarišan, Lipták, Spišiak* alebo *Sepeš/Szepeš/Szepeši* (z maď. podoby názvu Spiš) či *Zipser, Cipcer, Cipciar* (adaptáciou nemeckého obyvateľského mena Spiša), a z etnických a národných mien, napr. *Čech, Grék; Tót, Vindiš, Windisch* (= Slováč), *Dajč, Dojč* (= Nemec). Na Slovensku má veľa priezvisk v rôznych grafických podobách podobu *Tót*, napr. v podobe *Tóth* ho v r. 1995 malo podľa počtu mužských nositeľov približne 11419 rodín, *Toth* 687, *Tot* 21, *Tót* 10, *Tót* 9 a *Tovt* 2 rodiny (Đurčo a kol., 1998). Takto pôvodne nazývali starí Maďari po príchode do Karpatskej kotliny Slovanov, s ktorými žili v uhorskom štátnom spoločenstve, ale nejde pôvodom o maďarské slovo, súvisí so staronemeckým slovom *diot* s významom „ľuď“ (Majtán, 2014, s. 91).

4.6. Priezviská podľa vlastností

Početnú skupinu tvoria priezviská podľa psychických alebo fyzických vlastností, napr. *Čierny, Černák, Tichý, Kameň, Chrobák, Kladivo, Pagáč, Bahna, Bažant*. Ide o priezviská zväčša prezývkového charakteru, ktoré sa tvorili zo základných neutrálnych alebo citovo zafarbených slov priamo alebo metaforicky, obrazne. Z tohto dôvodu je v mnohých prípadoch zistenie presnejšej motivácie nemožné, pretože prímenom *Čierny* mohli napríklad pomenovať niekoho, kto mal tmavé vlasy, hnedé oči, tmavšiu pokožku či nosil tmavý odev, ale aj ironicky niekoho, kto mal napríklad bledé vlasy.

5. Historické pramene a literatúra o príménach a priezviskách

Osobné mená možno hľadať a skúmať už v starých latinských textoch. Najstaršie záznamy slovanských mien z 8. a 9. stor. sa nachádzajú na okrajoch strán tzv. *Civildského evanjeliára* (6. stor.). Ide o mená tristo pútnikov zo západoslovanskej oblasti, o ktorých sa predpokladá, že to mohli byť mená predkov Slovákov (Stanislav, 1947 – 1948; Majtán – Považaj, 1998, s. 11). K dôležitým prameňom patria: Zoborská listina (r. 1111), Bzovicka listina (r. 1135), mená rybárov z osady Chľaba (r. 1138), Slovenský diplomatár (po rok 1260), Slovenský registár (z rokov 1301 – 1323), Žilinská mestská kniha (15. – 16. stor.). Zoznam historických prameňov obsahuje aj 1. a 7. zväzok *Historického slovníka slovenského jazyka* (1991 – 2008). Z písomnej pramennej základne slovníka boli zvlášť vyexcerpované osobné mená, ktoré sú súčasťou osobitnej kartotéky Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra a čakajú na spracovanie. Historické vlastné mená sa využili v exemplifikáciách v *Historickom slovníku slovenského jazyka* ako najstaršie doklady. Použili sa ako doklad predovšetkým v tých prípadoch, keď sa apelatívum, z ktorého vzniklo vlastné meno, nezachovalo v iných písomných pamiatkach alebo sa naň nenašlo dostatok iných dokladov vo funkcii apelatíva.

Prehľad vývinu a charakteristiku našich prímén a priezvisk s príkladmi možno nájsť v prácach V. Blanára (1961, 1973, 2002), M. Majtána (1966, 1994, 2005 – 2006, 2011a, b, 2014) a M. Blichu (1996, 1998), hontianske príméná opísal V. Šmilauer (1976), mená v Žilinskej knihe a v Jelšavskej knihe (1566 – 1710) analyzoval R. Kuchar (1976; 1994, 1996), v Košickej knihe O. R. Halaga (1972, 1994). Osobným menám sa venovali aj niektoré práce ďalších jazykovedcov, napr. J. Matejčíka, J. Skladanej, M. Majtánovej, M. Sitárovej/Gigerovej, E. Kufčáka, M. Sedlákovej, I. Valentovej. Monograficky boli spracované osobné mená z Tekova v knihe Š. Krištofa *Osobné mená bývalej Tekovskej stolice* (1969) a priezviská z Turzovky v publikácii *Turzovské priezviská* (zost. Gajdičiar, 2011). Komplexný obraz vzniku, vývinu a motivačnej, obsahovej a jazykovej stránky našich priezvisk priniesla monografia M. Majtána *Naše priezviská* (2014), v ktorej autor popularizačnou formou zhrnul svoje celoživotné výskumy v oblasti antroponomastiky.

Pri hľadaní pôvodného významu priezvisk sú užitočné staršie i novšie výkladové slovníky slovenčiny (najmä etymologické slovníky, slovníky historickej a nárečovej lexiky či slovníky cudzích slov), monografie a slovníky o českých, nemeckých, poľských, ukrajinských, chorvátskych a maďarských priezviskách. Spomenieme aspoň niektoré z nich – od českých autorov predovšetkým monografie J. Kotíka *Naše příjmení* (1897), J. Beneša *O českých příjmeních* (1962) a *Německá příjmení u Čechů* (1998), D. Moldanovej *Naše příjmení* (1983), z poľských prác najmä dvojzväzkový slovník K. Rymuta *Nazwiska Polaków* (1999, 2001), chorvátske priezviská možno nájsť v publikácii *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske* (zost. Putanec – Šimunović, 1976), ukrajinským priezviskám sú venované knihy P. Čučku *Prizvyšča zakarpats'kych ukrajinciv* (2005) a J. Red'ka *Slovnýk súčasnych ukrajins'kych prizvyšč* (2007), pôvod nemeckých priezvisk sa uvádza v knihe *Familiennamen. Herkunft und Bedeutung* (zost. R. Kohlheim – V. Kohlheim, 2000) a maďarských v slovníku M. Kázméra *Régi magyar családnevek szótára. XIV-XVII. század* (1993) a v knihe M. Hajdú *Családnevek enciklopédiája* (2010).³ Niektoré priezviská z rodných (krstných) mien sa nachádzajú pri jednotlivých menách aj v publikácii M. Majtána a M. Považaja *Vyberte si meno pre svoje dieťa* (1998). Staršie podoby názvov obcí, z ktorých vznikli niektoré priezviská, možno zistiť v publikácii M. Majtána *Názvy obcí Slovenskej republiky. Vývin v rokoch 1773 – 1997* (1998 b).

6. Význam genealogického výskumu pri určovaní pôvodu priezvisk

Niektoré priezviská časom stratili významovú priezračnosť, preto pri vysvetľovaní pôvodného významu je často potrebné poznať aj ich staršie podoby zapísané v matrikách alebo v historických prameňoch. Rovnako znejúce priezviská tiež môžu mať rozdielnu motiváciu. Iba zo slovného základu alebo formálneho tvaru priezviska sa nedá vždy jednoznačne určiť presná motivácia vzniku priezviska. Napríklad najpravdepodobnejší pôvod priezviska *Žibrita* (zapísané maďarským pravopisom *Zibrita* i *Zsibrita*) je z nemeckého zloženého mena *Siegfried* (porov. napr. Moldanová, 1983, s. 268; Kotík, 1897, s. 36, priezvisko *Žibřid*; Vörös, 2010, s. 10), keďže neobsahuje slovenské prípony *-ský*, *-(c)ký*, ani maďarský sufix *-i*, ktoré v obidvoch jazykoch majú základný význam

---

³ Upozorňujeme, že niektoré z uvedených prác už vyšli aj v novších vydaniach.

pri pomenúvaní osôb „poukaz na pôvod“. Prispieva k tomu aj poznatok, že prosté zakončenie na hlásku *a* alebo na príponu *-a* je typické pre priezviská, ktoré sa utvorili z rodných (krstných) mien, napr. *Antala, Beňa, Cipra, Jura, Petera, Šebesta, Zachara, Žiga* a i. (Majtán, 2014, s. 27). Pri väčšine rodín toto priezvisko naozaj mohlo mať takúto motiváciu, ktorá vyplýva aj z čisto jazykového pohľadu na vlastné meno. Osobné mená, resp. všeobecne vlastné mená však majú nielen lingvistický, ale aj onomastický status, a preto treba prihliadať aj na to, že sú prvkami určitého druhu vlastných mien a na ich vznik vplývali rozličné mimojazykové faktory. V tomto prípade treba uvažovať aj o možnej motivácii z osadného názvu. V Česku by to boli napríklad obce *Žibřidovice, Žibkov* (Kotík, 1897, s. 36), na Slovensku a následne aj v Maďarsku obec *Žibritov*, ako bolo zistené výskumom pôvodu jednej rodiny z Békešskej Čaby s týmto priezviskom. Na druhej strane napríklad prípony *-ský, -(c)ký*, resp. *-ovský* nemusia vždy poukazovať na priezvisko podľa pôvodu, hoci vo väčšine prípadov to tak je, ale na príslušnosť k rodine (*Žibritovský* teoreticky mohol patriť k rodine *Žibritu*).

M. Majtán (2004) vďaka skúmaniu starších podôb priezvisk v matrikách zistil, že priezvisko nezemana, pastiera *Jána Ostrolúckeho* (zápis z r. 1786 *Joannes Osztrolutsky vulgo Szebenynszky*) zo Zvolenskej Slatiny nemá nič spoločné s predikátom zemianskej rodiny *Ostrolúckych*, ktorá mala sídlo v obci Ostrá Lúka na území niekdajšieho Vígľašského panstva, ale išlo o priezvisko podľa pôvodu. Jeho rodičia žili v Sebedíne a pochádzali pravdepodobne zo zaniknutej rovnomennej susednej obce Ostrá Lúka, ktorá sa nachádzala na území toho istého panstva. Podobne vďaka štúdiu historických prameňov M. Majtán (2014, s. 134 – 136) zistil, že rodina pôvodne želiarskeho rodu *Medňaských* zo Starej Turej (v matrikách pôvodne do 18. stor. mali prímeno *Čierny*) tiež nesúvisí so šľachtickým predikátom rodiny *Medňaských* podľa obce Medné (pôvodné sídlo rodu). V tomto priezvisku sa prejavuje vplyv západoslovenského nárečia, lebo spisovná podoba prídavného mena od názvu obce Medné je *medniansky*.

Z uvedených dôvodov a niekoľkých ilustračných príkladov vyplýva, aký dôležitý je genealogický výskum pre poznanie pôvodu a presnejšej motivácie priezviska konkrétnej rodiny. Pri takomto výskume môžu byť nápomocné aj publikácie *Pátranie po predkoch* (Pajtinka, 2005) a *Príručka ku genealogické-*

mu výskumu na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí (zost. Šišmiš, 2004 – 2009).

7. Výskum a špecifiká priezvisk dolnozemsých Slovákov

Výskum dolnozemsých Slovákov sa stal cieľom niekoľkých vedných disciplín, medzi nimi aj jazykovedy. Hoci lingvistické badania sa v minulosti sústredovali predovšetkým na výskum nárečia,⁴ stredobodom záujmu sa stali aj priezviská. Priezviská Slovákov vo Vojvodine v Srbsku monograficky spracoval D. Dudok v monografii *Priezviská Slovákov v Juhoslávii* (1999). Priezviská a celkovo osobné mená Slovákov v 32 osadách v Maďarsku zachytil a spracoval V. Blanár v publikácii *Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku* (1950). Tento rok vyšla kolektívna monografia *Sarvašské priezviská* (Chlebnický – Krško – Kutas – Mótyán, 2022). Priezviská Slovákov v Maďarsku v niekoľkých štúdiách analyzovali napríklad A. Divičanová a J. Chlebnický, novšie aj I. Valentová a E. Császáriová.

V rámci projektu Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i., v Bratislave prebieha výskum a spracovanie priezvisk pôvodom slovenských rodín v slovenských jazykových enklávach v Maďarsku. Možnosti spracovania a jeho zásady sa sformulovali na spoločnom seminári v r. 2010 (bližšie Valentová, 2010). Výsledkom tohto projektu sú zatiaľ dve kolektívne publikácie *Čabianske priezviská* (Divičanová – Chlebnický – Tušková – Uhrinová – Valentová, 2015, 2017) a *Komlóšske priezviská* (2017). V osobitných monografických štúdiách sme spracovali priezviská z obcí Vaňarec⁵ (Valentová, 2015) a Čív (Valentová, 2020). V súčasnosti prebieha analýza priezvisk z obce Mlynky a pripravuje sa komplexnejšia práca o pilišských priezviskách.

Na základe výskumov priezvisk slovenských rodín v Maďarsku sa zistili určité špecifiká. Hoci slovenskí osadníci už museli mať prímenná pred príchodom na Dolnú zem, keďže v 17. stor. väčšina ľudí už mala prímenné, mnohí však

---

⁴ Výsledkom týchto výskumov je aj *Atlas slovenských nárečí v Maďarsku* (1993).

⁵ Štandardizovaný slovenský názov je *Vaňarec*, ale medzi Slovákami v Maďarsku sa používa podoba *Veňarec*.

dostali alebo si sami dali nové príméná počas migrácie alebo po usadení sa na maďarskom území v slovenskom alebo slovensko-maďarskom prostredí (porov. Divičanová, 2002, s. 455; 2011, s. 51). Niektoré z týchto prímén vznikli zo slovenských alebo maďarských názvov obcí na území dnešného Slovenska buď slovenskou príponou *-ský/-sky*, *-(c)ký/-(-c)ky*, napr. *(Filiczki* (Filice), *Hipszki* (Hybe), *Královánszki* (Kraľovany) alebo maďarskou adjektívnom príponou *-i*, napr. *Breznai* (Brezno), *Dobrocsi* (Dobroč), *Nánai* (Nána), prípadne z rôznych podôb obyvateľských a krajových mien, čo umožnilo zistiť, odkiaľ prišli predkovia dnešných nositeľov týchto priezvisk. Výsledky týchto výskumov poskytujú cenné poznatky aj pre historikov a etnológov.

Niektoré priezviská však nepoukazujú na osadu, z ktorej sa predkovia dnešných nositeľov priezviska presídlili na Dolnú zem. Vznikli z názvu osady, ktorá bola len dočasnou alebo poslednou zastávkou slovenských migrantov, ktorí sa sťahovali južnejšie na Dolnú zem. Napríklad v Slovenskom Komlóši priezviská *Venyercsan*, *Venyercsán*, ktoré vznikli z obyvateľského mena *Venerčan*, obyvateľ Vaňarca. Niektoré priezviská tohto typu môžu mať špecifickejšiu motiváciu, ako napríklad priezvisko *Nyiregyházki*. Utvorilo sa z názvu mesta *Níredháza*, ktorú osídľovali dolnozemskí Slováci najmä z Békešskej Čaby, zo Sarvaša a zo Slovenského Komlóša, až neskôr prišli osadníci z východoslovenského územia. Niektorí komlóšski Slováci sa vrátili naspäť, a tých potom pomenovali *Nyiregyházki*. Nositelia týchto priezvisk sa mohli dostať počas výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom v r. 1947 – 1948 aj na južné Slovensko, a preto tieto zistenia poskytujú dôležité informácie, na ktoré treba prihliadať aj pri spracovaní priezvisk z územia Slovenska.

Priezviská Slovákov sú zapísané maďarskou grafikou alebo sú pomadžarčenné. Niektoré pôvodom maďarské priezviská slovenských rodín mohli vzniknúť ako dôsledok maďarizácie. V prípade, že slovenské priezvisko, ale aj iné nemaďarské priezvisko bolo pre Maďarov nezrozumiteľné a nedalo sa jednoducho alebo jednoznačne zapísať maďarským pravopisom, resp. maďarskou grafikou, jeho nositeľ dostal úplne nové maďarské priezvisko, ktoré sa zväčša začínalo na rovnaké písmeno ako jeho pôvodné. M. Hajdú (2010) uvádzal na konci obsahovej a jazykovej analýzy niektorých maďarských priezvisk ostatné inojazyčné priezviská, namiesto ktorých sa určité priezvisko zapisovalo, a spôsoby pomadžarčovania nielen slovenských priezvisk.

Niektoré maďarské priezviská sú dôsledok prirodzenej asimilácie. Do slovenských obcí prichádzalo najmä maďarské obyvateľstvo a vznikali zmiešané manželstvá, čo spôsobilo, že určitá časť zmiešaných slovensko-maďarských rodín má maďarské priezviská. V bilingválnom slovensko-maďarskom prostredí v Maďarsku, ale aj na Slovensku existujú rozličné hybridné typy priezvisk, v ktorých slovný základ je maďarské proprium alebo apelatívum a prípona je slovenská, alebo opačne (porov. Blanár, 1950, s. 82 – 87), a preto sa podľa nich nedá jednoznačne určiť pôvodná národnosť predkov. Maďarským slovom mohli pomenovať aj Slováka a slovenským slovom zase Maďara. Na druhej strane práve tie priezviská v slovenských jazykových enklávach v Maďarsku, ktoré vznikli zo slovenských apelatív alebo slovenskými sufixami, aj keď sa zapísali maďarskou grafikou, poukazujú na slovenských alebo aj na slovenských predkov danej rodiny.

Výsledky výskumu priezvisk Slovákov v Maďarsku prinášajú cenné poznatky týkajúce sa vývinu a špecifik pomenúvania dolnozemsých Slovákov nielen pre onomastiku ako vednú disciplínu, ale aj pre samotných obyvateľov pri hľadaní svojich koreňov a napomáhajú pri oživovaní slovenského národného povedomia, identity, tradícií, kultúry a neposlednom rade aj slovenského jazyka.

Literatúra:

Atlas slovenských nárečí v Maďarsku. Red. P. Király. Budapešť: Slovenský výskumný ústav Zväzu Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe 1993. 223 s. + mapy: I. – III. (orientačné mapy), 1. – 235. (mapy jazykových javov). ISBN 963-04- 3280-3.

BENEŠ, Josef: O českých příjmeních. Praha: Nakladatelství ČSAV 1962. 358 s.

BENEŠ, Josef: Německá příjmení u Čechů. 1. – 2. sv. (Zrevidovala, upravila a rukopis pripravila k tisku Marie Nováková. Rejstříky vypracovala M. Nováková). Ústí nad Labem: Univezita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem 1998. 360 + 242 s. ISBN 80-7044-212-3.

BLANÁR, Vincent: Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení 1950. 142 s.

BLANÁR, Vincent: Osobné mená v početných knihách zemianskeho banského súdu na Boci z rokov 1588 – 1602. In: Jazykovedný časopis, 1961, roč. 12, s. 140 – 149.

BLANÁR, Vincent: K vývinu slovanských osobných pomenovacích sústav. In: Třetí zasedání mezinárodní komise pro slovanskou onomastiku při Mezinárodním komitétu slavistů v Domě vědeckých pracovníků ČSAV v Liblicích u Prahy 14. – 17. 9. 1966. Zvláštní příloha Zpravodaje Místopisné komise ČSAV. Sborník referátů a příspěvků. Eds. J. Svoboda – L. Nezbedová. Praha: Knihtisk 1967, s. 21 – 38.

BLANÁR, Vincent: Jazyková výstavba slovenských osobných mien. In: 4. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Red. M. Majtán: Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1973, s. 8 – 28.

BLANÁR, Vincent: Problematika pravopisu starších osobných mien. In: Jazyková politika a jazyková kultúra. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach v Domove vedeckých pracovníkov SAV 17. – 19. apríla 1985. Red. J. Kačala. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave 1986, s. 314 – 322.

BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii). Bratislava: Veda 1996. 252 s. ISBN 80-224-0490-X.

BLANÁR, Vincent: Antroponymia III – Ostatné typy mien. In: Słoviańska onomastyka. Encyklopedia. Tom I. Pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko – A. Cieślíkowej. Warszawa – Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie 2002, s. 486 – 490.

BLICHA, Michal: Priezviská v Prešovskej mestskej knihe. In: Zborník referátov z 12. slovenskej onomastickej konferencie a 6. seminára „Onomastika a škola“ (Prešov 25. – 26. 10. 1995). Zost. M. Majtán – F. Ruščák. Prešov: Pedagogická fakulta UPJŠ – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 1996, s. 136 – 143. ISBN 80-88885-04-3.

BLICHA, Michal: K charakteristike historických priezvisk. In: Zborník materiálov z 13. slovenskej onomastickej konferencie (Modra-Piesok 2. – 4. 10. 1997). Zost. M. Majtán – P. Žigo. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 1998, s. 161 – 167.

ČUČKA, Pavlo: Prizvyšča zakarpats'kych ukrajinciv. Istoryko-etymolohičnyj slovnyk. Ľviv: vydavnyctvo “Svit” 2005. 704 s. ISBN 966-603-279-1.

DIVIČANOVÁ, Anna: Niekoľko myšlienok o priezviskách Slovákov žijúcich v Maďarsku. In: Dimenzie národnostného bytia a kultúry. Red. A. Divičanová. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2002, s. 455 – 459.

DIVIČANOVÁ, Anna: Príčiny odlišností priezvisk v slovenských osadách v Maďarsku. In: Život medzi apelatívami a propriami. Jazykovedné štúdie 29. Ed. I. Valentová. Bratislava: Veda 2011, s. 50 – 61.

DIVIČANOVÁ, Anna – CHLEBNICKÝ, Ján – TUŠKOVÁ, Tünde – UHRINOVÁ, Alžbeta – VALENTOVÁ, Iveta: Čabianske priezviská. Ed. T. Tušková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2015, 2017. 260 s. ISBN 978-615-5330-05-6.

DIVIČANOVÁ, Anna – CHLEBNICKÝ, Ján – TUŠKOVÁ, Tünde – VALENTOVÁ, Iveta: Komlóšske priezviská. Ed. T. Tušková. Nadlak: Vydavateľstvo – Editura Ivan Krasko 2017. 183 s. ISBN 978-973-107-124-4.

DUDOK, Daniel: Priezviská Slovákov v Juhoslávii. Nový sad: Spolok vojvodinských slovakistov 1999. 219 s.

ĐURČO, Peter a kol.: Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku. Podklady k projektu Copernicus Programme, projekt COP-58: Onomastica - Copernicus Database [online]. Paris: ELRA 1998. CD ROM. Dostupné na internete: http://www.juls.savba.sk/durco_priezviska.html.

Familiennamen. Herkunft und Bedeutung. Bearb. von Rosa und Volker Kohlheim. Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich: Dudenverlag 2000. 912 s. ISBN 3-411-70851-4.

HAJDÚ, Mihály: Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai Családneveink. Budapest: Tinta könyvkiadó 2010. 552 s. ISBN 978-963-9902-30-5.

HALAGA, Ondrej R.: Tvorenie osobných mien v najstaršej košickej mestskej knihe (1394 – 1405). In: Zborník materiálov z 3. slovenskej onomastickej konferencie v Banskej Bystrici 4. – 6. 11. 1970. Zost. V. Blanár. Banská Bystrica: Katedra slovenského jazyka a literatúry 1972, s. 188 – 215.

HALAGA, Ondrej R.: Preklady osobných mien v stredoveku. In: Zborník referátov z 11. slovenskej onomastickej konferencie (Nitra 19. – 20. 5. 1994). Zost. E. Krošláková. Bratislava – Nitra: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická v Nitre 1994, s. 108 – 115.

Historický slovník slovenského jazyka. 1. – 7. zv. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991 – 2008. ISBN 80-224-0378-4.

HRUBANIČOVÁ, Ingrid: Spor o prepis historických uhorských priezvisk nemá opodstatnenie. In: Aktuálne otázky slovenského jazyka. Ed. J. Wachtarczyková. Bratislava: SAP 2017, s. 105 – 144.

CHLEBNICKÝ, Ján – KRŠKO, Jaromír – KUTAS, Ferenc – MÓTYÁN, Tibor: Sarvašské priezviská. Sarvaš: Kultúrny spolok sarvašských Slovákov „Vernost“ 2022. 280 s. ISBN 978-615-01-5023-9.

KÁZMÉR, Miklós: Régi magyar családnevek szótára. XIV-XVII. század. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság 1993. 1 172 s. ISBN 963-7350-31-2.

KOTÍK, Antonín: Naše příjmení. Praha: Nákladem J. Kotíka 1897. 290 s.

KOTULIČ, Izidor: O jednom type tvorenia živých mien. In: Zborník materiálov zo IV. slovenskej onomastickej konferencie (9. – 10. novembra 1971 v Bratislave). Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1973, s. 43 – 50.

KRIŠTOF, Štefan: Osobné mená bývalej Tekovskej stolice. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1969. 305 s.

Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske. Ed. V. Putanec – P. Šimunović. Zagreb: Institut za jezik - Nakladni zavod Matice hrvatske 1976. 774 s.

KUCHAR, Rudolf: Vlastné mená v Žilinskej knihe. In: Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918. K 600. výročiu vydania výsad pre žilinských Slovákov. Red. R. Marsina. Martin: Osveta 1976, s. 83 – 86.

KUCHAR, Rudolf: Osobné mená v Jelšavskej knihe. In: Zborník referátov z 11. slovenskej onomastickej konferencie (Nitra 19. – 20. 5. 1994). Zost. E. Krošláková. Bratislava – Nitra: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická v Nitre 1994, s. 116 – 119.

KUCHAR, Rudolf: Prímená a priezviská z krstných mien v Jelšavskej knihe (1566 – 1710). In: Zborník referátov z 12. slovenskej onomastickej konferencie a 6. seminára „Onomastika a škola“ (Prešov 25. – 26. 10. 1995). Zost. M. Majtán – F. Ruščák. Prešov: Pedagogická fakulta UPJŠ – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 1996, s. 141 – 143.

MAJTÁN, Milan: K vývinu pomenovania osôb na Slovensku. In: Jazykovedný časopis, 1966, roč. 17, č. 2, s. 148 – 153.

MAJTÁN, Milan: Vývin priezvisk na Slovensku. In: Slovenská reč, 1994, roč. 59, č. 1, s. 30 – 37.

MAJTÁN, Milan: Kompozitné štruktúry v slovenskej onymii. In: Slovenská reč, 1998 a, roč. 63, č. 1, s. 13 – 23.

MAJTÁN, Milan: Názvy obcí Slovenskej republiky. Vývin v rokoch 1773 – 1997. Bratislava: Veda 1998 b. 600 s. ISBN 80-224-0530-2.

MAJTÁN, Milan: Ako postupovať pri výklade pôvodného významu priezviska. In: Príručka ku genealogickému výskumu na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí. Zost. M. Šišmiš. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť 2004, s. 88 – 90.

- MAJTÁN, Milan: O slovenských priezviskách. In: Kultúra slova, 2005 – 2006, roč. 39 – 40, č. 3/2005 – 4/2006.
- MAJTÁN, Milan: Turzovské priezviská. In: Turzovské priezviská. Zost. I. Gajdičiar. Turzovka: Spolok priateľov Turzovky, občianske združenie 2011a, s. 59 – 74.
- MAJTÁN, Milan: Slovník turzovských priezvisk. In: Turzovské priezviská. Zost. I. Gajdičiar. Turzovka: Spolok priateľov Turzovky, občianske združenie 2011b, s. 75 – 211. ISBN 978-80-970731-6-9.
- MAJTÁN, Milan: Naše priezviská. Bratislava: Veda 2014. 196 s. ISBN 978-80-224-1357-2.
- MAJTÁN, Milan – POVAŽAJ, Matej: Vyberte si meno pre svoje dieťa. Bratislava: ART AREA 1998. 344 s. ISBN 80-88879-48-5.
- MOLDANOVÁ, Dobrava: Naše příjmení. Praha: Mladá fronta 1983. 296 s.
- PAJTINKA, Ľubomír: Pátranie po predkoch. Bratislava: Národné osvetové centrum 2005. 160 s. ISBN 80-7121-256-3.
- Pravidlá slovenského pravopisu. 3., upravené a doplnené vyd. Bratislava: Veda – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2013. ISBN 978-80-224-1331-2.
- Príručka ku genealogickému výskumu na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí. 1. – 2. zv. Zost. M. Šišmiš. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť 2004 – 2009. 248 – 270 s. ISBN 80-968717-6-5, 978-80-970-1961-7.
- Problémy adaptácie cudzích mien v slovenčine. Ed. Ľ. Králik. Bratislava: Veda 2002. 182 s. ISBN 80-224-0749-6.
- REĎKO, Julian: Slovník sučasnych ukrajins'kych prizvyšč. T 1. – 2. Lviv: Naukove tovarystvo im. Ševčenka 2007. 1438 s.
- Slovenský biografický slovník. 1. – 6. zv. Martin: Matica slovenská 1986 – 1994.
- STANISLAV, Ján: Zo štúdia slovanských osobných mien v Evanjeliu cividalskom. In: Slavia, 1947 – 1948, roč. 18, s. 87 – 100.
- ŠMILAUER, Vladimír: Ze staré antroponymie v Hontu. Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. Red. M. Blicha – M. Majtán. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1976, s. 185 – 196.
- Turzovské priezviská. Zost. I. Gajdičiar. Turzovka: Spolok priateľov Turzovky, občianske združenie 2011. 252 s. ISBN 978-80-970731-6-9.

VALENTOVÁ, Iveta: Spoločný seminár o výskume slovenských osobných mien. In: Slovenská reč, 2010, roč. 75, č. 6, s. 374 – 377.

VALENTOVÁ, Iveta: Kde sa vzalo prechýľovanie priezvisk? In: Kultúra slova, 2013, roč. 47, č. 5, s. 231 – 281. Dostupné na:
<https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2013/5/ks2013-5.pdf>.

VALENTOVÁ, Iveta: Pôvod priezvisk Veňarčanov. In: Duchovná a sociálna kultúra menšín v majoritnom prostredí. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie venovanej životnému jubileu etnografa Ondreja Krupu. Eds. A. Kováčová – A. Uhrínová. Békešská Čaba: Výskumný ústav Celoštátnej samosprávy v Maďarsku 2015, s. 323 – 364.

VALENTOVÁ, Iveta: Prechýľovanie priezvisk a jeho vývin na Slovensku. In: Prechýľovanie: áno – nie? Jazykovedné štúdie. 33. Ed. L. Molnár Satinská – I. Valentová. Bratislava: Veda 2016, s. 11 – 22. ISBN 978-80-224-1550-7. Dostupné z:
http://www.juls.savba.sk/pub_js_33.html.

VALENTOVÁ, Iveta: Čívske priezviská. In: Slovenské inšpirácie z Čívu. Studia Interdisciplinária. Red. T. Tušková – J. Rágyanszki. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2020, s. 163 – 237.

VÖRÖS, Ferenc: Tvorenie maďarských a slovenských priezvisk. Potônske zošity. 1. Orechová Potôň: Vydavateľstvo Cecília 2010. 31 s. ISBN 978-80-970626-0-6.

Summary

The origin, development and characteristics of our surnames

The forming of our surnames can be traced back to the 13th century, when the name of the father or other relative, indication of kinship or social status, occupation, ethnic or gender affiliation, place of residence of the family, etc. began to be added to the personal name (mononym). Initially, the descriptive way of naming prevailed, later an additional name (byname, historical surname) began to be added more and more. In the 15th and 16th centuries bynames were increasingly used by townspeople, and, especially in the 16th century, by serfs. Byname did not yet have a prescribed official form and usually appeared in a form corresponding to the language of the text. Today's way of naming people stabilized in the 17th and 18th centuries. Almost everyone already had a byname, and it was mostly inherited. The two-element anthroponymic system was

officially established during the Josephine reforms at the end of the 18th century. By-name have become mandatory and compulsorily hereditary. From the terminological point of view, we are already talking about the surname, which has become a hierarchically basic designated member of the personal name. Our surnames reflect the complex social and cultural situation in the multi-ethnic Kingdom of Hungary, so they can have origins in different languages. They may be motivated by dialect, historical and archaic words. Surnames were formed by suffixes, which, however, had a different meaning than when forming the appellative lexis. They were often formed from first (Christian) names, but they could also be motivated by employment, family relationships, social status, origin, or mental and corporeal characteristics. They are analysed most comprehensively in M. Majtán's monograph *Naše priezviská* [Our surnames] (2014). When explaining the original meaning of surnames, it is often necessary to know their older forms recorded in registers or in historical sources, therefore it is necessary to do genealogical research. The surnames of the Lower Land Slovaks are characterized by certain specificities because many of them were created only after the Slovaks arrived in the Lower Land.

Mgr. Iveta Valentová, PhD., lingvistka – nar. 24. 7. 1970 v Bojniciach, študovala na Fakulte humanitných a prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, od r. 1993 pracuje v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV. Po obhájení dizertačnej práce *Živé osobné mená v hornonitrianskej oblasti* získala v r. 2001 vedeckú hodnosť philosophiae doctor (PhD.). V r. 2010 jej bol pridelený vedecký kvalifikačný stupeň IIa. V súčasnosti je vedúcou oddelenia dejín slovenského jazyka, onomastiky a etymológie. Pracuje najmä v oblasti historickej lexikológie, lexikografie a onomastiky. Podieľala sa na koncipovaní 6. a 7. zväzku *Historického slovníka slovenského jazyka* (2005, 2008). Je autorkou publikácie *Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania)* (2018) a mnohých štúdií a spoluautorkou kolektívnych prác ako *Pramene k dejinám slovenčiny* (2008), *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch* (2011), *Čabianske priezviská* (2015, 2017) a *Komlóske priezviská* (2017). V súčasnosti pracuje na niekoľkých vedeckých projektoch (bližšie: https://www.sav.sk/?lang=sk&doc=user-org-user&user_no=2851, <https://orcid.org/0000-0003-4034-0301>).

26. 9. 2022

10. Genealogický výskum rodinných príslušníkov Ľudovíta Jaroslava Hrdličku¹

Kristína Estera Szudová

1. Úvod

Cieľom príspevku je rekonštruovať rodinnú históriu významnej osobnosti dolnozemskej Slovákov, evanjelického farára v Slovenskom Komlôši, Ľudovíta Jaroslava Hrdličku (1873 – 1953). V Slovenskom Komlôši pôsobil v rokoch 1904 – 1920. Prvá časť príspevku sa venuje dôležitým životným udalostiam a profesionálnej dráhe pána farára, počas ktorej z Nadlaku dlhou a niekedy aj bolestnou cestou prešiel do Bratislavy. Hlavný dôraz bol postavený na vykreslenie osudov rodinných príslušníkov farára, pričom pri podrobnom rozpracovaní jednotlivých životných dráh došlo aj k spracovaniu rodokmeňov a príbuzenských vzťahov rodín Hrdličkovcov, Krištoffovcov a Viestovcov s pomocou matrik evanjelickej cirkvi na Slovensku, v Maďarsku a v Nadlaku, rodinných korešpondencií či smútočných oznamov jednotlivých rodinných príslušníkov. Samostatnú časť tvorí zoznam a zhrnutie podobností a schopností zdedených po predkoch, rodinných tradíciách odovzdávaných zo staršej generácie na mladšiu. Takto sa dá pozorovať v kruhu mladej generácie rodu Hrdličkovcov napr. výber krstných mien a krstných rodičov podľa rodinných tradícií, výber povolania alebo podobný pohľad na účinkovania farárov a učiteľov slúžiacich slovenskému národu a ev. spoločenstvu.

2. Profesionálna dráha Ľudovíta Jaroslava Hrdličku (15. 5. 1873 – 19. 9. 1953)

2.1. Študentské roky v Nadlaku, v Sarvaši a v Prešporke

Ľudovíta Jaroslava Hrdličku a jeho sestry vychovávali podobne, ako boli vychovávané farárske deti, teda v silnom náboženskom duchu. Otec svojho

---

¹ Výskum podporovalo štipendium Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj 2021-22 (Tempus Közalapítvány)

syna učil najprv doma, neskoršie ho zapísali do miestnej školy v Nadlaku. Medzi rokmi 1884 – 1891 navštevuje Evanjelické hlavné gymnázium v Sarvaši (bližšie o tom Szudová, 2020a, s. 96 – 97). Tu sa zoznámil s bratmi Mičátekovcami (Vladimír a Ľudovít) z Kysáča, ba v rovnakom čase študoval tu aj Miloš Krno, budúci redaktor časopisu Dolnozemský Slovák z Nového Sadu alebo aj neskorší sedliacky politik a parlamentný poslanec Ondrej Áchim (Benka, 1885).

Po úspešnej maturitnej skúške v roku 1892 pokračoval v štúdiu na Evanjelickej teologickej akadémii v Prešporke, kde sa stal častým návštevníkom salónov slovenských rodín, najmä salónu Vendelína Bohboja Kutlíka a jeho manželky Boženy Hodžovej, dcéry Michala Miloslava Hodžu. Ich dom bol strediskom slovenskej študujúcej mládeže. Chodili sem Štefánikovci, Lajoš Bazovský, Gustáv Novomestský, Izákovci, Lajko Medvecký, Ivan Turzo, Janko Jeseňský, Milan Ivanka, Janko Záturecký, Žiga Zigmundík (Ivanková, 1927, s. 4). Vzťahy, ktoré tu nadviazal, aj priateľstvá, ktoré spoznal prostredníctvom evanjelickej teológie, mu neskôr poskytli silnú oporu a pomohli mu prežiť azda najväčšiu životnú krízu počas emigrácie po roku 1920. Napr. tu sa zoznámil s Jánom Palicom, ktorý neskôr sa stáva krstným otcom jeho štyroch detí (bližšie o tom Szudová, 2020a, s. 97 – 105; Matriky ev. cirkvi – Turany, Krsty r. 1900, 1902, 1904; Matriky ev. cirkvi – Slovenský Komlós, Krsty r. 1905, 1908, 1909).

2.2. Kaplánske roky v Myjave (1896 – 1898)

Bol ordinovaný za kňaza v roku 1896 v Prešporke. Hoci plánoval, podobne ako jeho otec, že bude pokračovať v štúdiu v Nemecku, no tak ako jeho otec ani on do Nemecka neodišiel (Evangélikus Országos Levéltár Békési Egyházmegye (ďalej EOL BE), k. 52). Ponúkli mu kaplánske miesto v Nitrianskej župe na Myjave u farára Ladislava Vannayho. Myjava patrila v tom čase k centram slovenského národného pohybu, preto je zaujímavé sledovať myjavskú spoločnosť v tomto období (viac o tom Bodnár, 1911). Hrdlička svoje kaplánske roky odpracoval v blízkosti takých osobností, akým bol jeho nadriadený Vannay, ktorý vykonával národnouvedomovaciu činnosť alebo jeho neskorší svokor, mimoriadny profesor revúckeho slovenského gymnázia, v tom čase evanjelický učiteľ Karol Viest (1844 – 1903). Prostredníctvom týchto ľudí si

mladý kaplán mohol osvojiť také zručnosti, z ktorých potom profitoval ako farár, cirkevný hodnostár, riaditeľ potravinárskeho spolku či ľudovej banky, stredoškolský profesor, prekladateľ, spisovateľ, „dolnozemský konzul“ alebo ako funkcionár rôznych evanjelických organizácií v Bratislave po roku 1920 (bližšie o tom Szudová, 2020a, s. 107 – 123).

Ako zaujímavosť treba spomenúť tzv. sobášnu politiku evanjelických farárov, ktorí si vo väčšine prípadov zobrali za ženu dcéru svojho nadriadeného. Mladý Hrdlička sa v Myjave oženil so Želmírou Viestovou (1879 – 1964), dcérou spomínaného evanjelického učiteľa Karola Viesta (Matrika ev. cirkvi Myjava, Krsty, 20. 6. 1879; Slovenský Denník (ďalej SD), 1933, s. 3). Manželský pár mal spolu šesť detí, dospelosti dožili len tri dcéry a dvaja synovia: Ľudovít, Viera, Marienka (Matrika ev. cirkvi – Turany, Krsty r. 1900, 1902, 1904), Želmíra a Karol (Matrika ev. cirkvi – Slovenský Komlôš, Krsty r. 1905, 1909). Hrdličkova manželka bola najstaršia z troch dcér Karola Viesta. Vo Viestovej rodine ženy vynikali v slovenskom ochotníckom divadle, preto mohla aj Želmíra neskôr pomáhať pri príprave tanečných zábav, napr. aj Roľníckeho spolku v Komlôši a podľa spomienok Ondreja Beňu „*v prestávke sa spievali ľudové piesne slovenské, ktorým ich naučila mladá pani farárka Hrdličková.*“ (Sloboda, 26. 9. 1947, s. 5). Hrdličkovci svoju oddanosť k zachovaniu a pestovaniu slovenskej identity odovzdali aj svojim deťom, veď ich dve dcéry, Viera a Marienka, medzi rokmi 1914 – 1917 často vystupovali so spevokolom a s ochotníckym divadelným spolkom v Slovenskom Komlôši a na klavíri sprevádzali spevokol. Syna Ľudovíta a dcéru Vierku nájdeme aj na fotografii komlôšskych ochotníkov z r. 1919 (Kulík, 1982, s. 46, 122).

2.3. Farárske roky v Turanoch (1898 – 1904)

Dňa 31. marca 1898 zvolili Hrdličku za farára v Turanoch, v dolnom Turci takmer 8 km severovýchodne od Turčianskeho Sv. Martina. Stal sa riadnym farárom v období, keď delenie dištriktov vyvolalo nespokojnosť slovenskej časti ECAV v Uhorsku. Národnostný problém v evanjelickej cirkvi nebol oficiálne uvádzaný, no definitívne sa z cirkevného úradovania odstránil slovenský jazyk a po ustanovení dištriktov stratila slovenská časť ECAV svoju doterajšiu väčšinu a z nej vyplývajúce zákonné práva. Od tohto obdobia pokladala cirkevná vrchnosť napr. kandidácie slovenských národovcov do uhorského

parlamentu, rôzne schôdzky či divadelné predstavenia za prejavy panslavizmu, pre cirkev škodlivé a každý takýto čin bolo treba zakázať pod hrozbou disciplinárneho trestu (Viršinská, 2011, s. 168 – 183, 184 – 212; Matus, 2015, s. 110 – 125).

Hrdlička začal v Turanoch slúžiť v období, keď na stránkach Evangélikus Egyház és Iskola (ďalej EEI, 15. júla 1897, s. 337 – 338) a v rôznych maďarských orgánoch boli martinskí národovci a evanjelickí funkcionári ako Pavol Mudroň, Matúš Dula, Andrej Halaša, Ján Miloslav Hodža a mnohí iní označení za „panslávov a extrémnych Tótov“, ktorí „za veľa rokov vykonávali prehnané národnostné štvanie“. Turčiansky seniorát bol považovaný za „hniezdo panslávov“, teda Hrdlička začal slúžiť práve tu, v centre národnostných konfliktov.

Môžeme zosumarizovať, že toto obdobie charakterizujú konflikty, obžaloby, spory, disciplinárky a vyšetrovania. Jednu osobu treba vyzdvihnúť, lebo konflikty okolo nej mali vážny dopad na Hrdličkov osud. Je ním Attila Újhelyi, ktorý obsadil post svetského dozorca v turianskej cirkvi. Újhelyi pochádzal zo zemianskeho rodu, mal majetky v Turanoch, vykonával tu funkciu richtára, medzi r. 1886 – 1890 a 1893 – 1918 bol hlavným slúžnym Martinsko-blatnického okresu, teda bol predstaviteľom maďarizačných snáh (Maťovčík – Parenička – Ďuriška, 2006, s. 271). Keď Hrdličku zvolili za farára v Turanoch, podal Újhelyi sťažnosť, no cirkevná vrchnosť túto sťažnosť neuznala a Hrdlička predsa len mohol začať svoje účinkovanie v Turanoch (Szudová, 2020a, s. 129 – 134).

Hrdlička počas rokov v Turanoch prežíval v osobnom živote veľa radostných, ale aj smutných chvíľ. Tu sa napr. dozvedel, že v Nadlaku zomrela jeho matka (Matriky ev. cirkvi – Nadlak, Úmrtia r. 1900) a sestra Berta (*Hrdlicska Berta gyászjelentése*; Matriky ev. cirkvi – Nadlak, Úmrtia r. 1898). Ale tu sa mu narodili tri deti – Ľudovít Jaroslav 22. mája 1900, Viera Berta 13. januára 1902 a Mária Oľga 12. januára 1904 (Matriky ev. cirkvi Turany, Krsty r. 1900, 1902, 1904). Krstnými rodičmi Ľudovítovi Jaroslavovi ml. sa stali Ján Palic ev. farár hájsky, bývalý spolužiak z Prešporka a sestra Ľudovíta, Karolína Hrdličková. Krstnými rodičmi Viery a Marienky bol Ján Palic, hájsky farár a jeho manželka Oľga Bodická, ktorá bola neterou Michala Bodického.²

---

² svokor Jána Palica bol Samuel Bodický, člen Muzeálnej slovenskej spoločnosti, brat Michala Bodického

Jeho činnosť sa rozvíjala nad rámec aktivít obyčajného mestského farára. Húževnato pracoval na poli cirkevnom, politickom a hospodárskom. Táto práca priniesla mu „*veľmi dobrý chýr*“, ako sa píše v Slovenskom denníku (SD, 1933, s. 3). Hrdlička tu založil Ľudovú banku, pripravil pôdu pre potravinové družstvo, pracoval i literárne vo viacerých novinách, publikoval hlavne v Cirkevných listoch. Hrdličku zvolili do župného výboru a za seniorálneho notára. Hrdlička bol ako vyslanec turčianskeho seniorátu v septembri 1901 prítomný aj na všeobecnom dištriktuálnom konvente v Budapešti, kde sa mohol stretnúť so svojím budúcim kolegom Pavlom Gajdácsom. Bol aj členom Muzeálnej slovenskej spoločnosti (viac o tom pozri Szudová, 2020a, s. 125 – 144).

Ale začiatkom roku 1903 obvodný notár podáva sťažnosť proti Hrdličkovi, podľa ktorej „*zneužívaním svojho oficiálneho postavenia ovplyvňuje svojich veriacich, aby ich hnal do tábora prepriatych Slovákov*“. Vtedajšie uhorské noviny text obvinenia prevzali s takýmito senzačnými nadpismi: „*Slovenské prechmaty*“, „*Panslávsky svet v Turčianskej župe*“, „*Farár burič*“, „*Panslávске hniezdenie*“, ešte aj v Sedmohradsku (Sepsiszentgyörgy) vychádzalo v novinách „*Udavačstvo proti farárovi*“ (Szudová, 2020a, s. 142). O Hrdličkovi sa zmienil aj Dolnozemský Slovák takto: „*Ľudovít Hrdlička, ev. farár v Turanoch, pre búrenie proti štátnej škole...*“ (Dolnozemský Slovák (ďalej DS), 15. januára 1904, roč. II, č. 4, s. 29 – 30).

Dňa 3. marca 1904 vypísal úradný časopis ev. cirkevných dištriktov Evangélikus Egyház és Iskola súbeh na jednu z dvoch fár v Slovenskom Komlóši, o ktorú sa uchádzal aj Ľudovít Jaroslav Hrdlička.

2.4. Ľudovít Jaroslav Hrdlička, komlóšsky farár (1904 – 1920)

Komlóšska stanica aj podľa korešpondencie slovenských evanjelických predstaviteľov sa v tomto období javí ako jedna z najdôležitejších evanjelických fár na Dolnej zemi. No v čase, keď prišiel Ľudovít Hrdlička na Komlós, objavili sa v cirkvi materiálne problémy a problémy s vedením evanjelickej cirkvi (Zeman, 1951, s. 5 – 7). Dostáva sa teda z jedného konfliktného mesta na druhé. Už aj uchádzanie sa o post farára bolo ťažkým bojom. Ešte aj o tri desaťročia neskôr voľbu farára v tlači hodnotili takto: „*Už sama voľba neobišla sa bez dramatických bojov. Na jednej strane stál celý štátny a cirkevný aparát, na druhej ľud pod vedením nebohého dr. Mičátka a miestneho cirkevnika Šte-*

fana Francisciho. Statoční Komlóšania vyvolili si z 20 natiskovaných úradných kandidátov z kandidácie vylúčeného panslavského kňaza Hrdličku.” (SD, 1933, s. 3).

Práve v čase Hrdličkovho kandidovania na post farára prebiehalo vyšetrovanie proti Gajdácsovi a jeho klika, a preto zoskupenie okolo Roľníckeho spolku zosilnelo. Ich vodcom bol Štefan Svetozár Francisci, ktorý aj do časopisu Dolnozemský Slovák často písal o tom, aké pomery sú na Komlóši. Slováci zoskupujúci sa okolo Roľníckeho spolku začali hľadať hlavne slovenského národnostne orientovaného farára, ktorý by im lepšie rozumel (Hrdlička, 1945, s. 5).

Do súbehu na komlóšsku evanjelickú stanicu sa prihlásilo 20 kandidátov. Hrdlička tiež poslal svoju prihlášku adresovanú seniorovi Jozefovi Verešovi do Orosházy. Na post sa prihlásil aj preto, lebo sa narodil na Dolnej zemi a chce slúžiť v blízkosti Nadlaku, kde je farárom jeho starnúci otec, ale aj preto, lebo v Turanoch je vystavený útokom zo všetkých strán (EOL BE, 1904, k. 52).

Podľa zákona jedného z prihlásených ľudí kandidovalo seniorálne predsedníctvo (kandidovali Adolfa Okályiho) a troch mohol kandidovať všeobecný cirkevný konvent, ktorý vybrali troch, boli to: Ľudovít Hrdlička, Margócsy Aladár z Veľkej Slatiny a Ďuro Povázai. Potom nasledovali tzv. „próby”. Kandidáti kázali každú nedeľu počas mája: 8. mája ako prvý kázal Hrdlička, 15. mája Margócsy, 5. júna Okályi a Povázsay kázal 22. mája. Treba tu spomenúť, že z tzv. cenzorských správ jasne vidno, že favoritom Pavla Gajdácsa bol Aladár Margócsy. Hrdlička svoju kázeň prednášal v bibličtine zmiešanej s literárnou slovenčinou, bez papiera, čo veľmi pozitívne hodnotili v časopise Dolnozemský Slovák. Dňa 12. júna 1904 o 10. hodine sa konalo valné zhromaždenie vo veci voľby farára. Menoslov voličov obsahoval 1895 ľudí, z ktorých počas voľby hlasovalo len 714. Hlasovanie bolo uzatvorené presne o 13.35. Hrdlička dostal 490 hlasov, zvolili ho prevažnou väčšinou hlasov (68 %) za nového farára osady. Gajdácsov favorit Aladár Margócsy dostal 62 hlasov, favorit predsedníctva cirkvi Okályi dostal 57 hlasov a Povázsay 105 hlasov. Zhromaždenie bolo uzatvorené a ukončené spoločnou modlitbou o 14.45 (viac o tom Szudová, 2021, s. 185 – 201).

Nasledujúce roky Hrdličkovho pôsobenia sú poznačené ustavičnými obviňovaniami z panslavizmu a cirkevnými vyšetrovaniami. V maďarských novinách

môžeme toto obdobie sledovať ako roky, keď sa tu šíril panslavizmus a Hrdličkovi pripisovali tzv. nevlastenecké udalosti, keďže netajil, že je Slovák. V roku 1905, rešpektujúc požiadavku ľudí, zaviedol slovenčinu ako administratívny jazyk zápisníc, ale paralelne s maďarským jazykom. Preto bol už v prvých rokoch svojho účinkovania obžalovaný z panslavizmu, lebo presbyteriálne zápisnice písal aj po slovensky (1905 – 1906), ohlásky pre slovenských roľníkov čítal po slovensky, zhromaždenie viedol dvojjazyčne. No hneď potom, ako sa zaviedla maďarčina ako štátny jazyk, sa v politickej tlači objaví táto činnosť ako protištátna agitácia. Hrdlička spolu s učiteľom Juliusom Stykom boli cirkevnou vrchnosťou obžalovaní. V maďarskej tlači sa píše aj o ich disciplinárnom vyšetrovaní. Vedenie zápisníc figurovalo ako jeden bod obžaloby. 16. augusta 1906 sa začal disciplinárny proces proti Hrdličkovi a Stykovi. Békešské seniorálne konzistórium odsúdilo obidvoch na stratu úradu a na úhradu trov konania, ale neskôr rozsudok zmiernili na peňažnú pokutu (Kmeť – Kurhajcová – Polónyová, 2013, s. 42 – 45, 47 – 48, 51 – 53; Szudová, 2018, s. 126 – 131).

Hrdlička so svojou manželkou začali navštevovať ľud, preto na Komlóši začal ožívať spoločenský život. V tomto čase sa zoznámil s mladými učiteľmi, s Michalom Franciscim a Martinom Matejdesom, ktorí sa neskôr stali jeho spoločníkmi a po roku 1920 museli s ním emigrovať do Československa. Dokonca Hrdlička bol aj svedkom spolu s učiteľom Pavlom Sokolaym na svadbách Martina Matejdesa s Máriou Machanovou 16. 8. 1914 (Matrika ev. cirkvi - Slovenský Komlós, Sobášne r. 1914) a Michala Francisciho s Etelkou Szokolaiovou 7. 5. 1918 (Matrika ev. cirkvi Slovenský Komlós, Sobášne r. 1918).

O jeho práci Slovenský denník udáva, že „...vytrval na Komlóši 15 rokov a ... vytváral divy. Komlós sa stal najzriadenejšou a národne najuvedomelejšou slovenskou obcou na Dolnej zemi jak na kultúrnom, tak i na hospodárskom poli“ (SD, 1933, s. 3).

Rok 1908 je v jeho živote poznačený bolestnými udalosťami: 7. marca 1908 zomrela jeho sestra Karolína v Nadlaku (Hrdlicska Karolina gyászjelentése 7. 3. 1908), 27. júla mu zomrel otec Karol Hrdlička, evanjelický farár v Nadlaku (Hrdlicska Károly gyászjelentése 27. 7. 1908) a tiež v júli 1908 mu zomrela niekoľkomesačná dcéra Helena (v matrike zapísaná ako Ilona Anna, 5. 1. 1908 – 14. 7. 1908, krstnými rodičmi boli Karol Hrdlička, jej dedo a Anna Viestová, sesternica matky Želmíry). Na Komlóši sa však mu narodila dcéra,

Želmíra Eleonóra (5. 11. 1905), ktorej krstnými rodičmi boli Ján Palic už ako kochanovský farár a Karolína Hrdličková. Asi po smrti Karolíny sem pripísali aj meno Oľgy Bodickej, manželky Palica. Tiež sa tu narodil Karol Michal (16. 9. 1909 – 1931), krstnými aj v tomto prípade stali Ján Palic kochanovský farár a Oľga Bodická (Matrika ev. cirkvi – Slovenský Komlôš, www.komlos-rodokmene.eu).

Bol členom predstavenstva Potravného družstva (Tótkomlősi fogyasztási és értékesítő szövetkezet), v tejto funkcii zostal do roku 1915, keď mu vypršal mandát. Tiež bol literárne činný a aktívny evanjelický farár. Zastupoval svoju farnosť, ale chránil i finančné zabezpečenie svojej rodiny aj za takú cenu, že sa musel vyhnúť otvorenej konfrontácii v slovenských národných a jazykových záležitostiach. Hrdlička vo svojich memoároch *Spoved' a účtovanie exulanta* (1945) podrobne opíše jeho činnosť na Slovenskom Komlőši. Svoje spomienky začne od podania žiadosti na jedno z uvoľnených evanjelických farárskych miest v roku 1904. Zmieňuje aj o udalostiach revolučných rokov 1918 – 1920, podporovanie myšlienky pripojenia sa k budúcemu Kráľovstvu Srbov, Chorvátov a Slovincov a kvôli nemožnosti tohto nápadu neskôr 14. – 15. marca 1919 ľudové zhromaždenie zo Slovenského Komlőša vyslalo dvanásť ľudí do Pešti, aby podali ministerskému predsedovi Dénesovi Berinkeymu a prezidentovi Mihályovi Károlyimu pamätný list v slovenskej a maďarskej reči. Doslavne cituje aj dvojjazyčný text, ktorý podpísalo skoro 500 ľudí. Samozrejme uvádza aj udalosti počas rumunskej okupácie Békešskej župy a veľké spoločné slovensko-rumunské ľudové zhromaždenie, ktoré sa uskutočnilo 13. júla 1919 na Čabe a na ktorom bolo prijaté uznesenie o pripojení k Rumunskému kráľovstvu. Taktiež tu boli Slovákom ponúknuté 2 poslancské a 2 senátorské mandáty (Hrdlička, 1945). Za podrobné zaznamenanie týchto udalostí je jeho dielo dodnes považované za jedným z najdôležitejších dobových prameňov tohto obdobia (Kmeť, 2013, s. 104 – 111).

Ľudovít Hrdlička sa po roku 1918 zaplietol do mnohých konfliktov, ktoré ho v roku 1920 viedli k opusteniu krajiny a emigrácii do scény svojich bývalých študentských rokov, do Bratislavy.

2.5. Život a práca počas emigrácie v Bratislave (1920 – 1953)

Keďže 4. júla 1920 na Komlőši začali proti nim disciplinárne konanie pre

„*snahu pripojenia sa k okupujúcemu štátu a pre opustenie úradov*“ a dovtedy, kým sa proces neskončil, boli im pozastavené všetky úrady. Preto dokončil aj Kurz pre stredoškolských učiteľov v Prahe a najprv v Martine, potom v Bratislave pracoval ako stredoškolský profesor náboženstva. V Bratislave pôsobil na Československom štátnom reálnom gymnáziu. Popritom bol aj politickým a verejným činiteľom (SBS II, 1984, s. 404), vykonával hospodársku činnosť, zároveň stelesňoval aj „*konzula dolnozemsých Slovákov*“. Spolu s ďalším emigrantom z Čaby Jurajom Hrabovským vypracoval 15. júla 1922 *Memorandum Slovákov v Maďarsku* adresované Predsedníctvu Spoločnosti národov. Bol členom 2. zboru Slovenskej Ligy na Slovensku (*Zbor dolnozemsých Slovákov*), predsedom *Kultúrnej jednoty Slovákov z Maďarska*, ktorá bola aj ministerstvom zahraničia podporovaná a ktorá vydala rôzne brožúrky a podporovala Slovákov v Maďarsku alebo aj tých, ktorí museli emigrovať do Československa.

Rozprával o dolnozemsých Slovákoch v rozhlase, prednášal o nich *na schôdzi Svetovej aliancie pokoja na medzicirkevnom poli* (Nemzetközi Jóbarát-ság Egyházi Világszövetsége) v roku 1924 v Bratislave a 29. – 31. augusta 1931 zastupoval dolnozemsých Slovákov v Ženeve na *7. Kongrese národnostných menšín* ako delegát Kultúrnej jednoty Slovákov z Maďarska, ale iba ako pozorovateľ. Bol podporovaný aj Slovenskou ligou na Slovensku a písal rôzne správy o udalostiach do československej tlače, ktoré vyšli v *Slovenskom denníku* (Viac o tom Szudová, 2020b, 89 – 93). V prvej ČSR bol prívržencom *Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu* aj ako funkcionár agrárnického *Ústredného družstva v Bratislave* (od 1928 bol prvým podpredsedom), členom dozornej rady celoštátneho *Centrokooperatívu*, tiež členom iných kultúrnych organizácií a cirkví ako *YMCA, Kostnickej jednoty* atď.

Síce v roku 1933 odišiel na dôchodok, ale stále zostal činný a stále bol i cirkevným hodnostárom. Pred druhou svetovou vojnou rečnil, písal, agitoval o nenahraditeľnosti bibličtiny v Bratislave, Trenčianskej, Nitrianskej a Novohradskej župe, prednášal v Modre, rozosielal kázne, letáky. Nemohol pracovať ako evanjelický farár, ale prednášal napr. v Slovenskej evanjelickej teologickej akadémii v Bratislave o slovenských evanjelikoch v Bratislave. Publikoval brožúry o družstevníctve (r. 1932, 1935, 1937 – 1939), prekladá z ruštiny (1904, 1941). V roku 1945 napísal svoje memoárovo-dokumentačné

dielo *Spoved' a účtovanie exulanta* v Bratislave, úryvky z neho uverejnila aj Sloboda, orgán AFS v Maďarsku (Viac o tom Szudová, 2020a, s. 183 – 188, 218 – 226).

Ľudovít Hrdlička sa nikdy neprest'ahoval späť na Dolnú zem. Do konca svojho života (19. 9. 1953) žil v Bratislave.

3. Osud rodinných príslušníkov Ľudovíta Jaroslava Hrdličku

3.1. Príbuzenské vzťahy medzi Hrdličkovcov

Podľa archívnych výskumov, prelistovaní rodinnej korešpondencie uloženej v Archíve Matice slovenskej v Depote Krajanského múzea Matice slovenskej a matričných údajov z rôznych matrik ev. cirkvi na Slovensku a v Maďarsku môžeme vysloviť, že rodina Hrdličkova bola bohatá na učiteľov (Jozef, Ľudovít, Michal, Pavol) a farárov (Ľudovít Jaroslav ml., Ľudovít Jaroslav st., Karol, Ján). Ale nájdeme tu napr. aj bednára na panstva Eleméra Lónyaiho.

V tejto rodine môžeme sledovať všeobecne rozšírený zvyk, že prvorodeným synom a dcéram dali mená po rodičoch či starých rodičoch. Zaujímavé, že podľa matrik ev. cirkvi rodinní príslušníci zvyčajne nosili iba jedno krstné meno. Túto tradíciu potom zmení nadlacký farár Karol, ktorý často dal svojim deťom dve krstné mená a definitívne zmení jeho syn Ľudovít Jaroslav a Karolov brat Jozef, ktorých všetky deti už majú dve krstné mená.

Karol Hrdlička (3. 2. 1837 – 27. 7. 1908)

pochádzal z Nitrianskej Stredy. Bol synom miestneho ev. učiteľa Michala Hrdličku a Alžbety Holubovej (Mandelík – Bogyay, 1880), ktorá zomrela v roku 1847, keď Karol bol desaťročný. Otec ho prísne vychovával a sám vyučoval, potom ho poslal na jeden rok do *Horných Salíb* na osvojenie si maďarského jazyka. Neskôr chodil do nižšieho gymnázia v Modre, teológiu absolvoval v Prešporke. Podľa tradície slovenských bohoslovcov aj on chcel ešte absolvovať jednoročné - dvojročné štúdium na niektorej univerzite v Nemecku. A keď mu to nebolo dožičené, navyše nenašiel ani miesto vychovávateľa, do roku 1860 ostal u otca. O rok neskôr sa stal nakrátko pisárom kráľovskej správy v *Nitrianskej Strede*, potom sa stal kaplánom u *Jána Trokana* v Kostolnom. Po ordinácii za kňaza v roku 1863 v Prešporke ho pozval čabiansky farár a seni-

or *Gustáv Seberíni* za svojho kaplána a o rok neskôr už je mladým farárom vo filii Čaby, vo Viniciach. Od roku 1870 do svojej smrti bol farárom v Nadlaku. Zapísal sa aj do literárnych dejín ako cirkevný spisovateľ, prekladateľ a básnik. Publikoval homílie a pravidelne prispieval do cirkevných časopisov. V Nadlaku sa postaral nielen o povznesenie evanjelickej cirkvi, ale sa pričínal aj o rozvoj školstva, obnovenie kostola, zaobstaral nové zvony i zorganizoval cirkevný spevokol. Bol v maďarských časopisoch obvinený z panslavizmu (SBS II., 1984, s. 404).

1. augusta 1865 sa oženil s Bertou Amáliou na Čabe (Matriky ev. cirkvi – Békešská Čaba, Esketés Bv. 1853 – 1867, č. 107), dcérou niekdajšieho nadlacského farára Samuela Krištoffyho a Amálie Szemianovej, ktorá bola dcérou Pavla Benjamína Szemiana, učiteľa v Poľnom Berinčoku. Svedkami svadby boli ev. senior Gustáv Szeberényi a čabiansky notár Samuel Szemian, sobášil ich Ľudovít Haan. Spolu mali päť detí. Z nich Amália Berta (18. 8. 1866 – 20. 12. 1866; Matriky ev. cirkvi – Békešská Čaba, Krsty 1866, s. 320, č. 644), Mária (1. 12. 1867 – 24. 3. 1868; Matriky ev. cirkvi – Békešská Čaba, Krsty 1867, s. 35, č. 123), Karolína Johanna (nar. 6. 1. 1869; Matriky ev. cirkvi – Békešská Čaba, Krsty 1869, s. 53, č. 18) a Berta (nar. 17. 4. 1870; Matriky ev. cirkvi – Békešská Čaba, Krsty 1870, s. 72, č. 48) sa narodili v Békešskej Čabe, Mária a Amália Berta však zomreli ako štvormesačné. Dvaja synovia sa narodili už v Nadlaku, však Karol Miloslav dožil len 6 rokov (8. 10. 1871 – 30. 1. 1877). Krstnými rodičmi detí sa stali súrodenci matky. V prípade Márie a Berty boli brat a sestra manželky – Julius Kristóffy a Lujza Ottová rod. Kristóffy a v prípade ostatných detí manželský pár Karol Ott a Luiza Ottová rod. Krištoffyová. Podľa matričných údajov Karol Ott bol obchodníkom s korením v Makove.

Karol Hrdlička bol aj krstným otcom dvoch detí jeho nevlastného brata Jozefa Hrdličku, učiteľa a kantora a Irmu Mandelikovej. Deti sa volali Karol Štefan (29. 7. 1888 sa narodil v Bánhedeši) a Irma Amália (16. 2. 1891 v Nadlaku). Krstnou matkou sa stala Berta Krištoffyová. Karol sa stal krstným otcom aj dcére syna Ľudovíta, Helene Anne, ktorá sa narodila na Komlóši v roku 1908, ale zomrela ako niekoľkomesačná v tom istom roku. Takisto bol krstným otcom Márie Lehockej (nar. 15. 2. 1887 v Nadlaku, dcéra pravotára Bélu Lehocského a Paulíny Zayaczovej). Krstnou matkou bola manželka Jozefa Varghu,

rod. Ľudmila Zayaczová, teda dcéra ev. farára Daniela Zayacza (Matriky ev. cirkvi – Nadlak, Krsty 1883 – 1895).³

Jozef Hrdlička (17. 3. 1859 – 1938),

nevlastný brat Karola, syn Michala Hrdličku a jej druhej manželky, Juliany. Narodil sa v Nitrianskej Strede. Podľa listov adresovaných svojmu bratovi vieme, že ako študent IV. ročníka v Martine v roku 1874 často vystupoval so spevokolom, ktorý sprevádza buď na klavíri alebo na husliach (KMMS, k. 1). Po absolvovaní elementárnej školy a gymnázia v Martine a preparandie v roku 1878 bol povolaný za pomocného učiteľa do Zvolenskej stolice, do Poník. V roku 1879 bol vyvolený za riadneho učiteľa-kantora v Častkove, odtiaľ prešiel v roku 1886 do Slovenského Bánhedeša (dnes Veľký Bánhedeš) a 15. septembra 1890 do Nadlaku do tretej školy. Neskôr ho premiestnili do prvej centrálnnej, kde už učil zmiešanú 3. – 4. triedu, tu pôsobí až do roku 1927. Okrem toho 8 rokov viedol cirkevný spevokol, bol aj kantorom cirkvi a hral na organe pri nedeľných službách Božích. Asi aj v tejto rodinnej tradícii pokračovali aj dve dcéry Ľudovíta Jaroslava Hrdličku (Viera a Marienka), keďže sa venovali hre na klavíri. Jozef bol aj členom správy nadlackej ľudovej banky, tiež sa aktívne angažoval v kultúrno-spoločenskej organizácii Slovákov žijúcich v Rumunsku, v *Slovenskom kultúrnom spolku v Nadlaku* (Štefanko – Husárik, 2006, s. 22 – 24, 100; Szudová, 2020a, s. 92 – 93).

Jeho manželka bola Irma Mandelíková, dcéra ev. farára z Ašakertu (Nové Sady, Nitrianska župa) Štefana Mandelíka, ktorý bol blízkym kamarátom otca bratov Hrdličkovcov, ev. učiteľa v Nitrianskej Strede, Michala Hrdličku. Ako vidíme, Jozefove deti dostali meno po matke a po svokrovi, a úzus dávania dvoch krstných mien môžeme pozorovať hlavne u rodine Mandelíkovej.

Brat Jozefa, *Ludvik Hrdlička* bol žiakom tiež v Martine medzi 1872 – 1874. Rodinná korešpondencia nám prezrádza, že bratovi Karolovi do Nadlaku píše list Ludvik, čakaťel' učiteľský v roku 1876 zo Znyova, však v roku 1878 z Prešova posielala už s podpisom „Lajoš“ (KMMS, k. 1). Neskôr sa stal učiteľom v Nitrianskej Strede.

---

³ Za poskytnutie presných informácií a skenov z ev. matrik z Bánhedeša a z Nadlaku som vďačná Ing. Ľubomírovi Kmeťovi a Združeniu pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov so sídlom v Galante.

O ďalšom bratovi Jozefa, o *Michalovi Hrdličkovi ml.* nájdeme stopu v dvoch listoch. Jeden píše mladý teológ Ľudovít Jaroslav domov svojim rodičom v roku 1894, vtedy sa s ním stretol po prvý krát osobne v Prešporke. Druhý je adresovaný od Michala svojmu synovcovi Ľudovítovi Jaroslavovi z Pezinka do Bratislavy v roku 1927. Michal o svojom živote píše, že v roku 1916 pracoval ako bednár u Eleméra Lónyaiho v Bodrogolaszi až do 1920 a teraz už ako 62 ročný nevie z čoho vyžiť, preto sa obráti na mladého synovca o pomoc (KMMS, k. 1). Odpoveď Ľudovíta Jaroslava sme, žiaľ, ešte nenašli v rodinnom archíve Hrdličkovcov, ktorý je uložený v Martine.

Ich otec, **Michal Hrdlička** (31. 10. 1812 – 25. 12. 1879) sa narodil v Lubine ako syn miestneho učiteľa Pavla/Paulusa a Anny Reiter (Matriky ev. cirkvi – Lubina, Krsty r. 1812). Pomocou jeho smútočného oznamu (Mandelík – Bogyay, 1880, 15 s.) vieme rekonštruovať jeho životnú dráhu. Vyššie školy vychodil v Modre, na Myjave bol pomocným učiteľom po boku Jana Marteššika, riadnym učiteľom v Zemianskom Podhradí. V Nitrianskej Strede účinkoval 42 rokov, od r. 1835 do 1879 ako 23. ev. učiteľ. Z prvého manželstva s Alžbetou Holubovou, dcérou notára v Hlbokom Jána Holuba (28. okt. 1835) síce viac detí mal, ale dospelosti dožil len Karol Hrdlička. Za krstných rodičov Karla boli požiadaní „*Georg. Kadlecsik, Stephanus Lackovich, Stephanus Drábik, Sisanna Michalicska*” (KMMS, k. 1). Zvyčajne svojim deťom dal jedno krstné meno, ale napr. poznáme meno dcéry *Johanny Christiny*, ktorá sa narodila a zomrela ešte v Podhradí 19. decembra 1836 ako 5 dňová.

Podľa truhloreči vieme, že z druhého manželstva zanechal sedem detí, väčšina v tom čase bola ešte nedospelá, preto sa o nich museli starať ostatní rodinní príslušníci a samozrejme aj ich dospelý brat, už ev. farár Karol. Okrem Jozefa, Michala, Ľudvika a Zuzanny, ostatné deti ako deti učiteľa, pomenovával menami, ktoré na prvé počutie ich vyčleňovali z masy poddaných: *Kristína/Tinta, Alexander/Šándor, Gustáv/Gustík* (Mandelík – Bogyay, 1880).

Otec Pavol/Paulus Hrdlička/Hradlička

Podľa *Dejepisu superintendence nitrianskej dľa starých i novších prameňov* (Pauliny, 1891, s. 18) bol 8. učiteľom v Brezovej (praeceptor, učiteľ nižších tried), kde zostal až do roku 1805. Potom prešiel do Lubiny za 5. rektora

(1806 – 1823), odkiaľ po vizitácii bol odstránený (Pauliny, 1891, s. 87). Pri jeho opise je pripísané, že je rodom z Kunova. Bližšie informácie o ďalších pôsobiskách získame z matričných údajov, lebo vieme, že v čase sobáša svojho syna Michala je už učiteľom v Prietrži. Mal sa ženu *Annu Reiter/Reuter*. Z matričných údajov narodenia a krstenia ich detí v ev. cirkvi Lubina poznáme zatiaľ údaje syna Michala, dcéry *Kristíny (Christina)* nar. 1815), *Zuzany (Susanna)* nar. 7. 8. 1818), *Evy Caroline* (18. 12. 1809). Podľa rodinných korešpondencií však vieme, že jeho dcéra Zuzana ešte žije v Senici v roku 1868 (KMMS, k. 1, 3).

Podľa matričných záznamov je viac ako pravdepodobné, že predkom Ľudovíta Jaroslava bol aj **Ján/Joannis Hrdlička** (13. 5. 1741 Modra – 1810 Maglód) publicista, ev. farár. Jeho rodičmi boli Matej Hrdlička, mešťan a remeselník a matka Mária. Do školy chodil v Modre, študoval na lýceu v Prešporke a Lučenci, medzi rokmi 1768 – 1770 teológiu na univerzite v Jene. Bol vychovávateľom v šľachtických rodinách, čo možno súvisí aj s tým, že krstní rodičia jeho detí neskôr boli aj šľachtického pôvodu. Stal sa ev. kaplánom v Modre, medzi 1770 – 1781 bol ev. farárom v Nitrianskej Strede, 1781 – 1784 farárom vo Vsetíne, po 1784 v Maglode a neskôr sa stal aj seniorom peštianskeho ev. seniorátu. Bol autorom modlitieb a duchovných piesní, vydal niekoľko príležitostných kázní. Postavil sa za pestovanie bibličtiny proti germanizačným úsiliam Jozefa II, i keď jeho tolerančné úsilia privítal (SBS II, 1984, s. 404). Podľa matričných záznamov z krstov jeho detí sa zistilo, že za manželku bral *Susannu Eördegh de László-falva*, ktorá pochádzala zo zemianskej rodiny z Turčianskej župy, *Eördögh de Lászlófalva* (Nagy, 1858, s. 46 – 48). Doteraz sa našlo 7 detí v ev. cirkevných matrikách Nitrianskej Stredy (Matriky ev. cirkvi – Nitrianska Streda, Krsty 1708 – 1861; Úmrtia 1716 – 1801): *Susanna Clara* (10. 8. 1780 Nitrianska Streda), *Anna Maria* (8. 2. 1775 NS), *Paulus* (4. 1. 1778 NS), *Susanna* (21. 9. 1773 NS), *Samuel* (9. 8. 1772 NS), *Joannes* (2. 1. 1777 NS), *Helena Hrdlicska* (nar. v 1785 – zomrela už v Maglode 20. 6. 1790 ako 6 ročná a 10 mesačná). Pravdepodobne aj prvá Zuzanna zomrela v pomerne mladom veku, keďže sa narodila ďalšia dcéra pod menom Zuzanna v roku 1773.

3.2. *Predkovia z rodiny Krištoffyovcov*

Dynastia Krištoffyovcov sa pýši s dvomi významnými učiteľmi, pochádzajúcimi zo Slavošoviec z Gemerskej stolice.

Svokor Karla Hrdličku, **Samuel Krištoffy** (10. 7. 1801 – 26. 10. 1848) sa narodil na Sarvaši ako syn ev. učiteľa Juraja Krištoffyho a Anny Zuzany Majorovej (Matriky ev. cirkvi – Sarvaš, Krsty r. 1801, s. 44). Najskôr bol žiakom ev. gymnázia v Poľnom Berinčoku, kde vyučoval jeho otec, neskôr sa aj on stal učiteľom, dokonca maďarského jazyka a potom prešiel do Nadlaku ako ev. farár v roku 1825. Stal sa aj békešským seniorom (1841 – 1848), však jeho život bol nemilosrdne rozdrvený cholerou v roku 1848. Bol krstným otcom najmenej šiestich detí komlóšskeho ev. farára Karola Bendeho či iným menom *Carolus Bende de Hodoš* a manželky *Marie Nagy de Vagyócz*. Krstnou matkou sa stala Amália Csermák, manželka druhého komlóšskeho farára Jána Čermáka (Matriky ev. cirkvi – Slovenský Komlós, Krsty r. 1832 – 1842).

2. augusta 1825 sa oženil s *Amáliou Johannou Szemianovou* v Poľnom Berinčoku (Matriky ev. cirkvi – Poľný Berinčok, Sobášne r. 1825, s. 48), dcérou Pavla Benjamina Szemiana a Johannu Maior. Szemian bol od r. 1818 učiteľ-kantor v Poľnom Berinčoku, teda môžeme povedať, že aj v prípade Samuela Krištoffyho sa dokázala hypotéza, že vysoko vzdelaní slovenskí evanjelici, teda učitelia alebo farári sa oženili s dcérami svojho nadriadeného alebo kolegu. Prostredníctvom rodiny Szemianovej sa dostali do príbuzenského vzťahu s viacerými rodinami v Békešskej Čabe, v Poľnom Berinčoku a na Sarvaši. Napr. učiteľ Juraj Benka sa oženil s Johanou Szemianovou, sestrou Amálie (ich syn Julius, riaditeľ Hlavného gymnázia v Sarvaši je teda bratrancom Bertu Krištoffyovej). Sestra Jozefina sa vydala za Jozefa Starka (príslušník rodiny šľachtiteľa hrozna). Brat Samuel sa stal hlavným notárom Békešskej Čaby (1827 – 1891) a Pavol Szemian ml. bol lekárom v Poľnom Berinčoku. Teda dostali sa do príbuzenského vzťahu s lekármi, učiteľmi gymnázií, šľachtiteľmi hrozna, hlavným notárom, ale aj s obchodníkmi.

Túto rozmanitosť niesli aj deti Samuela a Amálie Krištoffyovej. *Berta Amália* (21. 3. 1844 – 26. 3. 1900 Nadlak) sa vydala za ev. farára v Nadlaku, za Karla Hrdličku. *Angelika* sa vydala za Karola Wenicha, čabianskeho učiteľa. *Alojzia Olivia* (narodila sa 21. 12. 1841 v Nadlaku) sa vydala za Karla Otta, za

obchodníka s korením z Makova. *Julius či Gyula Krištoffy* bol obchodníkom v Pešti, sídlo jeho firmy bolo v VII. obvode – Krištoffy a Németh – obchodovanie so železným tovarom. Tiež mali syna *Jozefa Krištoffyho*, ktorý píše slovenské listy z Ači z Peštianskej župy v roku 1867 – 1871 Karolovi Hrdličkovi, pritom pomáha aj so štafirungom po vydaji, napr. kúpi im zrkadlo a záclony (KMMS, k. 1, 6). O *Hermíne* (5. 5. 1829 Nadlak) vieme iba málo, aj to sme zistili pomocou rodinných korešpondencií, že ona v roku 1866, keď ich mama zomrela, bola ešte neplnoletá. Záležitosti s dedičstvom, dedičské práva a jednotlivé sumy na tri dcéry vymenuje, spočíta a preposiela listom Karolovi Hrdličkovi nikto iný, ako už spomínaný budúci riaditeľ Hlavného gymnázia v Sarvaši, Julius Benka (KMMS, k. 6).

Zaujímavé, že podľa rodinných korešpondencií sa dá zistiť, že súrodenci v rodine Krištoffyovej si medzi sebou píše po maďarsky, ale od chvíle, keď sa prižení do rodiny Karol Hrdlička, švagrovia mu začínajú písať po slovensky. Ale napr. Berta svojmu mužovi naďalej po maďarsky píše (KMMS, k. 1, 3, 7). Aj tento malý, ale veľmi dôležitý údaj nám dokazuje, že na základe údajov získaných aj z rodinnej korešpondencie vieme úspešne vykresliť príbuzenské vzťahy medzi jednotlivými rodinami a ukázať na povahu rodinných vzťahov medzi Hrdličkovcami, Szemianovcami a Krištoffovcami.

Otec Samuela, *Juraj Krištoffy* (23. 7. 1767 – 1831) sa narodil vo Veľkých Slabošovciach (dnes Slavošovce) 23. 7. 1767 ako syn Juraja Krištoffyho a Zuzanny Vozárikovej (Matriky ev. cirkvi – Slavošovce, Krsty r. 1767). Zobral si za ženu *Annu Zuzanu Maiorovu*, dcéru ev. farára Tomáša Maiora 4. februára 1794 v Panile, tu sa im narodila dcéra *Anna Zuzana* (Matriky ev. cirkvi – Slavošovce, Krsty r. 1794; KMMS, k. 3). Po ukončení štúdia pôsobil ako učiteľ. Jeho celú životnú dráhu od mladosti až po vek ženícha zachytil Julius Benka (1876, s. 1 – 33) vo svojej štúdií. Z Panily v Gemeri sa najprv ocitol v Asóde, potom sa vrátil domov do Slabošoviec, neskôr odišiel do Dobšinej. V Rožňave pôsobí ako pomocný učiteľ, potom odchádza do Prešporka. Bol levitom v Cegléde, vychovávateľom v Ochtinej, medzi 1791 – 1794 pôsobí v cirkevnej škole v Panile (Protocollum Georgii Krištoffy, 1734 – 1833, s. 451 – 454). Neskôr prijal pozvanie kongregácie za hlavného ev. učiteľa na Sarvaš. Po úspešnej skúške a konkurze prichádza v zime 1795 so svojou rodinou do Sarvaša.

Po svojom príchode si všimol situáciu medzi oboma farármi – Samuelom Teššedikom a Danielom Boczkóm – no po celý čas zostal neutrálny (Benka, 1876, s. 1 – 33). Vo svojom Protocollum Georgii Kristoffy (1734 – 1833, s. 550) píše sám Krištoffý, že v roku 1795 z „*Gömör Panithe prišiel som na Szarvas za rectora a spolu cantora a organistu*” ako 27 ročný. Bol stúpencom jakobínskych myšlienok v Sarvaši. Teššedik, ktorý s Krištoffým spolupracoval viac ako desať rokov, dobre poznal jeho politické názory a zakrývaním Krištoffého politického radikalizmu a následnou obranou proti útokom vyjadril sympatie k jakobínskemu učiteľovi. V roku 1804 založili tzv. Bratské družstvo učiteľov, ktorým predsedom sa stal Andrej Školka a tajomníkom Juraj Krištoffý. Obidvaja si uvedomili, že na získanie a osvojenie si nových vedomostí potrebujú všetci hlbší a rozmanitejší súbor vedomostí, pokročilejšie pedagogické a didaktické zručnosti – to je to, čo od nich urbanizácia vyžaduje. Z toho, že kráčali spolu s pokrokovými myšlienkami doby, chceli byť uvedomelými formovateľmi verejného myslenia, dobrovoľnými bojovníkmi za výchovu dospelých mimo školy (Benka, 1876, s. 22).

V Sarvaši sa narodili najmenej tri deti: syn *Joannes Georgii* sa narodil 14. apríla 1800, *Carolus Georgius* 1. novembra 1807 a už spomentý Samuel. Za krstných rodičov poprosili ev. učiteľa Andreja Školku a ev. farára Daniela Boczka.

3.3. Vplyv rodiny Viestovcov z Myjavy a z Revúcej

V prípade rodiny Viestovcov v Myjave a v Revúcej môžeme sledovať už pokrstenie detí slovanskými menami, čo okoliu priamo signalizovalo národnú orientáciu rodiny. Podľa Petra Šoltésa (2015, s. 238 – 262) „*rozšírenú prax dávania zdvojených mien je možné interpretovať ako snahu o kompromis medzi zachovaním rodinnej, prípadne konfesionalnej tradície a demonštrovaním slovenskosti.*” Zaujímavé je preferovanie slovanských mien u dievčat. Aj Šoltés vyzdvihol, že pred 1870-tým rokom prevládali *Ludmily, Ol'gy a Boženy* aj v evanjelickej a. v. farnosti Liptovskom Sv. Mikuláši. Neskôr, v druhej polovici 70. rokov sa slovanské krstné mená začali vyskytovať častejšie aj v kopaničiarskych obciach (Brezová pod Bradlom, Myjava), v čase narodenia detí ev. učiteľa Karla Viesta, svokra Ľ. J. Hrdličku. Nie sú zriedkavé mená z východoslovanského prostredia, teda z panteónu slovanských kniežat a ich manželiek.

V prípade Viestovej rodiny deti dostali krstné mená ako *Ivan, Rudolf, Marina, Oľga, Vladimír, Milica, Želmíra, Božena, Branislav, Karol Ladislav, Darina, Karolina, Ondrej, Fedor, Anna Juditha, Eleonóra Viera*.

Pomocou rodokmeňa vidíme, že krstné mená boli opätovne použité z dôvodu vysokej detskej mortality, deti dostali mená zosnulých starších súrodencov, ale v opačnom poradí – po smrti *Boženy Želmíry* novorodenú dcéru pomenovali ako *Želmíra Božena*, ktorá sa stala neskôr manželkou Ľudovíta Jaroslava Hrdličku. Zo 14 narodených detí Slovenský biografický slovník (SBS VI, 1994. s. 276 – 277) pozná len šesť, troch synov a tri dcéry, ktorí dožili dospelosti.

V tejto rodine môžeme pozorovať aj narodenie dvakrát dvojčat, dokonca aj synov, aj dcér, z ktorých dospelosti dožili iba dcéry, *Želmíra Božena* a *Oľga Milica*, ktoré sa narodili na Myjave 20. 6. 1879 (Matriky ev. cirkvi – Myjava, Krsty 1869 – 1882).

Prostredníctvom švagrin do života Ľudovíta Jaroslava vstúpi aj problematika vystaňovania do zámoria za lepším živobytím. (Eleonóra) Viera a Bohumil Slabejovci, tiež ako *Oľga* a *Gustáv Slabejovci* vylodili sa v USA a usadili sa v New Yorku, odkiaľ často posielali listy domov na Myjavu, ale aj švagrovi a sestre do Turian (KMMS, k. 1, r. 1904).

4. Spoločné javy a schopnosti zdedené z pokolenia na pokolenie – dedičnosť po predkoch

Podľa hore uvedených jednotlivých životných skúseností môžeme si vyvodit' aj závery, čo môžeme pokladať za „dedičnosť“ po predkoch v rodine Hrdličkovej.

Mladšia generácia sa mohla inšpirovať napr. zo života ev. učiteľa Michala Hrdličku z Nitrianskej Stredy a prastarého otca Juraja Krištoffyho (učiteľ v Poľnom Berinčoku a na Sarvaši), ktorí súčasne boli evanjelickými učiteľmi, básnikmi, prekladateľmi, angažovali sa v spolковой činnosti; pokým nadlackí farári Karol Hrdlička a Samuel Krištoffy boli nielen farármi, ale zároveň aj básnikmi a prekladateľmi. Tieto činnosti neskôr vykonal aj Ľ. J. Hrdlička.

Od Jozefa Hrdličku a Juraja Krištoffyho mohli zdedit' talent na muziku, keďže obidvaja boli kantormi – organistami. Tento vplyv môžeme pozorovať aj na Ľ. J. Hrdličku, ktorý bol členom spevokolu na gymnázium, ale aj u jeho detí, keďže Marienka a Viera boli aj klaviristkami.

Síce členovia Viestovej rodiny boli učiteľmi, farármi, remeselníkmi a vynikali aj v družstevníctve, ale obrovské zásluhy mali aj v založení slovenského ochotníckeho divadla na Slovensku. Hlavne dcéry Karola Viesta, ich sesternice z Revúcej, ale aj manželka a deti Ľ. J. Hrdličku sa na javisku cítili príjemne.

Po prelistovaní osobného fondu Ľudovíta Jaroslava Hrdličku v Martine v Krajanskom múzeu Matice slovenskej som zistila, že na sklonku jeho života aj on začal pátrať po svojich predkoch, a vtedy zistil, že je potomkom českých exulantov (KMMS, k. 3). Ešte nie je overené, či jeho priamym predkom bol aj Ján Hrdlička, ale keď je to tak, tak rodina Hrdličkova má aj svoj hovorový erb z 18. storočia.

Výber krstných mien prebiehal na základe rodinných tradícií. Zistili sme dve krstné mená u detí Ľ. J. Hrdličku a u synov Karola Hrdličku. Ľ. Jaroslav svojim deťom dal dve krstné mená zmiešaným spôsobom – podľa rodinných tradícií Viestovcov (Želmíra, Oľga, Viera) a Krištoffyovcov resp. Hrdličkovcov (Helena, Karol, Michal, Ľudovít, Mária). Karol Hrdlička ale svojich synov pomenuje ako Ľudovít Jaroslav a Karol Miloslav – tento jav možno sledovať aj v ostatných slovenských lokalitách v 19. storočí, kde deťom dávajú národné mená v duchu slovenského národného obrodenia.

Zaujímavé je tiež pozorovať u mužských členov aj používanie priezvisk a krstných mien v administrácii. Aj syn, aj otec často sa podpisuje zmiešaným spôsobom: Hrdlička Lajos, Hrdlička Karol.

Pri výbere krstných rodičov tiež nie je konsenzus. Prevládajú ev. farári zo susedných farností (u Krištoffyovcov), súrodenci (Hrdličkovci), kamaráti z univerzity (Ľudovít Jaroslav), poprední predstavitelia mesta, resp. majetní remeselníci (Viestovci), zemanía a šľachta (Ján Hrdlička).

Dokázali sme hypotézu tzv. „sobášnej politiky“ slovenských ev. farárov a učiteľov, čím sme začali pátrať o pôvode ich manželiek a osud dcér. Možno pozorovať určitý trend, lebo zvyčajne si brali za manželku buď dcéru svojho predstaveného, alebo dcéru miestneho evanjelického učiteľa (Juraj a Samuel Krištoffy, Ľudovít Jaroslav Hrdlička). Dokonca aj dcéru svojich predchodcov (Karol Hrdlička).

Skoro o každom mužskom člene klanu Hrdličkovcov sa dá povedať, že popri účinkovaní ako evanjelickí farári alebo učители, aktívne sa angažujú v slovenskom spoločenskom živote a spolkevovej činnosti.

Takmer u každého mužského člena rodiny vidno konflikt v prežívaní maďarského vlastenectva a slovenskej národnej identity, Hrdličkoveci a Viestovci sú označení ako panslávi, dokonca pradedo Jozef Krištoffy bol zástancom osvietenstva a vyznával aj jakobínske myšlienky. Opačným príkladom je predok Ján Hrdlička, ktorý mal dobrý vzťah s grófmi zo Zay-Uhrovca, lebo krstnými rodičmi ich detí boli grófkya a grófi (*Mária Elizabetha Zay de Zay-Ugrocz, Sigismundus de Szerdahely, Helena Pronay de Ioszt-Prona et Blatnítza*).

5. Záver

Príspevok treba dokončiť jednou hlavnou myšlienkou, ktorá nám podáva odpoveď na „panslavistické účinkovanie“ Hrdličku. V doteraz publikovanej odbornej literatúre v Maďarsku je Hrdlička často polarizovane označovaný len za takého intelektuála, „*mysel' ktorého narušila panslavistická myšlienka*“. Avšak v skutočnosti jeho rozhodnutia a svetonázor nemôžeme posudzovať takto zjednodušene – ak spoznáme tie roky jeho života, ktoré doteraz neboli preskúmané. Nie náhodou sa dostal na Dolnú zem, nie náhodou sa stal angažovaným reprezentantom slovenskej veci a nielen jeho individuálna náladovosť spôsobila, že v roku 1920 opustil dnešné Maďarsko a Slovenský Komlós, dejisko svojho 16-ročného farárskeho pôsobenia. Preskúmaním jeho osudu a životnej dráhy pochopíme, že v podstate všetky jeho rozhodnutia, kroky, osudový vývoj vysvetľuje jeho pôvod, výchova, medziľudské styky, sieť spoločenských vzťahov, osudové udalosti, prostredie, ktoré ho formovalo a na ktoré aj on chcel vplývať.

S touto štúdiou sme asi dokázali poskladať ďalší kúsok skladačky. Ako sme videli, jeho pôvod a životné dráhy jeho predkov predurčili aj jeho svetonázor a vnútorné motivácie.

Matriky evanjelickej cirkvi:

BEGYL – Békéscsabai Evangélikus Gyülekezet Levéltára, *A b.-csabai ág. hitv. evang. egyház szólbéli Keresztelési 1865 – 1877 és Halotti anyakönyve 1869 – 1873*. 1867. s. 35, č. 123.

Matriky ev. cirkvi (Bánhedeš): Krsty 1860 – 1891

Matriky ev. cirkvi (Békešská Čaba): Esketés Bv. 1853 – 1867, Keresztelési 1863 – 1866. X. kötet, Halottak anyakönyve Bv. 1863 – 1866. I. kötet, Halottak Bv. 1867 – 1876. XI. kötet, B. csabai ág. hitv. evang. egyház szőlőbéli Keresztelési 1865 – 1877. és Halotti Anyakönyve 1869 – 1873. (Erzsébethely)

Matriky ev. cirkvi (Brezová pod Bradlom): Krsty 1789 – 1879

Matriky ev. cirkvi (Lubina): Krsty r. 1809, 1812, 1815, 1818

Matriky ev. cirkvi (Myjava): Manželství r. 1835, Krsty 1842 – 1868, Krsty 1869 – 1882, Krsty 1882 – 1889, Krsty 1889 – 1924, Manželství 1879 – 1910, Úmrtia 1872 – 1897, Úmrtia 1897 – 1902.

Matriky ev. cirkvi (Nadlak): Umrtia 1831 – 1852, Krsty 1853 – 1872, Krsty 1873 – 1882, Umrtia 1873 – 1885, Krsty 1883 – 1895, Umrtia 1895 – 1906, Umrtia 1907 – 1929

Matriky ev. cirkvi (Nitrianska Streda): Krsty 1708 – 1861, Úmrtia 1716 – 1801

Matriky ev. cirkvi (Poľný Berinčok): Matrica Neogamorum in Ecclesia Mberényiensi Evang. A. C. Nati Slav. A 1824 – 1825 (Sobášne) 1825, s. 48)

Matriky ev. cirkvi (Revúca): Krsty r. 1873

Matriky ev. cirkvi (Sarvaš): Krsty 1800 – 1807

Matriky ev. cirkvi (Slavošovce): Krsty r. 1767, 1794

Matriky ev. cirkvi (Slovenský Komlós): Krsty 1830 – 1842, Umrtia 1898 – 1910, Krsty 1904 – 1913, Sobášne r. 1914, 1918

Matriky ev. cirkvi (Turany): Krsty 1889 – 1912, Manželství 1785 – 1910, Úmrtia 1785 – 1857

Archívne pramene:

KMMS – Archív Matice slovenskej, f. Maďarsko, Sign. Depot Krajanského múzea Matice slovenskej. Rodinný archív Ľudovíta Jaroslava Hrdličku, K. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

EOL BE – Evangélikus Országos Levéltár. Békési Egyházmegye, k. 52. Békési Egyházmegye iratai 74 – 75 csomó, Esperesi irattár, közgyűlési, számvevőszéki iratok 1904. *Hrdlička Lajos, tót-komlói ág. hitv. ev. lelkésznek önéletrajza.*

Smútočné oznamy Bertý Hrdličkovej, Karolíny Hrdličkovej, Karla Hrdličku, Karla Michala Hrdličku, Eleonóry Viestovej rod. Rosiarovej, Karla Viesta Szarvas-Ótemplomi Evangélikus Egyházközség Levéltára. Szarvas. Protocollum Georgii Kristoffy. Kristoffy protokollum 1734-1833. Dostupné na internete: https://library.hungaricana.hu/hu/view/D_Szarvas_Kristoffy_Prot_Jkv_1734_1833/?pg=0&layout=s

Literatúra:

A békési ágost. hitv. ev. egyházmegye patronátusa alatt álló Szarvasi Főgymnásium évi értesítője 1884/5-ről. Közzéteszi Benka Gyula igazgató-tanár. Szarvason : Szikes Antal könyvnyomdája, 1885.

Ako sme kultúrne rástli. In: Sloboda, Budapešť, 26. 9. 1947, roč. III, č. 87, s. 5.

BENKA Gyula: A Szarvasi Ágost. Hitv. Ev. Főgimnázium története 1802 – 1895. Gyoma: Kner Izidor nyomdája. 1895. 197 s.

BENKA Gyula: Kristoffy György élet és jellemrajza. In: A Békésvármegyei Régészeti és Mivelődéstörténelmi Társulat Évkönyve 2. I. Irodalmi dolgozatok, 1875 – 1876, s. 1 – 33.

Dejepis superintendence nitrianskej: Dľa starých i novších prameňov zostavil Ladislav Pauliny, eanj. farár v Prietrži. Vydal nákladom svojím Ján Bežo. V Senici 1891. 204 s. Dokumenty k dejinám dolnozemských Slovákov 1. Zost.: M. Kmeť – A. Kurhajcová – S. Polónyová. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku 2013. 355 s. ISBN 978-83-7490-680-7.

HRDLIČKA, Ľudovít Jaroslav: Spoved' a účtovanie exulanta. Bratislava: Nákladom autorových priateľov-Komlóšanov 1945. 73 s.

IVANKOVÁ, Elena: Glosy. Život veľkej Slovenky. I. vyd. Bratislava: Universum, účasť. tlačiareň 1927. Dostupné online: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1179/Ivankova_Glosy/32#ixzz6DMY6NGXa

KMEŤ, Miroslav: Historiografia dolnozemských Slovákov v prvej polovici 20. storočia. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku 2013. 248 s. ISBN 987-83-7490-679-1.

KULÍK, Ondrej: Slovenské ochotnícke divadlo v Tótkomlóši (1907 – 1947). Martin: Matica slovenská 1982. 187 s.

Ľudovít Hrdlička 60-ročný. In: Slovenský denník (SD), 14. 5. 1933, roč. XVI, č. 112, s. 3.

Štefan MANDELÍK, Anton BOGYAY. *Hrobový pomník: Swému milému Otcu Pánu Michalovi Hrdlička ... Roku Páně 1879 ... postavil wděčný syn.* [w Turč. Sw. Martine]: [Kníhtlačarsky účastinársky spolk], [1880]. 15 s.

MATUS László: „Vy máte iného ducha!“ Žilinská deklarácia – národno-politický aspekt slovenského evanjelického hnutia. In: Forum historiae, 2015, roč. 9, č. 1, s. 110 – 125. ISSN 1337-6861

MAŤOVČÍK, Augustín – PARENIČKA, Pavol – ĎURIŠKA, Zdenko: Lexikón osobností mesta Martin. Martin: Vydavateľstvo Osveta 2006. 293 s. ISBN 80-8063-223-5.

NAGY Iván: Magyarország családai IV. köt. 1858. s. 46 – 48. Eördög család (Lászlófalvi). Dostupné na internete: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/negyedik-kotet->

233E/eordogh-csalad-laszlofalvi-251C/?list=eyJmaWx0ZXJzIjogeyJNVSI6IFsiTkZPX0tPtlIfTmFneWl2YW5fMSJdfS wgInF1ZXJ5IjogImVcdTAwZjZyZFx1MDBmNmdoIGNzYWxcdTAwZTFkIGxcdTAwZTFzemxcdTAwZjNmYWx2aS9

Národnostné pravoty. In: Dolnozemský Slovák (DS), 15. januára 1904, roč. II, č. 4, s. 29 – 30.

ŠOLTÉS, Peter: Z Devína pod krstiteľnice. Národné mená v slovenskom národnom hnutí. In: Spoločnosť na Slovensku v dlhom 19. storočí. Eds. D. Kováč – E. Kowalská – P. Šoltés a kol. Bratislava: HÚ SAV, VEDA 2015, s. 238 – 262. ISBN 978-80-224-1478-4.

ŠTEFANKO, Ondrej – HUSÁRIK, Pavel: Viac ako dve storočia slovenskej školy v Nadlaku. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko 2006. 171 s. ISBN 978-973-107-000-1.

SBS II. – Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990) II. zv. E-J. Zodp. red. A. Maťovčík. Martin: Matica slovenská 1987. 592 s.

SBS VI. - Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990) VI. zv. T-Ž. Zodp. red. A. Maťovčík. Martin: Matica slovenská 1994. 660 s. ISBN 80-7090-111-X.

SZUDOVÁ, Kristína Estera: Čo sa zo *Spovede* vynechalo. Neznámy svet Ľudovíta Jaroslava Hrdličku. In: HRDLIČKA, Ľudovít Jaroslav: Spoveď a účtovanie exulanta. Red. K. E. Szudová. Békešská Čaba: VÚSM (Bibliotheca Ludovici Haan) 2020a, s. 86 – 208. ISBN 978-615-6014-02-3, ISSN 2732-1428.

SZUDOVÁ, Kristína Estera: Dôležité udalosti v živote komlôšskych Slovákov v 20. storočí – Výňatok zo zápisníc. In: Úloha cirkvi v živote dolnozemsých Slovákov. Zborník prác z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorá sa konala v Nadlaku 16. – 17. marca 2018. Ed. I. M. Ambruš – P. Hlásnik – B. Unc. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko 2018, s. 126 – 131. ISBN 978-973-107-134-3.

SZUDOVÁ, Kristína Estera: Účasť Slovákov v Maďarsku na Kongrese európskych menšín v Ženeve v roku 1931 v zrkadle dobových novinových článkov. In: Fialat Szlavisták Budapesti Nemzetközi Konferenciája VIII. – 8th Conference for Young Slavists in Budapest. Ed. Gy. Rágyanszki. Budapest: ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet 2020b, s. 89 – 93. ISBN 978-963-489-193-2.

SZUDOVÁ, Kristína Estera: Z turianskej evanjelickej fary do „Svätoplukovho hniezda“. Komlôšsky farár, Ľudovít J. Hrdlička. In: Výskum Slovákov v Maďarsku v interdisciplinárnom kontexte: Na počesť Anny Divičanovej a k 30. výročiu VÚSM. Eds. J. Demmel – K. E. Szudová – T. Tušková – A. Uhrinová. Békešská Čaba: VÚSM 2021, s. 185 – 201. ISBN 978-615-5330-25-4, ISSN 2631-1275.

Túróczi dolgok. In: Evangélikus Egyház és Iskola (EEI), 15. júla 1897, roč. 15, č. 28, s. 337 – 338.

VIRŠINSKÁ, Miriam: Evanjelická cirkev a. v. v Uhorsku a Slováci v druhej polovici 19. storočia. Martin: Matica slovenská 2011. s. 184 – 212. ISBN 978-80-8128-028-3.

ZEMAN Mihály: A Tótkomlós-i ág. hitv. ev. egyház története 1896 – 1950-ig. Rukopis 1951. Dostupné na internete:

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Banyai_egyhaziakerulet_gyulekezet_tort_1950/?pg=341&layout=s

Databázy:

www.komlos-rodokmene.eu

Family Search

program Ancestry

Summary

Genealogical research of Ludovit Jaroslav Hrdlicka's family members

The aim of the contribution is to reconstruct the family history of an important figure of the Lowland Slovaks, the evangelical priest in Totkomlos, Ludovit Jaroslav Hrdlicka (1873 - 1953, living in Totkomlos in the years of 1904 - 1920). The first part of the article is dedicated to the important life events and professional career of the pastor, during which he travelled from Nadlak to Bratislava on a long and sometimes painful journey. However, the main emphasis was placed on depicting the destinies of the pastor's family members, while in the detailed elaboration of individual life paths, the genealogies and kinship relationships of Hrdlicka, Kristoffy and Viest's families were also processed with the help of registers of the Evangelical Church in Slovakia, Hungary and Nadlak in Romania, family correspondence or mourning notifications of individual family members. A separate part consists of a list and summary of similarities and abilities inherited from ancestors, family traditions handed down from the older generation to the younger. This can be observed in the circle of the young generation of Hrdlicka's family, e.g. the choice of first names and godparents according to family traditions, a similar view of the performance of pastors and teachers serving the Slovak nation and local Lutheran community.

Mgr. Kristína Estera Szudová, historička – nar. 1990 v Orosháze v Maďarsku, pochádza zo Slovenského Komlóša. Magisterské štúdium skončila na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (odbor história) v roku 2014. Je doktorandkou na Univerzite Eötvösa Loránda v Budapešti na doktorandskom programe východoeurópskych dejín 19. – 20. storočia. Dizertačnú prácu píše o dejinách dolnozemskej Slovákov žijúcich v Maďarsku v medzivojnovom období. Od 2017 pracuje vo Výskumnom ústave Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe ako odborná spolupracovníčka a historička. Jej výskumná činnosť sa zameriava na dejiny Slovákov v Maďarsku v medzivojnovom období, skúma činnosť dolnozemskej Slovákov a osobitne činnosť a život Ľudovíta Jaroslava Hrdličku. Je spoluredaktorkou troch konferenčných zborníkov, samostatne redigovala reprintové vydanie memoárov *Ľudovíta Jaroslava Hrdličku: Spoveď a účtovanie exulanta* (Ed. K. E. Szudová, Séria Bibliotheca Ludovici Haan. Békešská Čaba: VÚSM 2020). Tu publikovala vedeckú štúdiu *Čo sa zo Spovede vynechalo. Neznámy svet Ľudovíta Jaroslava Hrdličku*. Je autorkou mnohých štúdií v slovenskom a maďarskom jazyku.

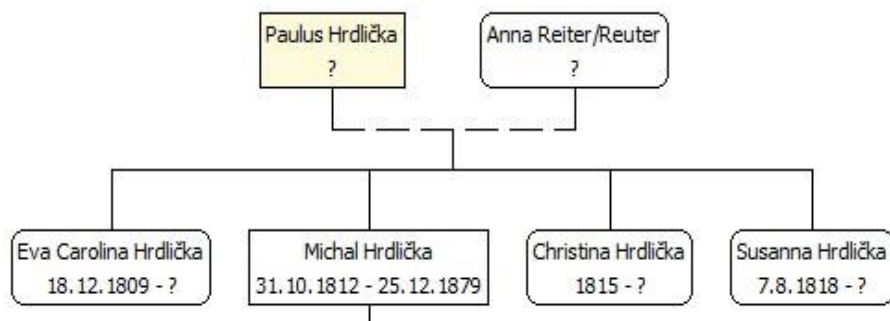
30. 9. 2022

Príloha:

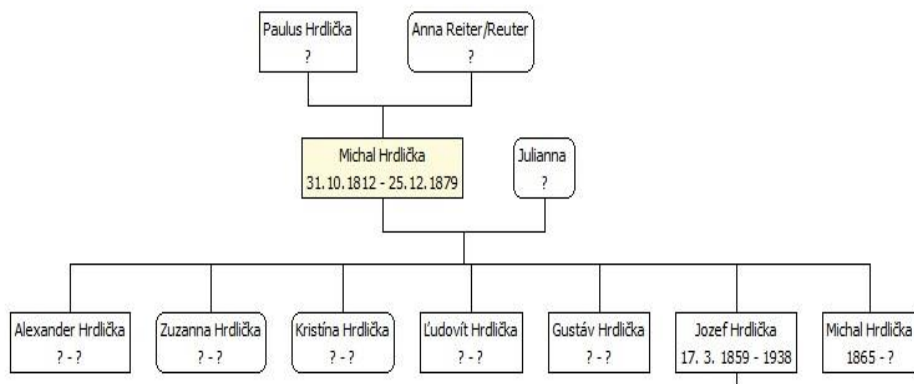
Rodokmeň a rozrod rodu Hrdličkovcov, Krištoffyovcov a Viestovcov

1. Rodina Hrdličkovcov

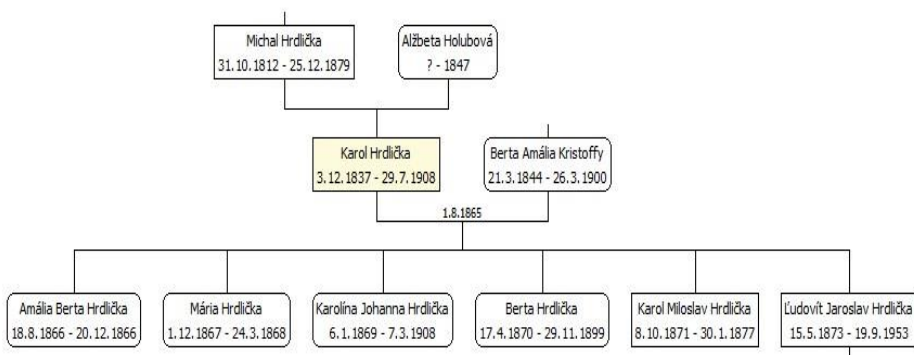
1.1. Súrodenci Michala Hrdličku

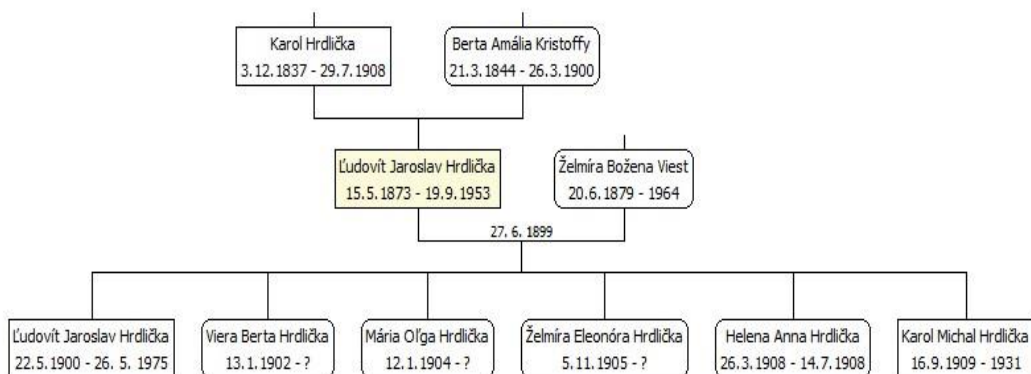
1.2. Deti Michala Hrdličku z druhého manželstva

1.3. Rodina Karola Hrdličku

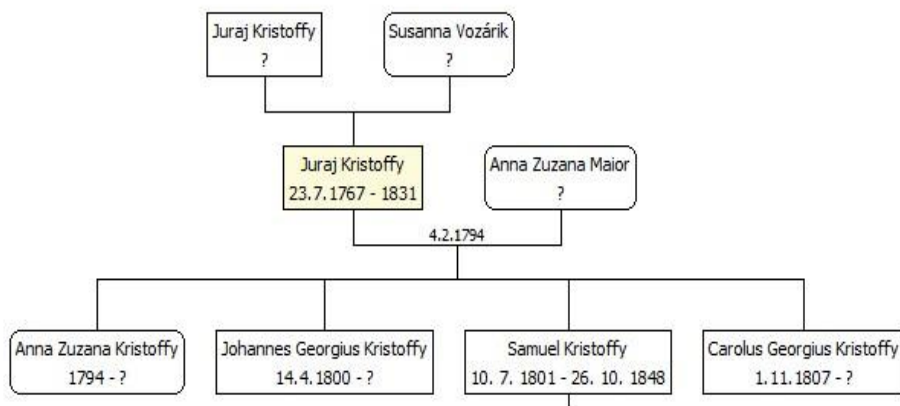

1.4. Deti Ľudovíta Jaroslava Hrdličku

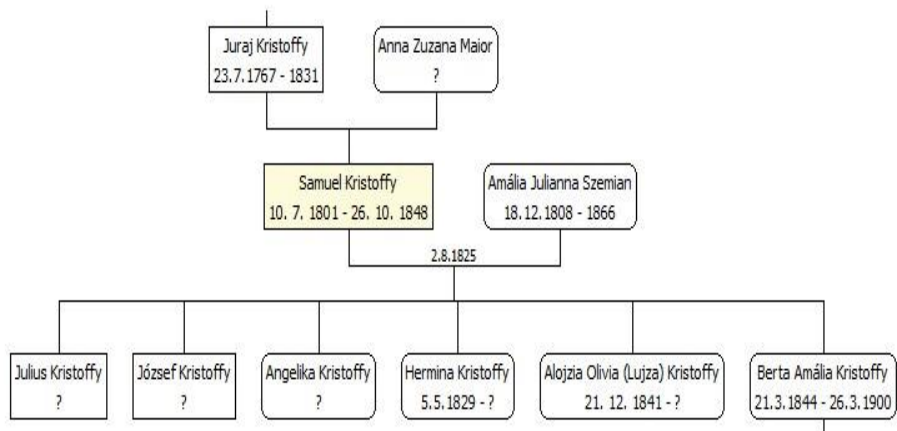

2. Rodina Krištoffyovcov

2.1. Rodina Juraja Krištoffyhó

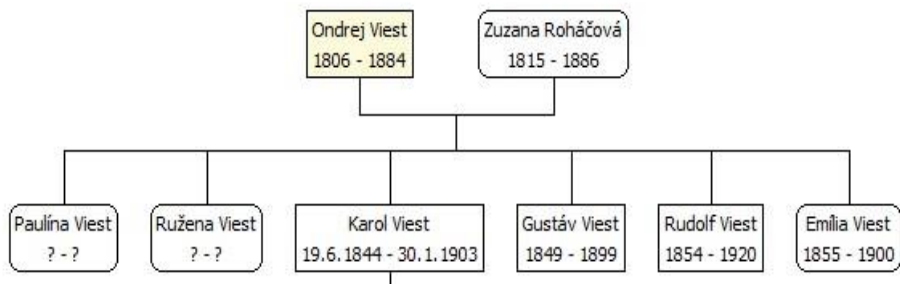

2. 2. Rodina Samuela Krištoffyho

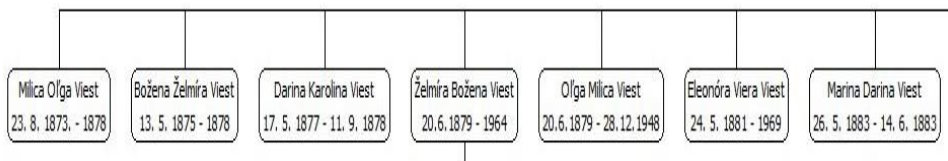
3. Rodina Viestovcov

3.1. Súrodenci Karla Viesta

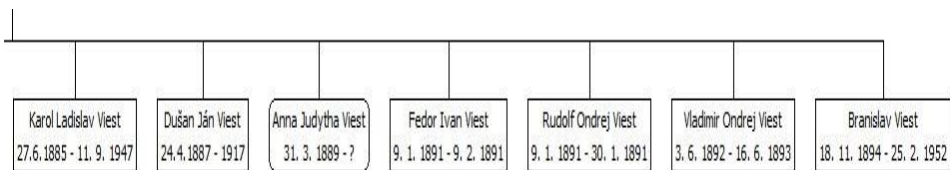

3.2. Deti Karola Viesta (19.6.1844 – 30.1.1903)
a Eleonóry Rosiarovej (1854 – 15.10.1935)

3.2.1. Deti (nar. 1873 – 1883)

3.2.2. Deti (nar. 1885 – 1894)

11. Genealógia na Slovensku a podiel Slovenskej genealogicko – heraldickej spoločnosti v Martine na jej rozvoji

Šarlota Drahošová

Genealógia je súbor vzťahov ľudí, ktorí majú pokrvné alebo nepokrvné príbuzenské vzťahy. V súčasnosti ako jedna z disciplín pomocných vied historických na Slovensku žije a rozvíja sa. Jej štúdium je možné na univerzitách v Bratislave a Prešove. Aj keď sa zdá, že ide o špecifický úzky odbor, svojou podstatou sa radí k interdisciplinárnym odvetviam nadväzujúc na ďalšie pomocné vedy historické, hlavne heraldiku, ďalej na históriu, jazykovedu, sociológiu, antropológiu. Takže tých pár zápisov, väčšinou schematických, predostiera zaujímavý informačný zdroj a je len na bádateľovi, ako uchopí tých pár riadkov v širších súvislostiach. Ďalšími strediskami ako praktickými, tak aj vedeckými sú štátne archívy na Slovensku ako pracoviská Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Patria k jadru práce genealógov z dôvodu uloženia, evidencie, ochrany a sprístupnenia cirkevných matrik do roku 1895 a štátnych matrik, ktorým už uplynula lehota uloženia v štátnych matričných úradoch po 100 rokoch od ich vzniku. Zmenou spoločenského systému i do genealógie prenikla komercializácia vznikom genealogických súkromných firiem a podnikaním prostredníctvom živnostenského listu.

Záujem o rodopisy a rodostromy prejavujú aj občianske združenia pracujúce na dobrovoľnej a záujmovej báze. Sem patrí aj vzdelávací projekt na školách od roku 2001, ktorý viedol Ľubomír Pajtinka z Metodického centra v Bratislave pod názvom Poznaj vlastnú minulosť alebo pátranie po predkoch. Je to dobrý spôsob odvádzania detí od masovej pseudokultúry. A napokon tejto činnosti sa venujú aj rodiny a jednotlivci, ktorí vychádzajú z úzkych záujmov vlastného rodu pre vlastné súkromné účely. Táto činnosť viac zľudovela od konca deväťdesiatych rokov 20. storočia sprístupnením dostupnosti cirkevných matrik na internete, keď do systému cirkevných matrik vstúpila Genealogická spoločnosť Cirkvi Ježiša Krista neskorších dní, tzv. Mormoni, ktorá zverejnila mikrofilmy matrik aj zo slovenských archívov. Išlo o oficiálny postup po dohode Ministerstva vnútra SR so spomínanou spoločnosťou. U nás sa týmto riešil akútny

nedostatok snímacej techniky a nutnosť ochrany originálnych dokumentov a súčasne sa riešila dostupnosť k informáciám z nich. Zo spomínaných inštitúcií a združení si zaslúži viac pozornosti občianske združenie Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť v Martine (SGHS).

Aktivity SGHS v Martine

Spoločnosť zásluhou dobrovoľníkov existuje a vyvíja činnosť už 31 rokov, čiže jej vznik sa datuje rokom 1991. Spočiatku ju prichýlila Matica slovenská v Martine, v súčasnosti ju zastrešuje Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav v Martine. Spoločnosť podporuje záujemcov o genealógiu, heraldiku a príbuzné disciplíny, osobitne tých, ktorí skúmajú pôvod a príbuzenské vzťahy slovacikálnych rodín a osobností. Členská základňa je kolísavá od 170 po 600 platených členov, príčinou je aj skutočnosť, že po získaní základných vedomostí záujemcovia sa samostatne púšťajú do tejto činnosti bez akejkoľvek organizovanosti. A to je vlastne aj jeden z cieľov spoločnosti poskytovať odborné rady a konzultácie. Aktívnou súčasťou a odbornou záštitou sú univerzitní profesori Jozef Novák a Leon Sokolovský, súčasným predsedom je Radoslav Ragač a tajomníkom spoločnosti je Milan Šišmiš mladší.

Časť jej činnosti je zameraná na vedecké a vzdelávacie podujatia, ktoré sú celkom úspešné. Konferencie sa uskutočňujú raz ročne v Martine s hojnou návštevnosťou v budove Slovenskej národnej knižnice. Odborné prednášky sú publikované vo vlastnom časopise Genealogicko-heraldický hlas. Za tie roky odznali skutočne zaujímavé prednášky, ktoré priniesli nové poznatky, rodové a rodinné súvislosti z nášho prostredia, ale aj o rodoch a osobnostiach zo zahraničia, o osobách so slovenskými koreňmi, napríklad o slávnej herečke nemého filmu, Negra Poli so slovensko-poľskými koreňmi. Otec pochádzal z obce Nesluša. Leopold Sondy Sonnenschein, narodený v Mecheniciach v roku 1893, bol psychoanalytikom pôsobiaci krátky čas v Budapešti a potom vo Švajčiarsku, je objaviteľom rodinného nevedomia, ktoré nosíme v sebe. Odborníci ho dávajú na úroveň svetoznámych psychiatrov Freuda a Junga. Herečka Audrey Hepburn, jej stará mama Anna Welsová sa narodila v Kovarciach v roku 1868.

Iný typ prednášky bol o genetických testoch v genealogickom výskume. V tomto kontexte v roku 2006 odznala veľmi zaujímavá prednáška pána Vla-

dimíra Feráka o využití genetiky v genealógii prostredníctvom DNA testov sledovaním chromozómu Y u mužov a určením príslušného haplotypu (najčastejši v Európe R1a) alebo zisťovaním mitochondriálnej DNA u matky.

V rámci samostatnej edičnej činnosti spoločnosť vydala viaceré úspešné publikácie. Pre záujemcov o genealógiu boli vítané Príručka ku genealogickému výskumu na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí, 1. a 2. zväzok, ktoré zahrňujú sériu prednášok zo skúseností profesionálnych genealógov, Paleografická čítanka, v ktorej sú prepisy i z cirkevných matrík, Magnátske rody v našich dejinách 1526 – 1948, Paulínyovci v slovenskej kultúre, Pálkovci, príbeh rodu garbiarskych podnikateľov z Liptova, Rodové postupnosti a ich grafický vývoj. V súčasnosti spoločnosť pripravuje do tlače Súpis rodových erbov a erbových listín na Slovensku, viažuce sa na slovenské šľachtické rody.

K úspešným aktivitám sa radí Súťaž o najlepšiu genealogickú prácu. V roku 2019 sa uskutočnil už 9. ročník. Súťaže sa môže zúčastniť každý, kto prejaví záujem a jeho práca vznikla v posledných troch rokoch. Cieľom je udržať záujem verejnosti o tento odbor a i takouto formou dostať prácu jednotlivcov do všeobecnej pozornosti. Deje sa tak vyhodnocovaním, drobným odmeňovaním a zverejňovaním anotácií všetkých prác v Genealogicko-heraldickom hlase, ale podstata je tá, že každá práca je verejne na konferencii zhodnotená odbornou komisiou po obsahovej, formálnej a technickej stránke, sú vytknuté chyby, prípadne poukázanie na ďalšie možnosti. Počet publikácií sa pohybuje pri jednej súťaži od 13 do 30. Dnes už väčšinou zasielajú do súťaže hotové publikácie vo zviazanej podobe, ale nie ja to podmienka. Spomínané práce sú záležitosťou osobnou, rodinnou, rodovou, ale zároveň sa zaplňajú parciálne hluché miesta v našej histórii dotýkajúc sa všetkých spoločenských vrstiev. Zoznam prác by bol dlhý. Príkladom sú tituly Medzi mlynmi a bankami. Genealógia rodu Makovickovcov, z poslednejších Rod Tačovský na Slovensku a rod Tasovský na Morave alebo Rod Hudec z Nitry. Autori zachytávajú rodové súvislosti z rôznych sociálnych vrstiev a skupín - Šaškovci, výrobcovia organov, Hirnerovci, o lesných robotníkoch nazývaných huncokári alebo Opáloví králi. Účastníci jeden exemplár odkladajú do archívu spoločnosti v Martine. Počas všetkých ročníkov evidujeme okolo 165 prihlásených originálnych prác svojím zameraním čisto genealogické alebo s prevládajúcim genealogickým textom, čomu prislúchalo viac než 100 autorov.

Spoločnosť sa nezaobera priamo vytváraním programov, nemali sme a nemáme medzi sebou takého špecialistu. Dávame však priestor aj prednáškam informačného charakteru o softvéroch, ale je na záujemcoch, čo si zvolia, alebo z ktorých webových stránok budú získavať informácie a je ich dosť. Táto softvérová činnosť už pracuje na komerčnej báze a je na jednotlivcovi, aký program si vyberie, ak cíti jeho potrebu. Spočiatku sa najviac využíval a dávali sme do pozornosti Brother's Keeper pretože mal preklad i do slovenčiny a český softvér Ancestry. Pribudli programy, ale vždy platí, že kvalita programu rastie nielen funkciami, ale kvalitnými informáciami, ktoré doň vložíme.

Drobnosti z výskumu genealóga

Dnes je hlavné ťažisko štúdia buď v štátnych archívoch, alebo zo stránok Familysearch.org. od spomínanej genealogickej spoločnosti. Mikrofilmy v archívoch sa študujú v bádateľni na čítacích prístrojoch, takže treba sa dopredu objednať. Cirkevné matriky do roku 1895 a štátne matriky do roku 1906 sú uložené v siedmich štátnych archívoch a časť zo štátnych archívov je na ich pracoviskách (bývalé okresné archívy). Cenníky sú uverejnené na internete.

V praxi sa genealóg stretáva s bežnými i kurióznymi zápismi a zaujímavosťami. Prvý pohľad nabáda, že ide o schematické, často nie veľmi sýte zápisy, ale je veľmi dôležité detailne sledovať všetky záznamy v riadku. O každej kolónke by sa dalo samostatne hovoriť. Pri priezviskách sa stretávame s veľkou variabilitou. Tu hrá hlavnú úlohu úradný jazyk, fonetika, príméná, prezývky, chyby zapisovateľa z nepozornosti. Problém môže vzniknúť pri priezviskách manželiek v prípade, ak mala postupne niekoľkých manželov, vždy sa malo meniť aj priezvisko, ale zapisovateľ použil napr. pri zápise úmrtia priezvisko, ktoré sa najbežnejšie používalo medzi ľuďmi a ak nebol uvedený posledný manžel, bádateľ ľahko prehliadne hľadanú osobu. V matrikách obce Veľké Chyndice, kde sú veľmi početné priezviská *Mikle*, *Mikla*, *Mikláš* bez detailného sledovania príméní s najrôznejšou variabilitou - *nedeľa*, *matykó*, *krumpliš*, *kuci*... vzniká rébus a ľahko môžeme opustiť sledovanú líniu. V Červenom Hrádku je veľmi rozšírené priezvisko *Šabík*. Ide väčšinou o autochtónne obce v minulosti bez častejších kontaktov s okolím. Ak chceme robiť výskum v takýchto obciach širším vývodom, tak nakoniec sa dopracujeme k poznatku, že takmer všetky rody v obci sú spríbuznené. Môže sa stať, že dôjde nečakane k zmene priezviska. Rod *Klamárovcov* v Nevidzanoch sa v jednej generácii zmenil na *Kramárovcov*, pričom to boli roľníci. Zrejme chybou zapisovateľa.

Z Rohožnice, dnes Veľký Ďur, pri sobáši má nevesta priezvisko Bélik, pri narodení dieťaťa zápis tejto osoby je už Fehér, čiže preložené do maďarčiny. Priezvisko *Krnčan*, čiže obyvateľ pôvodom z obce Krnča, maďarská podoba *Krnčan*, neskôr *Krnčsek*. Predkovia sa dostali do maďarského prostredia a úradne i foneticky sa zmenili na *Krincsan*, *Krencsan*, *Krencsany*, *Krencsey*. Pôvod zmeny bol v tom, že občan hovoriaci maďarským jazykom má problém naraz povedať štyri spoluhlásky za sebou, preto vsúva do slova samohlásku. Ku cti pána farára slúži, že v jednej generácii pri narodení Jozefa napísal do poznámky, že on sa v skutočnosti volá *Krnčan*. Takýchto príkladov by bolo veľa, preto treba obozretnosť. Koncom 19. storočia pod vplyvom politickej situácie dochádzalo k častým úradným zmenám priezvisk, ktoré našli dodatočný odraz aj v matrikách. Pomadžarčovanie priezviska je v poznámke potvrdené citovaním rozhodnutia uhorského ministerstva vnútra o zmene.

Stretávame sa s dodatočnými zápismi o úmrtí vojakov, s netradičnými príčinami úmrtia, napr. učen padol do plného kvasného suda, utopil sa. Vo Valašskej Belej, kde väčšinou žili drotári, doma zostávali len ženy, deti, starci a ovce a zápis k otcovi - túla sa kdesi v Uhorskej krajine. Genealógovi pomáha pri zápise zisťovanie širších historických súvislostí. V matrike Veľký Cetín sa vyskytli pri sobáši a úmrtí častejšie zápisy o vojnových invalidoch. Pri hľadaní súvislostí sa vynorila náväznosť na prusko-rakúsku vojnu v rokoch 1756 až 1763 a títo muži z obce boli naverbovaní do bojov do holičského husárskeho pluku. V spomínaných bojoch bolo zmrzačených 40 000 vojakov.

Veľa napovedia i poznámky a práve tie sa vymykajú schematizmu. Existujú i poznámky mimo poznámok. Dvaja bratia *Delingovci*, učiteľ a farár, sa prisťahovali do Pukanca a susednej obce. Po čase sme natrafili na náhodnú poznámku na náhodnej strane matriky mimo zápisov, ktorá napovedala, že sa prisťahovali z obce Turany. Po archívnom výskume v bytčianskom archíve sme zistili, že obec vyhorela a obyvatelia sa odsťahovali do iných dedín. Poznámky napovedia viac o rodinných vzťahoch. Stáva sa, že je k strane v matrike prilepený alebo odpísaný dišpenz. Týka sa oslobodenie od cirkevného zákona, že sa najbližší príbuzní do prvého kolena nemohli zosobášiť, vrchnosť zamietala, ale aj udeľovala písomné výnimky. To navádza bádateľa presnejšie sledovať príbuzenské vzťahy. Písomný zápis pri sobáši, že je osoba odhlásená z predošlej farnosti, napovedá o možnom pôvode. Treba využívať všetky drobné nápovedy, aby dokreslili osobu a chýbajúce údaje k nej. Nemali by uniknúť poznámky

o osvojení si dieťaťa alebo o dodatočnom legalizovaní, keď tabuizovaný otec sa ním stal z vlastnej vôle úradne až neskôr.

K omylom pri výskume môže dôjsť aj prelínaním sa vekových kategórií. Syn mal vlastné deti, ale v manželstve jeho otca sa ešte tiež rodili deti a ak je otec a syn rovnakého mena z jednej dediny pri zápise úmrtia dieťaťa môže sa stať, že bude omylom priradený nepravému otcovi. Vyskytujú sa veľké rozdiely vo vekových kategóriách pri sobášoch. Je to dané prírodou, že muži tu majú navrch. Brali si aj o 20-30 rokov mladšie ženy. Dôvodom boli časté úmrtia manželiek pri pôrodoch a chorobách a takto sa otec snažil zabezpečiť potrebnú starostlivosť o polosiroty. To vedie k sledovaniu dlhších časových úsekov pri zápisoch. Zaujímavý bol rodostrom jedného pána policajta, ktorý požiadal o jeho vypracovanie s tým, že pri starej mame nevie manžela. Podarilo sa nám zachytiť niť do minulosti. Tam sa deti v sledovaných rodinách rodili bez zápisu otcov ako ilegálne a tak isto aj pri jeho starej mame. Keď si prevzal výsledok práce na otázku, či pozná svojho otca, odpovedal - nepoznám. Boli to generácie úplného matriarchátu. Stáva sa, že vieme o existencii osoby, ale nenájdeme úmrtie. Zo severných žúp chodievali ženci a žnice na žatvu do južných oblastí a počas obdobia žatvy niekde v južnej obci osoba umrela, tam ju aj pochovali bez dodatočnej ohlášky na faru, kde bol trvale príslušný. Dost' časté sú takéto prípady pri mendíkoch (služiaci siroti) na východnom Slovensku. Pri viacerých nepoznali priezvisko, ani pôvod, stávalo sa, že boli nájdené zamrznuté pri ceste a obce sa dohadovali, kto a ktorá fara ich má pochovať.

Smutný je pohľad na matričné stránky zachytávajúce epidémiu cholery, ktoré prichádzali v niekoľkých vlnách. Jedna z najväčších bola v roku 1831, keď páni farári a hrobári nestačili pochovávať, keď v priebehu 2-3 dní neraz vymreli všetci členovia rodiny alebo pohľad na zápisy zomrelých ľudí v Komárne po zemetrasení v roku 1763, zahynuvších pod troskami vlastných domov. V takýchto prípadoch sa natrvalo popretŕhali niektoré rodinné väzby a rodové línie.

Aj z tejto malej ukážkovej pestrosti vidieť, že ide o zložitejšiu prácu s rôznymi nástrahami a zaujímavosťami, a keď pripočítame k tomu ešte jazyk zápisov- latinčinu, nemčinu, maďarčinu a hebrejčinu, týmto má genealóg o pestrú prácu postarané. Dúfame, že práve aj tento Váš program a parciálny výskum uľahčia a zjednodušia postupy genealógov a súčasne prispievajú do mozaiky slovenských dejín.

Pramene:

Genealogicko-heraldický hlas: Výročné správy SGHS a hodnotiace správy súťaže o Najlepšiu genealogickú prácu.

Osobný archív autorky. Nitra, 24.9.2022

Summary

Genealogy in Slovakia and the share of the Slovak Genealogical and Heraldic Society in Martin on its development

Genealogy as one of the auxiliary historical sciences lives an active life in Slovakia. In the beginning, institutions dealing with the relevant field are listed, namely universities, State Archives managed by the Ministry of the Interior, civic associations, private companies and individuals. Availability of church and state registers is in the state archives and on the Familysearch.org website in the form of microfilms and scans. The most active company for a long time is the Slovak Genealogical-Heraldic Society® in Martin, founded in 1991, which develops several activities. It organizes scientific and educational events. Its conferences take usually place in the building of the Slovak National Library in Martin, which overroofs this company. The lectures bring closer not only domestic families and personalities, but also well-known personalities with roots and family ties connected to Slovakia - actresses Negra Poli and Audrey Hepburn, psychoanalyst Leopold Soudy-Sonnenschein. Several publications resulted from the publishing activities of the company. The competition for the best genealogical work found many supporters. More than a hundred authors with 165 works participated in the three-year periodicity for nine years. The pieces of work are assessed by an expert committee. Annotations from them are published in their own Genealogicko-heraldický hlas magazine. The second part of the lecture is devoted to the curiosities of the author's active work, in which she illustrates problems with surnames, unusual and random information, mainly in notes. She emphasizes the need to examine records in broader historical contexts, which enriches the view of the examined person or family.

Mgr. Šarlota Drahošová, archivárka – narodená. 10. 11. 1951 v Tajnej, okres Nitra, študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po ukončení štúdia v roku 1977 začala pracovať v Štátnom oblastnom archíve v Nitre, od roku 1984 riaditeľka archívu. Popri organizačných a odborných prácach (vypracovávanie inventárov a katalógov z archívnych dokumentov z oblasti Tekovskej a Nitrianskej župy a predarchívna starostlivosť a vyradovanie písomností z organizácií) podieľala sa z archívnych fondov oblastných osídľovacích úradovní na vybavovaní mnohopočetných žiadostí k výmene obyvateľstva po II. svetovej vojne medzi Maďarskom a Československom. Vzhľadom na uloženie originálnych cirkevných matrik v štátnych archívoch medzi základné činnosti patrilo vyhotovovanie genealogických rešerší pre záujemcov zo zahraničia. Tejto činnosti sa venuje záujmovo i na dôchodku ako členka výboru Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti v Martine, kde pracuje ako predsedníčka Komisie pri vyhodnocovaní genealogických prác v súťaži o najlepšiu genealogickú prácu. Do činnosti spoločnosti naďalej prispieva prednáškami a článkami genealogického charakteru. Publikovala články s historickou tematikou, je spoluautorou dejín obcí z okolia Nitry a Vrábľa.

29. 9. 2022

12. Skúsenosti a poznatky genealóga pri tvorbe rodokmeňov na Slovensku

Vladimír Petrovič

Na úvod mi dovoľte malé odbočenie od témy, ale ako vyštudovaný archivár musím pri tejto príležitosti otvoriť aj otázku vývoja a postavenia archívnictva na Slovensku.

Je mi smutno z toho, ako sa vyvíjalo slovenské archívnictvo počas mojej profesionálnej kariéry regionálneho historika, archivára, genealóga. Na Slovensku sú bohužiaľ archívy a archívnictvo posledných 30 rokov zanedbávané, na okraji záujmu v systéme Ministerstva vnútra SR a spoločnosti. A len obetavá práca „obyčajných“ archivárov drží celý systém nad vodou.

Na jednej strane si prečítate, citujem: *„Archívy v SR tvoria pevnú súčasť kultúrneho a vedeckého dedičstva, pretože uchovávajú významné dokumenty k dejinám Slovenska a Slovákov. Zaslúžia si ochranu a našu úctu ako pamäť národa v zrkadle vekov.“* Ale na druhej strane ich zriaďovateľ a „finančmajster“ ministerstvo vnútra absolútne nerešpektuje túto skutočnosť a archívy živia. Je to šokujúce !!! A to nie je len môj názor, pretože stačí si prečítať v médiach správu TASR, ktorú vydala 3.6.2022, kde samotné MV SR potvrdzuje moje slová. Citujem: *„Archívne dedičstvo SR, uložené v štátnych archívoch, si vyžaduje zásadnú zmenu prístupu v starostlivosti, upozorňuje MV SR. Súčasný nevyhovujúci stav má riešiť Koncepcia rozvoja štátnych archívov s výhľadom do roku 2028, ktorá je v medzirezortnom pripomienkovom konaní. Ako však upozorňuje rezort, stanovené ciele môže dosiahnuť iba s dostatkom finančných prostriedkov.“*

Do modernizácie a rozvoja štátnych archívov sa desiatky rokov neinvestovali finančné prostriedky, čím sa vytvoril spoločenský dlh napriek tomu, že štátne archívy sú základnou zábezpekou historickej a právnej kontinuity štátu skonštatoval rezort.

Najdôležitejšia a najrozsiahlejšia časť archívneho dedičstva SR je podľa MV SR vážne ohrozená a to najmä pre nedostatočné priestorové a materiálne

technické zabezpečenie, slabú ochranu archívnych dokumentov i nedostatok ľudských zdrojov a ich nízke finančné ohodnotenie.

Cieľom koncepcie je digitalizácia a modernizácia štátnych archívov, ale aj modernizácia procesu konzervovania a reštaurovania archívnych dokumentov. Rezort navrhuje napríklad komplexnú rekonštrukciu Slovenského národného archívu, vybudovanie ôsmich nových vysokokapacitných úložných priestorov štátnych archívov, dobudovanie funkcionalít Elektronického archívu Slovenska či online sprístupnenie archívnych dokumentov. Ministerstvo upozorňuje, že dosiahnutie cieľov národnej koncepcie závisí najmä od možnosti získania finančných prostriedkov z európskych zdrojov a množstva financií zo štátneho rozpočtu. Prijatím a realizáciou navrhovaných riešení by sa zásadným spôsobom skvalitnili podmienky všetkých štátnych archívov a dostali by sa na úroveň európskych a zahraničných archívov," deklarovalo ministerstvo. " /2

Prepáčte, to je všetko, čo som na úvod chcel vo všeobecnosti povedať k archívom a archívnictvu na Slovensku, aby ste aj vy vedeli, že aj v tejto oblasti nie je všetko s kostolným poriadkom. A v tomto naozaj nelichotivom stave som prežil takmer celú moju produktívnu dráhu genealóga. No, čo ja, ja som na to všetko pozeral „zvonku“, ale predstavte si celú armádu mojich kolegov, kolegýň, ktorí toto obdobie zažívali a zažívajú na vlastnej koži. Vo väčšine vysokoškolsky vzdelaní ľudia so smiešnou mzdou, mnohokrát v neútulných priestoroch s predpotopnými materiálnymi podmienkami. Keď si to človek uvedomí, musí „smeknout klobouk“, ako hovoria bratia Česi. Pretože asi väčšinu archívárov v archívoch drží ich zanieťenie pre túto nádhernú prácu.

Ja som sa genealógom nestal cielene, ale z donútenia. Sedem rokov po ukončení štúdia na VŠ som vydržal pracovať v pozícii historika v Záhorskom múzeu v Skalici. Štúdium archívnictva som bral ako podpornú barličku, aby som sa stal vynikajúcim regionálnym historikom na Záhori. To sa mi aj spomínaných sedem rokov darilo. Región Záhoria a jeho génius loci nosím v srdci. No v ťažkých ekonomických podmienkach v oblasti kultúry som sa snažil zapojiť do verejného života. Ale poznanie fungovania procesov v štátnej správe a v samospráve na vlastnej koži ma katapultovalo do genealogickej praxe. Od roku 2006 som sa začal naplno venovať tvorbe rodostromov a rodinnej histórii. Utiahol som sa do tohto sveta, z ktorého som už nevyšiel. Teda ak nepočítam moje altruistické aktivity v oblasti kultúry, športu a samozrejme rodiny.

Nuž a teraz k samotnej práci genealóga v slovenských archívoch

Tiež nie je jednoduchá a to, čo som predostrel vyššie, sa muselo odraziť aj na predpisoch a nariadeniach, ktoré panujú v slovenských archívoch. Samozrejme, to sa priznám, využíval som celý čas ako vyštudovaný archivár moje osobné kontakty, aby mi bolo umožnené „normálne štúdium“ v slovenských archívoch. Ale aj táto moja profesionálna spolupatričnosť niekedy a niekde nestačila (všetko je samozrejme o ľuďoch) a musel som sa boriť niekedy s nezmyselnými vnútornými poriadkami, predpismi ako každý obyčajný bádateľ. A pritom stačilo prekročiť hranice do ČR a cítil som sa v archívoch „ako kráľ“. Aby som uviedol príklad a skonkretizoval. V českých archívoch sa mi nikdy nestalo, aby mi archivári nevyšli v ústrety v dodatočnom doobjednaní si ďalšieho materiálu ku štúdiu. A to i v prípadoch, kedy som prekročil stanovené limity. V slovenských archívoch to tak samozrejme nebolo. Čo sa týka špeciálne genealogických prameňov, na rozdiel od Slovenska v Čechách neplatíte za nazretie do matrik, neplatíte 13,27,- eur denne za to, že si chcete urobiť pre vlastnú potrebu nejaký digitálny snímok archiválie, aby ste si ju mohli v pokoji doma preštudovať, resp. preložiť. Ono, v pohode a rád by som tieto taxy platil, ak by zostali tieto financie v archívoch.

A čo sa týka konkrétneho štúdia. Už v 90. rokoch začala éra digitalizácie, resp. prefotenia matrik na mikrofilmy. Ako to u nás prebehlo, spomenula pani Drahošová predo mnou. Udialo sa to vďaka financiám od „mormonov“ a nasadeniu slovenských archivárov. Pre mňa a iste aj pre mnohých iných bádateľov bolo oveľa vzrušujúcejšie a samozrejme aj lepšie, ak som mohol v rukách držať originál matriky či iné archívne materiály a listovať v nich (ale chápem, prečo bola digitalizácia potrebná a že súvisí aj s ochranou originálov). Na druhej strane nám éra digitalizácie veľmi zjednodušila prácu a najmä odpadá cestovanie a prihlasovanie sa do poradovníkov, aby ste mohli zasahnúť v archívoch za staré čítačky mikrofilmov (čítačky na mikrofilmy – opäť kapitola sama o sebe svedčiaca o nepripravenosti slovenského archívnictva na 21. storočie). Táto digitalizácia matrik, ich sprístupnenie na internete prostredníctvom stránky [www. familysearch.org](http://www.familysearch.org) však už prebehla vďaka „mormonom“.

K tomu by som len podotkol, že pravdepodobne tu všetci viete, akým spôsobom sa staré cirkevné matriky dostali do československých archívov. Ale ak by nie, zasa si dovoľím malú odbočku. Cirkevné matriky sa do štátnych oblastných archívov dostali asi v dvoch hlavných vlnách. Tá prvá bola v 50. rokoch

20. storočia, kedy museli cirkvi na základe zákona č.268/1949 Zb. o matrikách s účinnosťou od 1.1.1950 a na základe rozhodnutia MV z roku 1951 odovzdať staršie matriky až po tie živé, čiže tie, do ktorých sa ešte zapisovalo a tieto matriky boli v roku 1952 deponované do šiestich krajských archívov (BA, Nitra/Bojnice, Žilina/Bytča, Banská Bystrica, Košice a Prešov).

Čiže boli to matriky od najstarších matričných čias (na Slovensku od 17. storočia), väčšinou po rok 1895 s rôznymi presahmi. Samozrejme, že v cirkvách sa našlo dosť farárov a jednotlivcov, ktorí tento zákon a rozhodnutie MV odignorovali, resp. neodovzdali všetky matriky, a preto sa v 70. rokoch 20. storočia v podstate „dozbierali“ tie, ktoré si cestu do štátnych archívov v prvej vlne nenašli. No a samozrejme aj v ďalších rokoch sa podarilo do štátnych archívov dostať niekoľko matrik, ktoré sa nepodarilo získať ani v druhej vlne a doplnili tak zbierku. „Nedávno“ začala akcia a do štátnych okresných archívov, dnes pobočiek, sa sťahujú zo štátnych matričných úradov štátne matriky, ktoré sa začali v Uhorsku viesť od roku 1895. Momentálne našli svoje miesto v archívoch matriky prvého decénia a samozrejme ich presun bude pravdepodobne pokračovať ďalej.

A teraz späť k práci genealóga v slovenských archívoch, respektíve dnes v už pomerne slušne zdigitalizovanom svete. Môj pocit je, že v tejto oblasti taktiež zaostávame za susedmi, ale to by vedeli objektívne zhodnotiť samotní archivári. Vďaka už spomenutým mormonom máme k dispozícii nielen zdigitalizované matriky prístupné na internete, ale „mormoni“ robia ďalšiu dôležitú aktivitu a to indexáciu matrik. Krstné, rodné záznamy sú už zindexované a momentálne sa na stránka Family search objavujú už indexované sobášne a úmrtné matriky. Samozrejme vďaka jazykovej odlišnosti a žiadnym skúsenostiam dobrovoľníkov, ktorí túto prácu robia sú indexy nepresné, ale myslím si, že významne pomôžu genealógom sa vo väčšine prípadov zorientovať.

Základným prameňom sú teda **matriky**, ktoré sa delia podľa vierovyznaní na katolícke, gréckokatolícke, evanjelické, židovské, pravoslávne a kde tu sa nájdu aj matriky ďalších reformovaných cirkví. No a podľa zápisov na krstné, sobášne a úmrtné. Okrem matrik využíva genealóg pri svojom bádani aj ďalšie **mimomatričné pramene**. Sú medzi nimi najmä moderné sčítania obyvateľov (v Uhorsku k prvému takému sčítaniu prišlo v rokoch 1868 až 1869, no z niektorých žúp nachádzajúcich sa na Slovensku sa sčítacie hárky z tohto prvého moderného sčítania obyvateľov nezachovali, čo je škoda), súpisy obyvateľov

(zdigitalizované sú napríklad daňové súpisy z rokov 1715 a 1720), rôzne daňové a portálne súpisy, urbáre, súpisy šľachty, súpisy slobodníkov, ale genealóg sa vie potešiť aj z mestských kníh, cechových písomností a pod. Veľmi zaujímavým materiálom ku doplneniu genealogického bádania sú aj katastrálne knihy, ktoré sa zachovali od konca 19. storočia a nájdete ich uložené v Ústrednom archíve geodézie a kartografie. Čo sa týka 20. storočia, cenným genealogickým prameňom sú zoznamy padlých vojakov v prvej svetovej vojne. Sem – tam narazí genealóg pri majetkových sporoch šľachtických rodov aj na súpisy poddaných v starších obdobiach. Ja poznám taký spor na Holičsko-šaštínskom panstve, kde sa nevedeli medzi sebou dohodnúť Czoborovci, Bakičovci a Révaiovci a do sporu sa musel vložiť aj kráľ prostredníctvom kráľovskej komisie a jej rozhodnutie z roku 1554 je zaujímavým pohľadom do štruktúry poddanského obyvateľstva na Holičsko-šaštínskom panstve, lebo okrem majetkov prišlo k rozdeleniu aj jednotlivých poddaných medzi konkrétnych členov spomenutých rodov.

Čo sa týka **klientely**, s ktorou prichádzam do styku, nedá sa vôbec špecifikovať, aká kategória ľudí má o históriu vlastnej rodiny záujem. Je to asi z každého „rožka troška“. Samozrejme sú medzi nimi dobrodruhovia a sebestrední ľudia, ktorí si chcú potvrdiť, že v ich žilách koluje modrá krv, alebo by ju tam radi videli. Sú medzi nimi ľudia, ktorí sa aj z toho psychologického hľadiska snažia niekde ukotviť. Sú medzi nimi ľudia, ktorí sa zaujímajú najmä o zdravotný stav svojich predkov, čiže sú pre nich dôležité informácie, na čo ich predkovia zomierali. Sú medzi nimi ľudia, ktorí by radi zistili, či náhodou nie sú príbuzní s niektorými slovenskými či českými historickými osobnosťami .... čiže to spektrum, prečo sa človek začne zaujímať o svojich predkov, je široké. A samozrejme sú medzi nimi ľudia, ktorým nestačí, že poznajú svojich starých rodičov, ale úprimne sa zaujímajú aj o generácie pra pra rodičov. Zaujímajú sa o svoje korene a aké posolstvo história ich rodiny nesie.

Ako získavam zákazníkov, to je kapitola sama o sebe. Niekedy som mal vlastnú stránku a spoliehal som sa na digitálny svet. Stránka ABAVUS však už roky nefunguje. Ale som členom SGHS (Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti) a snažím sa svoju prácu robiť profesionálne, poctivo a čo najlepšie ako viem. Ako príklad môžem uviesť výskum detvianskeho rodu Chlebničan, kde som dostal možnosť zapojiť sa do veľkého výskumu ako druhý v poradí. Prvé klientove slová pri zadávaní objednávky boli, že preňho „peniaze

nehrajú roľu“. No ja som sa výskumu zhostil seriózne, poctivo ku spokojnosti klienta, pretože nemám vo zvyku vytvárať náklady navyše a držím sa striktnie toho, že spokojnosť musí byť na oboch stranách.

Komunikáciu s klientmi sa snažím viesť v osobnej rovine, čiže ak ma aj niekto osloví prostredníctvom emailu alebo telefonicky, vždy sa snažím stretnúť sa s klientom, a tak začať rozprávať o celom systéme našej spolupráce. Vysvetlím mu základné pojmy, ktoré genealógia pozná a základné možnosti výskumu. Tak sa dozvie, že rodopisné bádanie vychádza od jedinca- príslušníka rodu buď ako ploditeľa (rodiča), alebo splodeného (zrodeného) a podľa toho skúma jeho rodinné vzťahy k predkom (**ascendentom**) alebo k potomkom (**descendentom**). Súhrn predkov jedinca (probanta) sa nazýva **vývod**. Postupuje sa smerom dozadu, do minulosti. Počet predkov sa v každej predchádzajúcej generácii zdvojnásobuje.

Vývod zvykol byť hodnotený obzvlášť po právnej stránke, keď išlo o nástupníctvo na trón, zverenectvo či dedičstvo, v dnešnej dobe je dôležitou pomôckou pri biologickom a sociologickom skúmaní, ukazuje vplyvy dedičnosti a znázorňuje vzájomné prestupovanie najrôznejších spoločenských vrstiev v jednotlivých rodoch. Týmto spôsobom realizujem väčšinu výskumov.

Potomstvo jednotlivca (páru jedincov) sa nazýva **rozrod**, pokiaľ ide o všetkých potomkov po meči aj po praslici alebo **rodokmeň**, pokiaľ sa prihliada iba k potomkom mužských členov (t.j. k osobám s rovnakým rodovým menom). Pokrvstvo označuje osoby pochádzajúce od jedného predka. Označuje sa v stupňoch a ten sa počíta podľa počtu generácii. Príbuzenstvo (inak aj švagrovstvo) vzniká ako dôsledok uzavretia manželstva.

Samozrejme, jedna z prvých otázok, ktorá vždy padne, je otázka, čo taký genealogický výskum stojí. Vždy mám rovnakú odpoveď, že je príliš skoro rozprávať sa o konkrétnej cene, ale orientačná cena takéhoto výskumu sa pohybuje od tisíc do dvoch tisíc eur. Cena závisí na mnohých faktoroch, či už sú to geografické podmienky, v ktorých sa rodina pohybovala, či klientovi stačí ísť len po hlavných líniách, alebo chce širší záber, čiže od šírky, akou cestou budeme genealogický výskum realizovať. Cena môže byť aj nižšia pri čiastkových výskumoch, ale i vyššia v prípadoch širšieho záberu s využitím mimomateričných prameňov. Vo väčšine prípadov si dohadujem hodinovú sadzbu na

výskum (momentálne 15,- eur/hodina), v zopár prípadoch (vo väčšine to bolo pre ľudí, ktorí sa držali hesla: „Podľa seba súdim teba“, čiže apriori sa báli toho, že ich budem chcieť oklamať, okradnúť), cenu určujem „jednotkovo“, za každý relevantný nájdený matričný záznam suma. Dnes nájdenie rodného krstného záznamu 8,- eur, sobášneho záznamu 12,- eur, úmrtného záznamu 16,- eur (to sú aktuálne ceny, kedysi som mal jednotkovú cenu pre všetky záznamy, čiže rodný, sobášny a aj úmrtný 10,- eur). Samozrejme, že je to aj so spracovaním nájdeného záznamu.

Na úvod mi klient dá podklady, z ktorých sa pri výskume môžem odraziť, resp. mi dá splnomocnenie a ja si tie podklady zaobstarám vo vlastnej réžii. Keď zistím, že sa výskum dá zrealizovať, vystavím klientovi zálohovú faktúru. Po jej uhradení začínam s výskumom. Zálohová faktúra môže byť rôzna a záleží na dohode s klientom. Samozrejme, záleží aj na akom výskume sa dohodneme. Či chce len čiastkový alebo kompletný (to je taký, kde zisťujem všetky informácie o príslušnom rode, čiže zapájam aj všetky mimomatričné pramene, spomenul som ich vyššie). Jednoducho prevetrám všetky archívne fondy, z ktorých sa dá poskladať komplexná informácia o rode.

Takže postupne realizujem výskum a po vyčerpaní zálohy sa stretám s klientom, predkladám mu informácie, ktoré sa mi podarilo získať, informujem ho, čo ešte všetko predpokladám, že by sa dalo zistiť, ktoré fondy sú ešte k dispozícii, pýtam sa ho, čo ešte chce doplniť a takto vo vzájomnom dialógu sa postupne dopracovávame k finále a tým je záverečná správa z tohto výskumu.

A tu potom už záleží na klientovi, čo so záverečnou správou a mojím grafickým výstupom, ktorý nespracúvam v žiadnom genealogickom programe, ale si ho budujem v grafickom programe corel 11. Dokážem ponúknuť klientovi **grafické spracovanie vo forme knihy a grafické spracovanie rodostromu**, pretože spolupracujem s niekoľkými grafikmi a grafickými štúdiami, alebo si klient poradí sám s mojou záverečnou správou a s grafickým výstupom rodostromu v spomínanom coreli alebo Pdf-ku.

Štatistiku uskutočnených výskumov som si začal viesť až od roku 2011 a odvtedy mám na svojom konte viac ako 80 genealogických štúdií rôzneho rozsahu. **Záverečná správa** samozrejme obsahuje aj prepisy a foto všetkých získaných matričných záznamov.

Na záver mi ešte dovoľte pripomenúť, že svoje vedomosti odovzďavam a ponúkam aj formou **kurzov**. Tých som absolvoval niekoľko a nasledujúci ma čaká od októbra v moravskom Hodoníne. Je to základný 16 hodinový kurz, ktorým naučím záujemcov o históriu svojej rodiny pohybovať sa vo svete genealogických prameňov a navediem ich na cestu, ako si svoj vlastný rodostrom zostaviť.

Poznámky

1. <https://kmkt.sk/kontexty/dejiny-archivneho-systemu-na-slovensku-a-archivy-v-slovenskej-republike-v-sucasnosti/>
2. <https://www.teraz.sk/slovensko/rezort-vnutra-archivne-dedicstvo-si/638122-clanok.html>

Summary

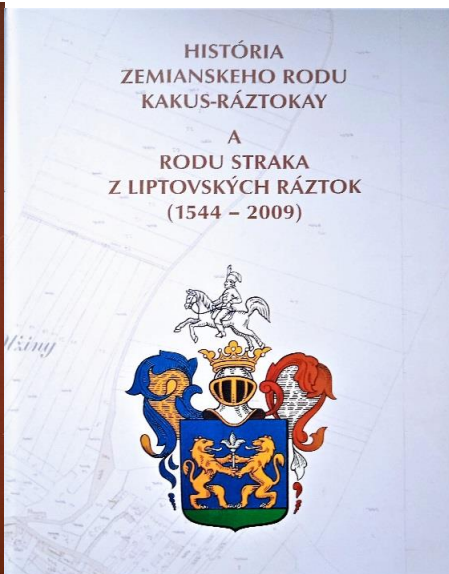
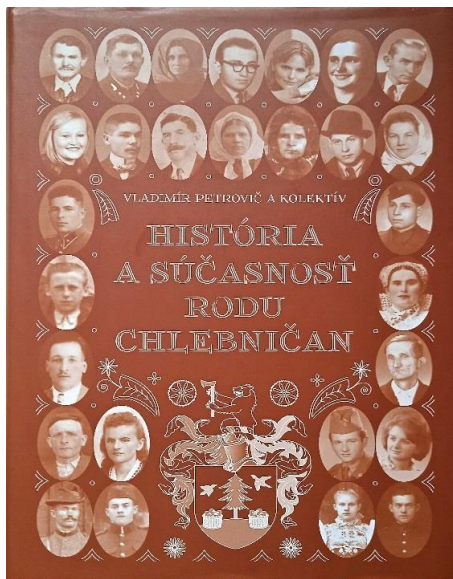
Experience and knowledge of a genealogist when creating family trees in Slovakia

In the beginning of the contribution, the author, as a trained archivist-historian, a graduate of FFUK in Bratislava, takes a critical stance on the current state of Slovak archival as a result of its 30-year development after 1989. He compares the level of equipment of the State Archives and the services provided in Slovakia and in the neighbouring Czech Republic. In the next part of the paper, the author describes the specific practice of genealogical research in archives. He informs about the issue of archiving basic genealogical sources - church registers, but also about the use of other non-register sources. He also describes the issue of practical recruitment of clients who are interested in researching their ancestors, their various motivations, and the method of preparing an agreement on conducting genealogical research of the client's ancestors.

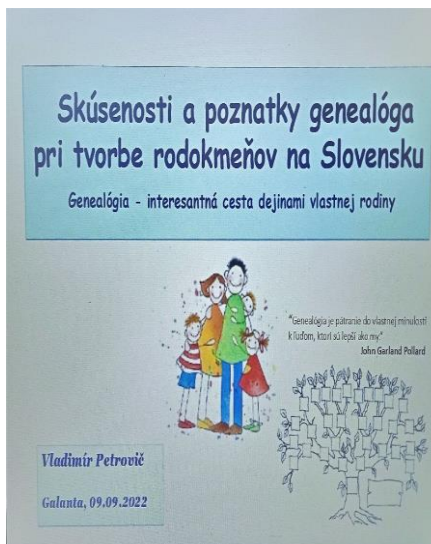
In communication with a specific client, he clarifies and explains basic terms and procedures to the client, or the scope of genealogical research depending on the client's requirements. He also concretizes the important, practical part of the agreement, concerning the price for research, he clarifies the pricing and specific prices for individual partial operations connected with the search for documents. The overall scope and complexity of a specific genealogical research as well as its final product depends on the requirements and financial possibilities of the client himself - including the possibility of final graphic processing of the family tree. In the end, the author also mentioned the fact that he also passes on his knowledge in the form of genealogy courses for those interested in this interesting sphere of human activity.

Mgr. Vladimír Petrovič, absolvent FFUK v Bratislave, odbor archívniectvo-história (1991). Začal pracovať ako regionálny historik v *Záhorskom múzeu v Skalici*. Publikoval viacero historických štúdií a článkov o Záhorí a pripravil niekoľko tematických regionálnych expozícií a výstav. Bol hlavným autorom a zostavovateľom knihy *Z dejín evanjelickej cirkvi a.v. v Skalici* (1997), spoluzakladateľom vlastivedného časopisu *Záhorie* a jeho výkonným redaktorom. V rokoch 2003 - 2006 bol viceprimátorom v Holiči. Podarilo sa mu oživiť kultúrny život v meste. Vytvoril a zrealizoval nové kultúrne podujatia – napr. *Rytierske hry na Holičskom zámku*, hudobné *Zámocké štvrtky*, či *Adventné dni*. V roku 2005 nadviazal na ním vytvorenú vysunutú expozíciu *Záhorského múzea v Holiči* venovanú *Holičskej manufaktúre* a z pozície viceprimátora na základe zbierkového fondu holičského mäsiara a mecéna 90-ročného Jaroslava Prilučíka založil a zrealizoval *Mestské múzeum Jaroslava Prilučíka s galériou Otu Kroupu*. Na Holičskom zámku zrealizoval *Mestskú galériu v Holiči*. V rokoch 2014 až 2020 bol tvorcom a spoluzakladateľom *Mestského múzea v Senici*. Na jeho základe vznikol a zrealizoval sa projekt zriadenia múzea, zamerania jeho činnosti aj scenár expozície, venovanej Českej ceste. Venuje sa aj básnickej tvorbe a organizovaniu kultúrnych akcií. Bol jedným zo zakladajúcich členov *Klubu autorov a priateľov literatúry* (2006) aj zostavovateľom, vydavateľom a mecénom *Zborníka I.*, ktorý vyšiel z príležitosti 500-dňovej existencie Klubu. Vydal básnickú zbierku *Cesty plné človečiny* (2009), inicioval vydanie *Antológie Klubu autorov a priateľov literatúry* (2011). Spolu s predsedníčkou Literárneho kruhu autorov Hodonínska (LKAH) Jarmilou Moosovou Kuřitkovou založil OZ *Po stranách Moravy*, ktoré od r. 2012 organizuje úspešný medzinárodný poetický festival rovnakého mena. Je jeho viceprezidentom. Pracuje vo svojej firme *8001 plus, s.r.o.*, ktorá sa venuje najmä genealogickým výskumom a muzeálnym aktivitám.

Príloha: ukážky finálnych diel autorových genealogických výskumov predkov konkrétnych klientov

Ukážka autorovej tvorby – návrh titulnej strany prednášky

13. Možnosti realizácie genealogických výskumov v rámci Ústredného archívu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku a v rámci cirkevných zborov Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku

Martin Kováč

Úvod

Možnosti genealogického výskumu v rámci Ústredného archívu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku (ďalej len ECAV) sú limitované jeho zameraním, množstvom a obsahom archívnych fondov, čo súvisí okrem iného hlavne s dĺžkou jeho trvania. Priamym predchodcom Ústredného archívu ECAV bol Archív Generálneho biskupského úradu (ďalej len GBÚ) ECAV, ktorý sa začal formovať v roku 1995. V tomto roku boli pre archív vyčlenené priestory v suteréne budovy na Palisádach 46 a vytvorená pracovná pozícia archívára. Do pracovného pomeru bol prijatý senior vo výslužbe Andrej Kvas. Dovtedy sa problematike archívniectva evanjelická cirkev venovala len teoreticky, ale od tohto momentu doslova z hľad spisového materiálu vzniká štruktúra prvého archívneho fondu GBÚ. Treba povedať, že dlhé obdobie to bol jediný archívny fond, ktorým Archív GBÚ disponoval. Postupne ho obohacovali písomnosti z osobných pozostalostí niektorých duchovných. Ústredný archív ECAV vznikol v roku 2005 s poslaním zhromažďovať, ochraňovať, spracovávať a sprístupňovať písomnosti všetkých cirkevných organizačných jednotiek (ďalej len COJ) ECAV. Tak boli do archívu postupne odovzdávané fondy niektorých seniorátov, Preddunajského dištriktu, cirkevných zborov, ďalšie osobné pozostalosti a iné archívne fondy a zbierky.

Tieto informácie spomínam preto, aby si aj prípadný záujemca o bádanie uvedomil, že genealogický výskum v Ústrednom archíve ECAV je priamo závislý od toho, aké písomnosti a písomnosti, ktorých cirkevných zborov sa doň dostali.

Diplomatické kategórie vo fondoch ECAV vzťahujúce sa ku genealogickému bádaniu

V archívnych fondoch Ústredného archívu ECAV sa spravidla nenachádzajú primárne zdroje genealogického výskumu, ktorými sú matriky. Staršie matriky do roku 1895 sa aj v cirkevných zboroch ECAV nachádzajú len sporadicky, prípadne v druhopisoch či odpisoch, nakoľko boli podľa zákona 268/1949 Z. z. o matrikách cirkvám vyvlastnené a v roku 1952 odobraté. Dnes, ako je všeobecne známe, sa nachádzajú uložené v štátnych archívoch.

Spravidla hovorím preto, lebo niektorými matrikami ústredný archív predsa len disponuje. Ide napríklad o matriky cirkevného zboru Veľké Leváre, ktoré z nejakých príčin ostali na farskom úrade a spolu s fondom cirkevného zboru sa dostali do ústredného archívu. Rovnako sa sem spolu s registratúrou dostali matriky zrušeného cirkevného zboru Mostová. Ústredný archív tiež disponuje matrikou cirkevného zboru Kameňany z 18. stor., ktorá sem bola odovzdaná súkromnou osobou. Vo fondoch cirkevných zborov sa tiež možno sporadicky stretnúť s matrikami confirmovaných a prestúpivších, o ktoré štátne úrady v 50tych rokoch neprejavili záujem. V cirkevných zboroch sa teda nachádzajú prevažne matriky, ktoré vznikli v 20. storočí, poprípade koncom 19. storočia. Vedené sú od nasledujúceho roku, ktorým sa končil zväzok predošlých vyvlastnených exemplárov.

Fondy cirkevných zborov však obsahujú aj iné typy archívnych dokumentov, ktoré sú dobrým zdrojom genealogického výskumu. Ide hlavne o písomnosti sobášnej agendy. Už od polovice 19. storočia sa stretávame s ohláškovými svedectvami, prípadne ohláškovými knihami, v ktorých boli snúbenci evidovaní aj s dátumami všetkých troch ohlásení ich zámeru – vziať sa. V 20. storočí sa agenda ohľadne sobášov komplikuje, ku cirkevnému sobášu je vedený celý spis. Sobášne spisy v 1. polovici 20. stor. spravidla obsahovali Zápisnicu o uzavretí manželstva, Zápisnicu pojednávania v záležitosti nariadenia ohlášok, upovedomenie štátnych úradov, mohli tiež obsahovať rôzne povolenia, krstné listy, prípadne iné doklady, ktoré sa od snúbencov vyžadovali. Sobášne spisy prinášajú teda viaceré vzácne informácie o snúbencoch.

Zaujímavými archívnymi dokumentami, ktoré obsahujú viaceré osobné údaje o veriacich, sú tiež Listy o obhliadke mŕtvych, s ktorými sa vo fondoch cirkevných zborov stretávame sporadicky už od konca 19. storočia a pravidelne

v 20. storočí. Obsahujú síce viaceré údaje, ktoré zachytáva matrika zomretých, sú však o niečo podrobnejšie.

Pomocou pre bádateľov v oblasti genealogického výskumu môžu byť aj výmery o vystúpení z cirkvi, prípadne záznamy o vstupe do cirkvi. Stretávame sa s nimi hlavne v 20. storočí a majú predpísanú formu. Ohľadne výstupov z cirkvi, prípadne prestupov medzi cirkvami si cirkevné zbory zväčša viedli aj matriku prestúpivších.

Okrem dokumentov typických pre matričnú agendu a niektoré kazuálie sa vo fondoch cirkevných zborov stretávame s rôznymi druhmi evidencií veriacich, ktoré majú rôznu formu, rôzny charakter a vyhotovené boli za rôznym účelom. Vzácnym pohľadom do minulosti sú zoznamy evanjelických rodín z konca 18. storočia, ktoré po vydaní Tolerančného patentu (1781) slúžili ako podklad k žiadosti o povolenie organizovania cirkevného zboru. Mená veriacich zachytávajú aj hospodárske písomnosti, ako sú daňové zoznamy (cirkevná daň), zoznamy dlžníkov, zoznamy koncipované pri zbierkach na konkrétny účel, ale aj voličské zoznamy, zoznamy presbyterov a iných funkcionárov cirkevného zboru. V niektorých fondoch sa zachovali aj kartotečné lístky zo zborových kartoték. Týmto spôsobom sa evidencia veriacich viedla hlavne v 20. storočí. Zaujímavým zdrojom informácií sú aj zasadacie poriadky v kostoloch. Obsahujú mená s presným miestom, za ktoré si rodina v kostole platila.

Sporadicky sa vo fondoch cirkevných zborov objavujú rodinné knihy, nazývané aj rodinnými matrikami. Ak boli takéto knihy vedené precízne, je to pre bádateľa mimoriadne cenný zdroj informácií. Rodinné knihy totiž zaznamenávajú informácie o celých rodinách žijúcich v pastorálnom obvode cirkevného zboru a zachytávajú aj niekoľko generácií dozadu. Pri menách sú často uvedené nielen roky narodenia a úmrtia, ale aj rodinné vzťahy. Bádateľovi teda ušetrí čas a nasmerujú ho v ďalšom výskume. Jednej rodine spravidla patrí jedna celá strana matriky.

Špecifickou kategóriou archívnych dokumentov, ktoré môžu poslúžiť záujemcom o genealogický výskum sú doklady o árijskom pôvode, ktoré žiadateľom v období existencie Slovenského štátu vydával príslušný farský úrad. Aj v týchto potvrdeniach sa stretávame s údajmi o viacerých generáciách. Výnimočne môžu vo fonde cirkevného zboru existovať náčrty rodových vývodov, ktoré si farár pri vybavovaní tejto agendy vyhotovoval ako pomôcku. Desiatky

takýchto rodových vývodov, ktoré na rozdiel od rodokmeňov zaznamenávajú len priamych pokrvných predkov, sa nachádzajú napríklad v archívnom fonde Cirkevného zboru ECAV Svätý Jur.

Údaje o jednotlivých veriaciach sa môžu nachádzať aj v úradnej korešpondencii alebo v zápisniciach z konventov a to v tom prípade, že sa dotýčný veriaci stal účastníkom nejakého sporu alebo kauzy.

Okrem fondov cirkevných zborov, ktoré dokážu obsiahnuť informácie o všetkých alebo prevažne všetkých veriaciach, sa v Ústrednom archíve ECAV nachádzajú aj fondy, v ktorých sa môžeme stretnúť s informáciami o osobách v špecifickom postavení v rámci evanjelickej cirkvi. Ide hlavne o duchovných a učiteľov. Ústredný archív ECAV disponuje napríklad viacerými odpismi matrik ordinovaných od 17. storočia až po 20. storočie. Tieto matriky sú zaujímavé hlavne z toho dôvodu, že okrem mena, dátumu ordinácie a mena vysviacajúceho biskupa obsahujú aj životopisy farárov.

Mnoho osobných údajov, ale aj informácií vzťahujúcich sa na pôsobenie duchovných v evanjelickej cirkvi obsahujú aj evidenčné listy duchovných, ktoré boli od 1. polovice 20. storočia vedené na dištriktuálnych biskupských úradoch a neskôr na GBÚ. Prístup k nim je však obmedzený. Zaujímavé informácie o osudoch farárov, učiteľov a ich vdov z konca 19. stor. a začiatku 20. stor. sa dozvedáme z archívnych dokumentov základín, ktoré sú súčasťou archívneho fondu Preddunajského dištriktu. Tento materiál obsahuje žiadosti duchovných a učiteľov o finančnú podporu po odchode do dôchodku alebo žiadosti ich vdov. Je to cenný materiál, dokladujúci aktuálny zdravotný stav, ale aj neľahké, častokrát katastrofálne životné podmienky duchovných a učiteľov, v ktorých sa po ukončení aktívnej služby v ECAV ocitli.

Špecifickým archívnym fondom, disponujúcim bohatými informáciami o sirotách je archívny fond Evanjelickeho sirotinca v Modre, ktorý obsahuje nielen kartotéku sirôt, ale aj ich osobné spisy. V nich môžeme nájsť aj korešpondenciu objasňujúcu okolnosti ich príchodu do sirotinca, prípadne ďalšie životné osudy.

Veľmi špecifické informácie, ktoré môžu zaujať záujemcov o genealogický výskum obsahuje aj zbierka Zoznamov strát. Ide o zoznamy padlých a nezvestných vojakov z 1. sv. vojny, ktoré v čase vojny vychádzali pravidelne tlačou.

V Ústrednom archíve ECAV sa nachádzajú aj archívne dokumenty, ktoré sa dotýkajú priamo presídľovacej akcie. Nájdeme ich v archívnych fondoch presídľeneckých cirkevných zborov alebo tých zborov, ktoré presídlencov prijali. Z takýchto cirkevných zborov máme v ústrednom archíve uložené len archívne fondy Dunajská Streda, Veľké Úľany – Jelka a Mostová. K problematike repatriácie sa nachádza 5 archívnych škatúl aj v rámci archívneho fondu GBÚ. Majú bohatý informačný potenciál, ale skôr pre poznanie dobových súvislostí. Pre priamy genealogický výskum nie sú natoľko zaujímavé. V rámci archívneho fondu GBÚ, v zahraničnej agende, môžeme nájsť tiež písomnosti, ktoré sa vzťahujú ku kontaktom so zahraničnými Slovákami v Juhoslávii, Bulharsku, Poľsku, Rumunsku.

Záver

Genealogické bádanie má svoje miesto nielen vo vede, ale aj v bežnom živote človeka. Poznať svoje korene môže byť pre každého z nás nielen zaujímavé, ale aj dôležité pri hľadaní vlastnej identity a pri odpovedaní si na otázky typu – odkiaľ som prišiel a kam smerujem? – a to v ich najširšom význame. Aj v tomto smere môže byť pre prípadných záujemcov Ústredný archív ECAV užitočný.

Summary

Possibilities of conducting genealogical research within the Central Archive of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia and within the congregations of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia

The contribution is devoted to typologies of archival documents that are found in individual funds of the ECAC Central Archive, or in the archives of individual COJs, and which are a rich source of information for genealogical research. It is not only about registers, which are used to a large extent, as the primary source of genealogical re-

search, but also about documents related to the register agenda (family books, marriage records, documents related to death and burial, extracts from registers), documents related to basic records of believers, or the evidence that served as a basis for the collection of the church tax, others benefit, or other specific documents

Mgr. Martin Kováč, archivár, historik, narodený 5. 6. 1980 v Bratislave, študoval archívniectvo a pomocné vedy historické na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, od roku 2004 pracoval v Archíve Generálneho biskupského úradu Evanjelickej cirkvi augsburského vierovyznania na Slovensku (ECAV) v Bratislave. V zásadnej miere sa podieľal na zriadení Ústredného archívu ECAV, ktorý viedol v rokoch 2005-2007 a vedie od roku 2018 až do súčasnosti. Je autorom viacerých odborných štúdií, príspevkov v zborníkoch, publikácií (Štúrovci ako ste ich nepoznali, História evanjelického a. v. cirkevného zboru Sobotište, Príbeh Lutherovej reformácie na území Bratislavskej stolice, Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku (1919) 1921-2021).

14. Prečo pátrať po svojej rodinnej minulosti?

(skúsenosti z jedného projektu do ktorého sa zapojilo za 11 rokov viac ako 35 tisíc žiakov)

Lubomír Pajtinka

Johann Wolfgang Goethe raz povedal: „Deti musia od svojich rodičov dostať dve veci: korene a krídla!“ Ja si myslím, že je to aj úloha školy. Korene predstavujú bezpečnú základňu, istotu. Krídla znamenajú rozlet, neustály nepokoj, hľadanie, túžbu po vedomostiach a poznávaní sveta okolo seba. Potreba istoty človeka sa naplňa hlavne dôverou v seba, v identite, autenticite. Každý človek potrebuje ukotvenie v priestore a čase, každý z nás potrebuje silné korene, aby mohol na nich postaviť štartovaciu dráhu pre svoj rozlet.

Sú ešte pre dnešnú spoločnosť dejiny dôležité? Svet sa vyvíja príšerne rýchlym tempom, dejepisci ani nestíhajú poriadne zapisovať nové a nové udalosti. Majú ľudia ochotu vracať sa k poučeniam z čias, ktorý už uplynul? Táto otázka nás zaujímalala a zaujíma najmä u tých najmladších. Ako oni vnímajú plynutie času. Uvedomujú si ho, vedia ho precitovať, sú nastavení na to, aby chápali, že ich dnešné jestvovanie je len zrnkom maku v celých dejinách Zeme? Myslím, že ich to netrápi. Presnejšie, nikto ich na to príliš neupozorňuje, málokto s nimi o tom hovorí. V štyri a pol miliardovej existencii Zeme je dĺžka jedného života a bytie jedného človeka zanedbateľným momentom. Úplne zanedbateľným.

Na Slovensku jestvuje zvláštny paradox. Ak sa spýtate mladého človeka na to, kde žije, čo vyštudoval a robí známy spevák, futbalista, hokejista, či modelka s veľkou pravdepodobnosťou vám vysype aj podrobnosti. Ak sa ho však to isté spýtate o jeho starých či prastarých rodičoch, je v koncoch. Pritom je isté, že babka, dedko, či ďalší príbuzní sú pre náš dnešný život oveľa dôležitejší, ako nejaký spevák, herečka, modelka, politik, či vojvodca. Z ich genetickej podstaty, kultúrnej a rodinnej tradície predsa žijeme. Bez nich by sme boli nič.

Ako to začalo?

Toto všetko boli dôvody, prečo sa v roku 2000 zrodil projekt „**Poznaj svoju minulosť alebo Pátranie po predkoch**“. V jeho rámci mali žiaci základných a stredných škôl upriamiť svoju pozornosť na minulosť, na poznanie svojich koreňov, na genézu svojej rodinnej histórie. Téma projektu sa na prekvapenie mimoriadne ujala. Už v prvom ročníku sa do projektu zapojilo 312 škôl a vyše 4000 žiakov a študentov. V ďalších ročníkoch sa situácia menila, ale počet zapojených subjektov sa stále rozširoval. Do projektu za 11 ročníkov sa zapojilo viac ako 35 tisíc mladých ľudí zo Slovenska i zo zahraničia z viac ako 1200 škôl. ako nám hovoria naše záznamy. Do projektu sa zapojili žiaci zo Slovenska, Maďarska, Srbska, Rumunska, ale aj Čiech, Rakúska a ďalších krajín, ktorých viedli pri skúmaní dejín ich vlastných rodov stovky učiteľov. Dnes je preložený do angličtiny, nemčiny, francúzštiny, taliančiny, španielčiny, češtiny. Je oficiálnym projektom regiónu CENTROPE. Stal sa najväčším výchovno-vzdelávacím projektom v minulého desaťročia.

Učitelia žiakom hovorili: Bud'te zakorenení a otvorení. Chceli by sme vám dať ďalšiu radu. Aby láska prinášala ovocie, nezabudnite na korene. Aké sú tvoje korene? Rodičia a najmä starí rodičia: oni vám pripravili pôdu. Polievajte korene, choďte k starým rodičom, urobí vám to dobre: položte im otázky, nájdite si čas, aby ste si vypočuli ich rozprávanie. Dnes je nebezpečenstvo rásť vykorenený, pretože máme sklon bežať, robiť všetko narýchlo: to, čo vidíme na internete, nám môže okamžite prísť domov, stačí jedno kliknutie a na obrazovke sa zobrazia ľudia a veci. A potom sa stane, že sa nám stanú známejšími ako tváre, ktoré nám darovali život. **Plní virtuálnych správ riskujeme, že stratíme svoje skutočné korene.** Odpojiť sa od života, fantazírovať v prázdne nie je dobré, je to pokušenie od zlého. Boh nás chce mať pevne zasadených na zemi, spojených so životom; nikdy nie uzavretých, ale vždy otvorených pre všetkých!"

Od čias, ako si ľudstvo vymyslelo školy, sa v skladbe predmetov hádam od samého začiatku objavil **dejepis**, ako predmet prostredníctvom ktorého by si mal dorastenec uvedomiť, že svet nezačal jeho príchodom na svet, ale že tu už jestvuje dlhé státisíce rokov. Jeho úlohou je najmä neprerušit' kontinuitu tohto bytia a priniesť nové impulzy, pokiaľ je to možné tak vysoko pozitívne, aby svet a nasledujúce generácie žili na našej planéte rútiacej sa vesmírom veľkou rýchlosťou ešte dlhý čas.

Zameranie a obsah projektu

Žiaci v rámci projektu dokumentovali dejiny vlastnej rodiny. Zhromažďovali informácie a materiály z bližšej, staršej i najstaršej histórie svojich blízkych a predkov. Navštívili matriky, archívy, rozprávali sa s rodičmi, starými rodičmi a ďalšími rodinnými príslušníkmi, robili záznamy z týchto stretnutí. Vytvorili rodokmeň a rodostrom vlastnej rodiny. Zapisovali si spomienky na detstvo a mladosť svojho otca a mamy, starého a prastarého otca a mamy, hľadali zaujímavé príbehy z ich života a života ďalších členov rodiny.

Pátrali i po tom, ako tzv. „veľké dejiny“ ovplyvňovali život ich rodiny a ako členovia rodiny zasahovali do veľkých dejín. Pátrali po pravde o vlastnej rodine, okrem iného aj o tom, ako sa vyvíjali mená v ich rodine, z čoho vznikli, ako ich menila a ovplyvňovala história. Hľadali slávne osobnosti v rodine, vynálezcov, spisovateľov, nositeľov rôznych ocenení, zisťovali, čím a ako sa preslávili, čo mimoriadne urobili pre iných ľudí a pre svoju vlasť. Mohli urobiť a spísať históriu povolání v rodine, hľadať súvislosť medzi rodinou a obcou, mestom, v ktorých žili, pracovali. Mapovali aj zdravotné otázky v rodine, s akými chorobami mali problémy ich predkovia, aký genetický kód si so sebou rodina nesie. Zhromažďovali fotografie, pohľadnice, písomnosti, filmy, videofilmy, predmety dennej potreby, umelecké predmety v domácnostiach. Zisťovali, aký najstarší predmet vlastní ich rodina, aké jazyky ovládali ich predkovia, kam najďalej cestovali, kde všade pracovali, aké mali rodiny, erby, znaky, charakteristiky. Zisťovali, kde doma a v zahraničí žije ich rodina, akú má adresu, aké má či mala osudy. Mohli vytvárať rodinné archívy, písať rodinné kroniky, čím pomohli obnoviť pamäť rodín, spísať vlastné rodinné ságy. Študenti mohli v rámci projektu podľa priloženej osnovy spracovať históriu vlastnej rodiny, venovať sa buď všetkým bodom osnovy alebo si vybrať tie body, ktoré sú schopní spracovať. Prirodzene, čím viac bodov a rozsiahlejšie splnili, tým komplexnejšia bola informácia o vlastnej rodine. Osnova plní úlohu námetov. Ak študenti prišli sami na ďalšie možnosti, čo ešte možno o vlastnej rodine spracovať, možno to iba uvítať.

Nezastupiteľná úloha učiteľov

Najväčším a najsilnejším partnerom pri rozvíjaní projektu Pátranie po predkoch zohrali učitelia. Projekt nebol nikým nariadený, účasť v ňom bola abso-

lútne slobodná. Dôležité bolo, že učitelia voviedli svojich žiakov do témy cez premýšľanie nad existenciou človeka a ich samotných. A zabralo to!

Každá generácia si dnes myslí, že sa už-už dotkne nebies, stačí len poprieť a vysmiať generáciu pred ňou. Ale k nebesám je bližšie ten, kto cíti plecía generácií pod sebou. Prítomnosť trvá údajne necelú sekundu. Všetko pred jej uplynutím je budúcnosť, všetko po jej uplynutí sa stáva minulosťou. Minúty, hodiny, dni, roky a storočia z nej robia prekrásne bludisko, v ktorom sú ukryté korene každého z nás, história nášho mesta, národa i celého ľudstva. Možno v ňom hľadať súvislosti a zákonitosti vývoja celej ľudskej spoločnosti.

Minulosť je krásna, čarovná učebnica budúcnosti. Lebo – v istom zmysle slova sa už všetko v minulosti stalo, pravda len za účasti iných osôb. Každý náš najbližší čin či skutok sa vlastne ihneď po tom ako sa udeje, sa stáva malým či väčším medzníkom našej minulosti, nášho života.

Kolobeh času a udalostí si v tempe každodenných povinností akosi nestíhame uvedomovať. Na našu škodu nám neraz unikajú medzi prstami bez toho, aby sme si dostatočne vychutnali život i to každodenné dianie. Aj keď sme často jeho súčasťou, ba neraz v centre udalostí, zdá sa nám, že všetko plynie akoby povedľa nás, čosi ako cudzie lode na rieke života. A stačilo by možno viac pozornosti, viac pokoja, viac prežívania, aby sme si vychutnali každú chvíľu svojho života. Aby sme boli skutočnými hýbateľmi vlastného osudu a možno i tak trochu dejín.

Dejiny, ktoré sa učíme v školách, sú zvyčajne o kráľoch, ich manželkách, vojvodcoch, generáloch a bojoch medzi nimi. My však do tohto sveta zvyčajne veľmi nepatríme. Nemáme kráľovské korene, často ani šľachtické. Mala by nás skôr zaujímať koloratúra života ľudí nášho rangu v minulosti, našich predkov .

A potom je tu ešte jeden dôvod, prečo by sme mali poznať vlastnú minulosť - **náš dnešný svet je dôsledkom rozhodnutí a udalostí, ktoré urobili naši predkovia v minulosti.** Aby sme mohli robiť dobré rozhodnutia, ktoré prinesú dobrý život našim nasledovníkom, mali by sme byť poučení našimi predkami. Ich skúsenosť je našim študijným materiálom. Súčasnosť a budúcnosť sa nám stretávajú v zrkadle diania prítomnosti.

Rezervy v budovaní historického povedomia

Odborné analýzy, výskumy a medzinárodné porovnania z posledných rokov jednoznačne hovoria o tom, že **slovenská mládež, ale nielen ona i staršia časť populácie je síce rovnako dobre vzdelaná a šikovná ako im vekovo blízki Ľudia v iných krajinách, ale zaostáva v kvalite vzťahu ku svojej vlasti, k národným a štátnym symbolom, histórii, tradíciám.** Má oveľa nižšie národné povedomie, je ochotná oveľa menej v príhodnú chvíľu zastat' sa svojho národa, verejne obhajovať jeho práva, jeho svojbytnosť, inštitúcie. Má málo vedomostí o histórii národa, štátu a seba samých. Je ochotná priniesť pre svoju vlasť, pre jej blaho a česť menej obetí a strádania, ako príslušníci iných národov. Je často k národnému a vlasteneckému benevolentná a apatická. Projekt Pátanie po predkoch si dal niekoľko cieľov.

Odborníci konštatujú, že **v slovenských rodinách dochádza ku generačnej kríze.** Zhoršujú sa vzťahy a komunikácia medzi rodičmi a deťmi, starými rodičmi a vnúčatami, starými rodičmi a rodičmi. Stráca sa súdržnosť rodiny, chýbajú spoločné témy, pestovanie spoločných hodnôt. Táto komunikačná a etická kríza má za dôsledok zníženie celkovej kvality života v rodinách.

Jedným z liekov, ako situáciu zlepšiť je nájsť pre všetkých silnú spoločnú tému, nájsť cestu k porozumeniu a pochopeniu medzi mladšími a staršími a naopak. Takouto témou je bezo sporu téma rodinnej histórie, pamäti rodiny, vystopovanie súvislostí medzi rodinnou históriou a históriou svojej obce, obce, mesta, regiónu, štátu, dejinnými udalosťami vôbec. Liekom je prebudenie hrdosti na svojich predkov, svoju rodinu, jej členov, hrdosti na svoju vlasť, svoju príslušnosť k rodine i vlasti, k hrdosti aj na svojich rodičov, starých rodičov, ich predkov i seba samého.

Ďalej je tu možnosť **upevniť rodinné väzby, vyriešiť a usporiadať mnohé rodinné krízy, hnev, ukrivdenosť v našich končinách tak časté,** ktoré vznikli možno ešte v dávnej minulosti. Poznanie rodinnej histórie dáva šancu urobiť poriadok v rôznych rodinných materiáloch, spisoch, možno i v majetkových právach viažúcich sa k pôde, budovám. Je šanca odstrániť nejasnosti a nepresnosti. Pri troche vzájomnej veľkorysosti je možné opätovne vrátiť do rodín súdržnosť, toleranciu, spolupatričnosť i solidaritu.

Vzťahy v rodinách majú dopad nielen na kvalitu života ich členov, ale aj kvalitu života miest a obcí, ba i kvalitu vzťahov na verejnosti, pracoviskách, dopravných prostriedkoch.

Sme jeden politický národ, ktorý žije na slovenskom území, v Slovenskej republike. Do značnej miery sme si najbližší, sme najviac odkázaní na seba, na svoju solidaritu, pomoc, spolupatričnosť. O tom, aké vzťahy jestvujú a budú jestvovať medzi nami, závisí len od nás. Od nás závisí aj to, aký príjemný a pekný život budeme žiť na tomto kúsku Európy.

Rodinná história ako identifikačný znak

Po vstupe SR do Európskej únie sa globalizuje ekonomika, hranice majú formálnu úlohu. **Jediným skutočným národným PIN – kódom je národný jazyk, kultúra a história.** K nej bezo sporu patrí ako hlavný identifikačný bod aj **rodinná história.** Jej pozvanie je vstupenkou do rodiny Európanov.

Platia slová klasika : „Ak ľudia nevedia odkiaľ prichádzajú, nebudú vedieť ani kam ídú.“

Pátranie po vlastnej minulosti je napokon i moderné. Veľkou módou, ale aj nutnosťou sa stala v posledných rokoch v USA. Američania začali okrem kultu dolára a demokracie uznávať aj kult predkov. V Salt Lake City je vybudované veľké stredisko a archív mormónskej cirkvi, zhromažďujúci materiály o dejinách rodín z celého sveta. Počas zimnej olympiády ho navštívili aj mnohí športovci. Tu je možné študovať dostupné pramene o dejinách svojich rodín a rodov.

Pátranie po vlastnej histórii je i pátraním po súvislostiach. O tom, čo sa stalo, ale aj o tom, čo sa mohlo stať. Pokiaľ chceme rozumieť prítomnosti, musíme poznať svoju minulosť. Lebo človek by si mal vedieť odpovedať na otázku: Kto som, odkiaľ a kam idem?

Malé zhrnutie poznatkov a skúseností

Téma histórie rodín zaujala **nielen školy a mladých, ale aj médiá,** ktoré sa veľmi intenzívne venovali informovaniu o projekte ako o čomsi novom, neobjavenom, ako o čomsi, čo sme mali a máme ukryté v spodných priečkoch skrine, o čom síce čosi tušíme, ale nikdy sme si nenašli čas na to, aby sme sa trochu v tej rodinnej histórii poprehrabávali.

Na projekte, na tvorbe rodinných kroník deti pracovali aj bez toho, aby mali potrebu posielat' svoje práce do celoštátneho kola. Myšlienka sa ujala a to bolo asi rozhodujúce. Médiá, najmä televízne a rozhlasové stanice sa k téme permanentne vracali, pretože študenti objavovali mnohé zaujímavosti, ktoré boli pre médiá dobrou živnou pôdou na reportáže či rozhovory.

V každom ročníku sa nabaľoval počet škôl a my sme si už ani nedávali za cieľ presne sledovať, či už škola bola zapojená do projektu, alebo nie. Každý rok sme sa snažili informovať o možnosti zapojiť sa do tejto aktivity čo najviac škôl, učiteľov a žiakov. Na viacerých školách si projekt osvojili najmä učitelia dejepisu a využívali ho aj vo vyučovacím procese pri prepájaní veľkej histórie s dejinami miest, obcí a konkrétnych ľudí. **Mnohí hovoria, že začínali výklad veľkých historických udalostiach práve od tém rodinnej histórie, od toho, čo sa v tom – ktorom čase dialo v dejinách rodiny a obce a čo sa práve vtedy stalo vo veľkom svete. Žiaci získali citovejší vzťah k učivu a ľahšie si ho zapamätávali.**

Vytvorené materiály zostávali vlastníctvom žiakov a ich rodín. Do finále celoštátneho kola žiaci posielali kópie svojich prác alebo originály, ktoré sa vracajú. Zmysel vecí je v tom, aby sa v rodinách založila tradícia budovania vlastných rodinných kroník a archívov vlastnej dokumentácie. Zhromaždené materiály školy zvykli využívať na prípravu vlastných školských výstav, napríklad – Peniaze v našich dejinách, Najvýznamnejšie osobnosti našej obce, mesta, Ako žili naši predkovia pred sto rokmi, Ako sa zabávali naši starí rodičia a podobne.

Do hodnotenia, ale i propagácie projektu sa zapájali renomovaní popularizátori dejín a histórie na Slovensku, najmä profesor Matúš Kučera, profesor Dušan Škvarna, Doc. Dušan Čaplovič, Milan Šišmiš, Zdenko Ďuriška, Dr. Ivan Mrva, Dr. Ladislav Vrteľ, Drahoslav Machala. Popularite projektu prospel takýto odborný „zástoj“ týchto osobností. Význam to malo najmä smerom k učiteľom a rodičovskej verejnosti.

Najsilnejšou vekovou skupinou boli žiaci druhého stupňa základných škôl, ale bohatá bola aj účasť stredoškolákov. Ukazuje sa, že **najväčšiu úlohu pri propagácii myšlienky začať spisovať rodinnú históriu majú najmä učitelia. Ak títo dokážu projekt zaujímavý žiakom popísať, ak im ho priblížia ako rodinnú detektívku, ktorej hlavným hrdinom môže byť sám žiak, ús-**

pech je dokonalý. Medzi účastníkmi sme však mali aj 8 – 9 ročné deti s prácami nad 100 strán. V mnohých prípadoch samozrejme deťom pomáhali rodičia, ale najväčšiu skupinu priaznivcov sme získali medzi starými rodičmi. To boli naši najväčší priaznivci a zistili sme, že pre mnohých sa stal práve tento projekt základom pre vlastné spisovanie rodinnej histórie. Máme množstvo ohlasov od tejto skupiny ľudí, ktorí okrem onoho oceňujú to, že cez tento projekt sa často zlepšila aj komunikácia v rodinách – najmä medzi deťmi a starými rodičmi, ale aj medzi rodinami navzájom.

Záujem podľa regiónov bol rozložený pomerne rovnomerne, ale všeobecne možno povedať, že väčší záujem bol zo škôl v menších a stredne veľkých mestách, menší z veľkých miest. Väčší počet účastníkov bol zo stredného a východného Slovenska.

Pre mediálnych partnerov bol projekt výbornou príležitosťou na získanie zaujímavých tém a námetov na články a reportáže. Mali sme napríklad účastníkov projektu, ktorí majú spracovaný rodokmeň až do 12. storočia, žiakov, ktorí mali predka, ktorý sa plavil na lodi Titanic, inú žiačku, ktorej prapredok sa plavil na lodi Karpatia a zachraňoval topiacich sa z Titanicu. Veľkými témami sú aj svetové vojny, vyst'ahovalectvo, úspešní a významní predkovia v rodinách.

Celých 11 ročníkov projektu sme zorganizovali bez pomoci štátu ako súkromné osoby, ktorým záleží na tom, aby naša mladá generácia spoznala, že máme iba jednu minulosť a o tú sa musíme starať iba my sami. Nik iný to za nás neurobí.

Pamäť sme dostali do vienka nielen na to, aby sme si pamätali telefónne čísla kamarátov, mamy, otca, webové stránky či niečo z cudzích jazykov, biológie či matematiky, ale aj preto, aby sme v nej ukladali veci o svojom živote i živote našich predkov, aby sme sa naučili žiť.

Všetko má svoje dejiny. Aj sám človek, jednotlivec, nielen ľudstvo ako celok, nielen národy, ale aj rody, rodiny. Každý od svojho narodenia píše dejiny svojho jestvovania. Píšeme ich my, ale písali ich aj naši predkovia a ich predkovia, a na ich dejinách staviame naše vlastné. Korene každého z nás siahajú do hlbokých dejín a my sme svojím spôsobom povinní zaujímať sa o to, ako sme sa stali tým, čím sme dnes. Kto sa o to a akým spôsobom zaslúžil, komu máme byť vďační a na koho si máme spomínať. Raz na našich dejinách

budú stavať nasledujúce generácie našich nasledovníkov. Tento kolobeh výstavby našej existencie sa neprerušil za dlhé stáročia a nemáme právo ho prerušiť ani my.

V istom zmysle slova sa už všetko v minulosti stalo, pravda len za účasti iných osôb. Každý náš najbližší čin či skutok sa vlastne ihneď po tom ako sa udeje stáva malým či väčším medzníkom našej minulosti, nášho života. V tom je krása i tragédia nášho bytia

Dejiny národa, dejiny krajiny sú dejinami miest a obcí a tie sú dejinami jednotlivých ľudí, dejinami rodín. Dejiny jednotlivých ľudí tvoria dejiny svoje i svojej vlasti. Sme ohnivkom historickej reťaze, ktorá ide od minulosti a bude pokračovať do budúcnosti. Je prospešné poznať jej silu a možnosti. Bez hrdej minulosti niet krásnej budúcnosti. Prostredníctvom projektu by sa mali mladí ľudia pripravovať k rozmyšľaniu o cestách k svojmu úspechu poznajúc úspechy a cestu k nim vo svojej rodine a krajine.

Príloha: Námety na písanie rodinnej histórie

Kto som? (literárne spracovaný životopis a foto)

Kto sú moji najbližší? (životopisy mamy, otca, súrodencov, starých rodičov, prastarých rodičov, iných blízkych ľudí, fotografie)

Kde žijem? (opis dediny, mesta, kraja, jeho zvláštnosti, fotografie, kresby, história.

Rodostrom mojej rodiny

Príbehy zo života našej rodiny (príbehy a príhody zo života členov rodiny, spomienky členov rodiny, zvyky, zvyky v rodine, CD, magnetofónové nahrávky žijúcich členov rodiny, videonahrávky, filmy o členoch rodiny)

Najvýznamnejšie osobnosti v našej rodine (osudy týchto ľudí)

Aké významné osobnosti žili v čase, keď žili tvoji starí, prastarí, praprarodičia (skús vymyslieť a napísať rozhovor niektorého z tvojich predkov s významným vedcom, vynálezcom, spisovateľom alebo politikom, s ktorým súčasne žil)

Povolania v našej rodine (opis povolání, ktoré členovia rodiny robili či robia, najvýznamnejšie úspechy, ocenenia)

Vyznamenania v našej rodine (kto a za čo bol v rodine ocenený, akým spôsobom, kde a o kom písala tlač, hovorilo sa v rozhlase, televízii)

Naša rodina v médiách (kto z rodiny publikoval v tlači, rozhlase, televízii)

Záujmy členov rodiny, v ktorých vynikli (práca v hudobných telesách, divadlo, písanie, záhradkárstvo, motorizmus...)

Povesti v našej rodine

Aké zvyky si pestovali a pestujú členovia našej rodiny
Naša rodina vo svete (kde všade sú členovia našej rodiny, čo robia, ich adresy, fotografie)

Cestovatelia v rodine (kde všade boli členovia rodiny, čo zaujímavé tam robili, zažili, zaujímavé príbehy)

Akými prostriedkami cestovali členovia našej rodiny v minulosti v mieste, kde bývali, do práce, do celého sveta atď.

Rodinný archív (zdokumentovať fotografie v rodine, popísať, kto je na nich, kedy a kde vznikli – zaujímavé súvislosti, zdokumentovať zaujímavé písomnosti od členov rodiny – denníky, osobnú korešpondenciu, vlastnú tvorbu, rôzne druhy písomnosti, rodné listy apod.)

Hroby členov rodiny – zdokumentovať, kde sú pochovaní predkovia, fotografie hrobov, čo je napísané na náhrobných kameňoch, ako odišli zo sveta...

Aké mená a priezviská sa vyskytli vo vašej rodine? Ako vzniklo moje priezvisko? (vývin priezviska v minulosti, poznačenie mena historickými udalosťami, aký pôvod má moje priezvisko?)

Ktorý z predmetov v našej domácnosti je najstarší? (zbierka starých predmetov po predkoch - hrnčeky, vazy, hodinky...). Prvá historická zmienka o predkoch.

Ako bývali moji predkovia? Čo tvorilo súčasť ich bytu (domu)? Ako si predstavujem svoje bývanie v budúcnosti?

Umelecké predmety v našej rodine.

Piesne a zvyky v našej rodine, tradície (čo sa u nás varí na sviatky, aké sú zvyky, čo a ako robíme)

Rozprávky a povesti, ktoré mi rozprávali moji rodičia, starí rodičia alebo iní blízki. Čo a kto mali či majú najsilnejší vplyv na môj život?

Zbierky v našej rodine (aké zbierky známok, autogramov, mincí atď.) máme v rodine. Kto zbierku založil. Zaujímavosti a príbehy pri jej vytváraní

Knihy v našej rodine (akú najstaršiu knihu má vaša rodina vo svojej knižnici, od ktorých autorov vlastnité doma knihy)?

Mala vaša rodina v minulosti vlastný erb? Ak nie, ako si predstavujem erb svojej rodiny (nákres)?

Akými cestami vzdelania a praxe museli prejsť tvoji rodičia, starí, či prastarí rodičia? Kde a čo študovali? Ako sa im darilo?

Ako športovali a relaxovali vaši rodičia, starí rodičia?

Kto je pre teba vzorom v živote. Kvôli čomu si ho vážiš, kvôli čomu sa ti páči? V čom by si sa chcel(a) chcel s ním podobať?

Ako si predstavujem svoju budúcnosť? Ako si predstavujem budúcnosť našej rodiny? Čím by som chcel byť, čo by som chcel dokázať, čo som ochotný pre dosiahnutie tohoto cieľa urobiť?

Nahrajte na audio či video vašich žijúcich členov rodiny, vytvorte si vlastnú elektronickú databázu členov rodiny, ich rozprávania a histórie, vytvorte webovú stránku vlastnej rodiny

Summary

Why searching for our family history?

(experience from one project in which more than 35 thousand pupils participated in 11 years)

In the beginning of his philosophically-emotionally tuned contribution, the author reflects on the importance of history for today's society, especially for the young generation. He notes the minimal interest of Slovakia's youth in the past, their preference for the present and knowledge and admiration of current media and sport stars to knowledge of their family and ancestors. This was also the reason for the creation of the project: "Why search for your family past?", in which more than 35 thousand participants from the ranks of school youth in the Slovak Republic and abroad took part over the course of 11 years. The project was aimed at documenting the history of one's own family, ancestors and creating a family tree. The decisive motivating factor was the teachers, the participation of the youth in the project was voluntary. The author states that one of the ways to overcome the lack of interest of the young generation in the history of their homeland, their nation, traditions and cultural heritage is to find a way to intergenerational understanding by directing the attention of young people to the topic of family history, family memory and the connection between them and the history of the village, city and the state in which we live. He states that in the era of globalization the only truly national "PIN" code is the national language, culture and history. The search for history is the search for connections: "Who am I, where do I come from and where am I going?". The project has become very successful over the course of 11 years. It attracted not only schools and youth, but also the media and acquired an international dimension. For many, it became the basic impetus for their own processing of family history. The author of his contribution ends by realizing that the history of the nation and the country is also the history of towns, villages and individual people and families. The project enabled young people to move towards their success in life knowing the successes and the path to them in their family and country.

PhDr. Eubomír Pajtinka, PhD. – nar. v roku 1955 v Topolčanoch, absolvent FFUK v Bratislave, aprobácia dejepis – filozofia (1978), psychológia (1980). Pracoval na stredných školách, vo Výskumnom ústave pedagogickom a Ministerstve školstva

SR, neskôr ako vedúci odboru školstva Bratislavského samosprávneho kraja. Súbežne pôsobil ako historik, redaktor a šéfredaktor viacerých odborných a metodických časopisov z oblasti pedagogiky. Je autorom početných článkov a odborných príspevkov v pedagogických časopisoch aj viacerých titulov odbornej literatúry, gestorom 38-dielneho cyklu vzdelávacích videofilmov *Dejiny Slovenska* (1990 – 1998), 100-dielneho seriálu vzdelávacích videofilmov *100 plus – osobnosti Slovenska* (1992 – 1998), 10-dielneho cyklu vzdelávacích videofilmov *Slovenčina* (1995), 21-dielneho cyklu vzdelávacích videofilmov *Estetika*, 10 dielneho seriálu *Sexuálna výchova*, 100-dielneho cyklu vzdelávacích videofilmov *Geografia* /, autorom viacerých relácií pre pedagógov a verejnosť v Slovenskom rozhlasu a Slovenskej televízii. Pôsobil ako riaditeľ Štátneho pedagogického ústavu, aj ako poradca ministra školstva pre reformu vzdelávania. Dlhé roky sa venoval zvlášť problematike školskej mládeže, kultúry a športu. Od roku 2000 organizoval jeden z najväčších výchovnovzdelávacích projektov pre školy v SR: *Poznaj svoju minulosť alebo Pátrane po predkoch*, do ktorého sa postupne zapojilo vyše 35 tisíc žiakov základných a stredných škôl v SR aj v zahraničí. Je aktívny aj v publikačnej sfére. Vyšli mu viaceré knihy: *Bútlavá vŕba*, kde zhrnul výsledky z poradní pre mládež, *Pátranie po predkoch*, *Učítelia patria do neba*, *Rozhovory s profesorom Zelinom*, *V suteréne bytia* a .i. Je členom Spolku slovenských spisovateľov.

6.9.2022

15. Potenciál archívneho fondu Krajanského múzea Matice slovenskej pre možnosti genealogického výskumu potomkov dolnozemsých Slovákov

Zuzana Pavelcová

Matica slovenská zaradila krajanskú problematiku do poľa svojej pôsobnosti v 30. rokoch minulého storočia. Predchádzajúce zákony jej určovali (viac či menej) takmer kompletnú starostlivosť SR /ČSR/ o Slovákov žijúcich v zahraničí. Dnes jej úlohy vymedzuje Zákon o Matici slovenskej č. 68/1997, ktorý jej činnosť obmedzil najmä na občasný styk a spoluprácu so slovenským zahraničím, vedeckú prácu v oblasti výskumu slovenskej diaspóry v zahraničí a udržiavanie a budovanie dokumentačného strediska,¹ ktoré je tvorené knižnicou slovacík, archívny a audiovizuálnym fondom a malou zbierkou trojrozmerného materiálu.

Ustanovené zákonom dané úlohy realizuje prevažne vďaka svojmu odbornému pracovisku – Krajanskému múzeu Matice slovenskej. Krajanské múzeum Matice slovenskej (ďalej len KM MS) je v zmysle Zákona o Matici slovenskej a Stanov Matice slovenskej ústredným a koordinačným pracoviskom Matice slovenskej pre vedecký výskum, archív, dokumentáciu a spoluprácu so Slovákami žijúcimi mimo územia Slovenskej republiky. Zároveň plní úlohy na rozvíjanie národnej identity, histórie a tradícií, vzťahov k Slovenskej republike, ako aj úlohy zamerané na šírenie informácií o Slovensku a Slovákoch doma i v zahraničí.²

Od roku 2011 KM sídli v Martine, v dome J. C. Hronského, na adrese – P. O. Hviezdoslava 5, 036 01, Martin. Tu KM sprístupňuje knižničné fondy a audiovizuálny materiál. Archívny fond má uložený v depozitoch Archívu Matice slovenskej, na adrese – P. Mudroňa 1, 036 01, Martin. Archívne materiály ostali zachované takmer zo všetkých oblastí sveta obývaných Slovákami,

---

¹ *Základné dokumenty Matice slovenskej*. Martin : Matica slovenská, 2011. s. 33

² Tamtiež, s. 33

v rozsahu viac ako 600 škatúl naplnených fondmi, ktoré mapujú dejiny Slovákov žijúcich po celom svete.

Fond sa postupne systematicky spracováva. K dnešnému dňu je zinventarizovaná približne polovica archívneho materiálu (viac ako 41 000 položiek), podstatná časť knižnice (viac ako 71 000 jednotiek) a tiež väčšina audiovizuálneho materiálu. Archív sa momentálne podrobuje ešte len prvotnému triedeniu, ktorého cieľom je fond spísať do elektronických databáz, vytvoriť inventáre a najmä získať detailný prehľad o jeho obsahu, tak, aby zamestnanci KM MS mohli poskytovať komplexné výpožičné a konzultačné služby bádateľom. Na dolnozemskej fonde sa práce ukončili v máji 2022. Aktuálne je popísaná každá jednotlivina, čo umožňuje bádateľovi presne identifikovať jeho záujem o položku a jej prípadnú výpožičku. Vďaka novým databázam dokáže KM v archíváliách vyhľadávať veľmi rýchlo a efektívne podľa kľúčového slova a zároveň dokáže poskytnúť bádateľovi presný zoznam jednotlivín nachádzajúci sa v požadovanom fonde. Táto novovzniknutá databáza uľahčuje bádateľovi žiadať o digitálnu kópiu archíválie alebo jeho prezenčnú výpožičku.

Ak sa zameriame na tematiku dolnozemskej Slovákov, fond obsahuje 114 škatúl archívneho materiálu k štátom bývalej Juhoslávie, 101 škatúl k dejinám Slovákov žijúcim v Maďarsku a 33 škatúl s obsahom, ktorý sa týka krajanov z Rumunska. V archíve prevažujú najmä osobné fondy.

Rozsiahly fond Juhoslávie je tvorený bohatým archívom rodiny Čajakovcov (32 archívnych škatúl), archívom časopisu *Náš život/Nový život* (12 škatúl), menšími osobnými fondmi významných vojvodinských osobností alebo osobností, ktoré tento fenomén skúmali. Z osobných archívov KM disponuje archíváliami M. Czoczekovej-Eichardtovej (najmä rukopisy jej literárnej tvorby), A. M. Čajakovej (úradné dokumenty, denníky, tlačivá), J. Čajaka mladšieho (drobné tlače, korešpondencia), S. Čelovského, J. Jančovica (diapozitívy fotografií zo života Dolnej zeme), Štefana Majeru (korešpondencia, pracovná dokumentácia), Jána Maliaka (články, rôzne dokumenty), Ľudovíta Mičátka (zápisníky, lístky, výpisky zo zápisníc, knihy), notové zápisky Jána Podhradského, pozostalosť Pavla Vrbovského (zbierka časopisov, osobná a pracovná korešpondencia) a drobnejšie archívy Eleny Karlovskej, Alberta Martiša, Michala Kiseľa a iných. Archív uchováva aj národopisný výskum M. Botíkovej, výskum J. Botíka v Aradáci, fotodokumentačný materiál slovenských obcí

v Juhoslávii, archív protifašistického odboja vojvodinských Slovákov a čiastkové archívne dokumenty, ktoré odkladalo KM počas svojej histórie.

Začiatkom roka 2022 KM dokončilo práce na inventarizácii fondu Slovákov žijúcich v Maďarska. Fond patriaci pod Maďarsko obsahuje viac ako 100 škatúl archívneho materiálu, ktoré tvorí 9818 jednotlivín.

Na začiatku fondu Slovákov žijúcich v Maďarsku je radená pozostalosť Michala Francisciho. Zahŕňa osobnú korešpondenciu, fotografický a trojrozmerný materiál. Ďalšia rozsiahla časť fondu uchováva pozostalosť Jána Gerčiho. Je v ňom vedená jeho osobná korešpondencia, rukopisy prózy a poézie, rozličný materiál z osvetovej činnosti, zvláštne písomnosti, vydané diela a uverejnené literárne práce 1938 – 1978.

Archív rodiny Hrdličkovcov ponúka osobnú korešpondenciu Karola Hrdličku, kondolencie k úmrtiu Karola Hrdličku, osobnú korešpondenciu Ľudovíta Hrdličku, listy biskupa Janošku Ľudovítovi Hrdličkovi, pracovné materiály – poznámky, podklady, koncepty, vizitky, oznámenia, články, verše a rodinné doklady, drobné tlače, pohľadnice, fotografie, novinové výstrižky a telegramy. Ďalšou z pozostalostí je archív Jána, Juraja a Ondreja Korbel'ovcov, ktorý uchováva korešpondenciu a rukopisnú básnickú tvorbu Ľudových básnikov.

Významnú časť fondu tvorí pozostalosť Ondreja Kulíka. Nachádza sa tu najmä osobná a úradná korešpondencia, rozličné rodinné oznámenia, strojopis Slovníka slov krajomľúvy Komlóša, strojopisy básní pre deti a mládež (Bocian a iné vtáčiky, Jankove zvieratka, Svätovánska muška, ...), rukopisy tvorby pre dospelých (Ožralý, Chuligán, Zlatý bažant, ...), poznámky k rukopisom, odborné práce (Presídlenie Slovákov na Dolnú zem a späť z Maďarska do Československa), národopisné rukopisy, básne, epigramy a aforizmy, historický román Náhoda, autobiografia vlastného života a rozprávky, dokumenty k presídleniu, osobné doklady, fotografie z ochotníckeho divadla v Komlóši, plagáty z divadelných predstavení, hudobný život Slovákov v Komlóši, poznámky a fotografie. V pozostalosti Anny Kulíkovej nájdeme modlitebné knižky, fotografie a rukopisné zošity.

Široký fond predstavujú aj súpisy urbárov a testamenty z konca 18. storočia – Magyar Országos Levéltár. Ďalšiu kongruentnú časť archívu tvoria materiály k presídleniu, kde nájdeme úradnú korešpondenciu Jednotného zväzu slov. menšín a presídlencov a ostatných kolonistov, úradnú korešpondenciu Jednot-

ného zväzu slov. roľníkov, výskumné práce zaoberajúce sa presídleneckou tematikou, fotografie zo slávnostných stretnutí presídlencov, fotografie z reemigrácie a repatriácie, dotazníky, sťažnosti, články, materiály spolkov, časopisy, vedecké práce, materiály z činnosti ČSPK v Maďarsku, fotokópie z podujatí Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku a fotokópie z činnosti Slovenského klubu v Békešskej Čabe. Jednu škatuľu tvorí fond správ o činnosti Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku a propagačný materiál. Rovnako tak je jedna škatuľa venovaná fondu Protifašistického odboja v Maďarsku v Slovenskom Komlőši.

Menej homologický fond s názvom Všeobecné obsahuje materiály z rozličných výstav Slovákov v Maďarsku na Slovensku (výstava Slováci v Maďarsku v Bratislave z 30. septembra – 2. októbra 1993, výstava Š. Kera – národnostná kultúrna minulosť), vedeckých seminárov (Slováci v Maďarsku – Minulosť a súčasnosť), etnografické výskumné ročníkové práce 1970 – 1980, rozličné fotografie (osobnosti a život Slovákov v Maďarsku), xerokópie titulných listov krajských periodík a podklady výskumných prác Ernesta Žatka.

Fond uzatvárajú menšie archívy osobností, napr. fond Michala Borguľu obsahuje rukopisy vydanej publikácií Rozprávania z Dolnej zeme, národopisné fotografie sú uložené v škatuli Júliusa Dedinského, strojopisy v maďarčine uchováva škatuľa Pála Komloya, ročenky školy v Sarvaši a hudobné zápisy ľudových piesní ponúka pozostalosť Mótovskej a Jána Sekerku. Malá časť archívu uchováva pozostalosť Juraja Stanku.

Bohatý etnografický materiál z Komlőša a archiválie k aktivitám osobností slovenského pôvodu v Maďarsku sú uložené v dvoch škatuliach.

Archívny fond Slovákov v Maďarsku predstavuje úctyhodnú zbierku najrozličnejšieho pramenného materiálu, ktorý ponúka široké bádateľské možnosti vo viacerých vedných odboroch.

Medzi najčastejšie sprístupňované a najviac žiadané fondy Krajanského múzea Matice slovenskej patrí aj archív Slovákov z Rumunska. Práce na databázach tohto fondu KM ukončilo v máji 2022.

Fond Slovákov žijúcich v Rumunsku tvorí 3938 jednotlivín, uložených v 33 archívnych škatuliach. Najkongruentnejšiu časť fondu tvorí pozostalosť Petra Pavla Dovála (8 archívnych škatúľ). Je tvorená jeho osobnou dokumentáciou, fotodokumentáciou, súkromnou i pracovnou korešpondenciou (listy vo veci

slovenských škôl v Rumunsku, listy zo spolkovej činnosti, listy z redakčnej činnosti, osobné záležitosti a iné), archiváliami z činnosti Spolku Slovákov z Rumunska, rukopismi prednášok s poznámkovým aparátom, knižnou zbierkou, aktivitami v presídľovacej komisii a spolkoch, informáciami k nákupu obrazov od J. Podlipného, komunikáciou ohľadne Slovenského týždenníka, výstrižkami z časopisov a ďalšími jednotlivinami.

Pozostalosť Ladislava Kissa (2 škatule) je tvorená zbierkou fotografií, negatívov a osobných dokladov. O čosi rozsiahlejšia je osobná pozostalosť Michala Kolimára (5 škatúl). Nachádzame tu jeho rukopisnú básnickú tvorbu, fotografie, časopiseckú a knižnú zbierku a výstrižky z novín.

Ostatná časť dokumentačnej zbierky je tematicky rôznorodá. Obsahuje materiál o živote Slovákov v Rumunsku – fotografie, pohľadnice, novinové články, listiny, písomnosti, výskumné materiály, periodiká, fotoarchív a iné. Činnosti spolkov je venovaná jedna archivačná škatuľa, ďalšie archiválie predstavujú písomný materiál – Slováci v Bukovine, xerokópie listov z časopisov Naše snahy (až po rok 1992) a Slovenský týždenník (1929 – 1939).

Ďalšiu časť zbierky predstavujú úradné dokumenty týkajúce sa vystaňovalectva z Rumunska do USA (vyrozenia o vystavení pasov a dôležité upozornenia vystaňovalcom, vystaňovalecké predpisy, memorandum o vystaňovaleckých a kolonizačných otázkach a iné). Prevažne národopisná fotodokumentácia Pavla Javora a Evy Lehotskej zachytáva (aj) fotografie prvých stavieb Slovákov v Rumunsku už od roku 1810. Ďalší fotografický materiál uchovaný v KM je z medzivojnového obdobia z Bihorskej oblasti (Stará Huta – dvor, Varzaľ – nedokončený dom, Čerpotok – konica, hospodárstvo na Židárni, obchod v Bihore). Vzácnymi sú aj dva evanjelické kancionály Cithara sanctorum z rokov 1881 a 1886. Uchované sú aj rôzne výskumné práce realizované s presídľencami, jazykovedné štúdie, práce Ľudovíta Hamaša (1946), rukopisný materiál pre zborník Slováci v Rumunsku (1995) a kópie fotografií z výstavy Slováci v Rumunsku (1995).

Archívny fond KM je v mnohom bohatý, širokospektrálny i tematicky rôznorodý. Z hľadiska genealogických výskumov môže poskytnúť mnohé cenné informácie. I napriek tomu, že fond primárne neslúži takémuto výskumu (genealógov chodí do KM pomerne málo), dokáže pri hlbšom skúmaní dotvárať obraz hľadaného z rozličných aspektov. Inventáre tohto fondu sú zverejnené na

webe Matice slovenskej alebo na vyžiadanie v Krajskom múzeu MS. V prípade záujmu je fond dostupný prezenčne v priestoroch bádateľne Archívu Matice slovenskej v jej sídelnej budove. Pri menšom množstve výpožičiek Krajské múzeum môže vyhotoviť bádateľom digitálny scan.

Príloha: popis fotografií:

Fotografia vľavo - depozit archívu KM v sídelnej budove MS v Martine – škatule s archívom Slovákov z Rumunska.

Fotografia vpravo - archívne krabice fondu Slovákov z Maďarska po prvotnej inventarizácii v sídle Krajského múzea, pripravené na odvoz do depozitu Archívu Matice slovenskej. Autorka fotografií: Zuzana Pavelcová

Summary

The potential of the archive fund of the Compatriot's Museum of Matica slovenska for the possibilities of genealogical research of the Lowland Slovaks' descendants

Zuzana Pavelcova's contribution of - *The potential of the archive fund of the Compatriot's Museum of Matica slovenska for the possibilities of genealogical research of the descendants of the Lowland Slovaks* brings information about the archive of Matica slovenska. The author presents the activities of the central office of Matica slovenska for compatriot issues - Compatriot's Museum. In addition to contact and scientific activities, this department also works on creating and maintaining an archive and library of Slovaks living abroad. The supporting part of the contribution describes the archival fund of Slovaks from Yugoslavia, Hungary and Romania as a possible space for genealogical research of the descendants of the Lowland and also the possibility of working with the archive fund at the workplaces of Matica slovenska.

PhDr. Zuzana Pavelcová (*3.8.1987, Martin) je absolventkou UMB v Banskej Bystrici (2011) v odbore slovenský jazyk a literatúra. V Krajanskom múzeu Matice slovenskej začala pracovať od roku 2012 najprv na pozícii referentky, neskôr na mieste vedecko-výskumnej pracovníčky a od roku 2015 na pozícii riaditeľky. Zaoberá sa krajanskou problematikou, stykom so zahraničnými Slovákami, edičnou a publikačnou činnosťou zameranou na Slovákov žijúcich v zahraničí a spracovávaním krajanského fondu KM MS. Zostavila desať ročníkov vedeckej, recenzovanej ročenky Slováci v zahraničí, zborník Pittsburská dohoda, spoluzostavila ďalšie odborné publikácie zamerané na krajanskú problematiku. Je autorka mnohých vedeckých príspevkov, ktoré odznali najmä na krajanských medzinárodných konferenciách a autorka množstva publicistických článkov, ktoré vyšli doma i v zahraničí. Je externou členkou Centra pre výskum dejín a kultúry dolnozemskej Slovákov pri Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Počas štyroch semestrov kontinuálne zabezpečovala vyučovanie slovenského jazyka pre zahraničných študentov JLF UK v Martine.

ISBN 978-80974426-0-6

9788097442606